ISSN 2520-2057

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

INTERNATIONAL SCIETIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

№ 15 (37) / 2017
2 том

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 22444-12344ПР

Сборник научных трудов

№ 15 (37)

2 том

Киев 2017

ББК 1
УДК 001
М-43

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

© Авторы статей, 2017
© Международный научный журнал «Интернаука», 2017

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала «Интернаука» представлено в: НЭБ elibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography.

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: РИНЦ; Open Academic Journals Index; ResearchBib; Scientific Indexing Services; Turkish Education İndex; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; RePEc; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor, Index Copernicus International (ICI).

Редакция:

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Секретарь: **Колодич Юлия Игоревна**

Редакционная коллегия:

Глава редакционной коллегии: **Каминская Татьяна Григорьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Курило Владимир Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член редакционной коллегии: **Баланюк Иван Федорович** — доктор экономических наук, профессор (Ивано-Франковск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бардаш Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондарь Николай Иванович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гринько Алла Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гуцаленко Любовь Васильевна** — доктор экономических наук, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дерий Василий Антонович** — доктор экономических наук, профессор (Тернополь, Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дмитренко Ирина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ильчук Павел Григорьевич** — доктор экономических наук, доцент (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клочан Вячеслав Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Николаев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилюк Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кравченко Ольга Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лоханова Наталья Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Малик Николай Иосифович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Александр Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Осмятченко Владимир Александрович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Паска Игорь Николаевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Разумова Екатерина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Танклевская Наталья Станиславовна** — доктор экономических наук, профессор (Херсон, Украина)

Член редакционной коллегии: **Токарь Владимир Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Тульчинская Светлана Александровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Хахонова Наталья Николаевна —** доктор экономических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Чижевская Людмила Витальевна** — доктор экономических наук, профессор (Житомир, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Нововолынск, Волынская обл., Украина)

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шпак Валентин Аркадьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Белялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)
Член редакционной коллегии: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in ČeskéBudějovice (Чешская Республика)
Член редакционной коллегии: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Miroslaw Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)
Член редакционной коллегии: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)
Член редакционной коллегии: **Эмине Лейла Кыят —** доктор экономических наук, доцент (Турция)

Раздел «Юридические науки»:

Член редакционной коллегии: **Аристова Ирина Васильевна** — доктор юридических наук, профессор (Сумы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Бондаренко Игорь Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Братислава, Словацкая Республика)
Член редакционной коллегии: **Галунько Валентин Васильевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Гиренко Инна Владимировна** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Глушков Валерий Александрович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Головко Александр Николаевич** — доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины (Харьков, Украина)
Член редакционной коллегии: **Грохольский Владимир Людвигович** — доктор юридических наук, профессор (Одесса, Украина)
Член редакционной коллегии: **Иманлы Магомед Наги** — доктор юридических наук, профессор (Азербайджан)
Член редакционной коллегии: **Калюжный Ростислав Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Клемпарський Николай Николаевич** — доктор юридических наук, профессор (Кривой Рог, Украина)
Член редакционной коллегии: **Лоредана Джани Агуире** – доктор права, профессор (Итальянская Республика)
Член редакционной коллегии: **Лоренцмайер Штефан** — доктор юридических наук, профессор (Аугсбург, Федеративная Республика Германия)
Член редакционной коллегии: **Макарова Тамара Ивановна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
Член редакционной коллегии: **Мельничук Ольга Федоровна** — доктор юридических наук, доцент (Винница, Украина)
Член редакционной коллегии: **Овчарук Сергей Станиславович** — доктор юридических наук (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Омельчук Василий Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Остапенко Алексей Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Львов, Украина)
Член редакционной коллегии: **Пивовар Юрий Игоревич** — доктор философии в сфере права, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Ирпень, Украина)
Член редакционной коллегии: **Светличный Александр Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Сидор Виктор Дмитриевич** — доктор юридических наук, профессор (Черновцы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Таранова Татьяна Сергеевна —** доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
Член редакционной коллегии: **Мушенок Виктор Васильевич** — кандидат юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Фунта Растислав** — кандидат юридических наук, доцент (Сладковичово, Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Легенький Николай Иванович** — кандидат педагогических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Технические науки»:

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор (Кременчуг, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профессор (Калининград, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор (Краматорск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Аль-Абабнех Хасан Али Касем** — кандидат технических наук (Амман, Иордания)

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент (Сумы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Баширбейли Адалат Исмаил** — кандидат технических наук, главный научный специалист (Баку, Республика Азербайджан)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Политические науки»:

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукриддин Илесович** — доктор политических наук, профессор (Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Шамраева Валентина Михайловна** — доктор политических наук, доцент (Харьков, Украина)

Раздел «Государственное управление»:

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мироненко Марк Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Психологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Пловдив, Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор (Махачкала, Республика Дагестан, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Мукачево, Украина)

Раздел «Физико-математические науки»:

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ковальчук Александр Васильевич** — доктор физико-математических наук, старший научный сотрудник (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Апатиты, Мурманская обл., Российская Федерация)

Раздел «Философские науки»:

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Саратов, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук (Украина)

Раздел «Медицинские науки»:

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологичной хирургии, руководитель Центра диабетической стопы (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Курган, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Куприянова Лариса Сергеевна** — кандидат медицинских наук, доцент криминалистики и судебной экспертологии (Харьков, Украина)

Раздел «Химические науки»:

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Реховот, Израиль)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Исторические науки»:

Член редакционной коллегии: **Билан Сергей Алексеевич** — доктор исторических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Добржанский Александр Владимирович** — доктор исторических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Майкоп, Республика Адыгея, Российская Федерация)

Раздел «Географические науки»:

Член редакционной коллегии: **Набиев Алпаша Алибек** — доктор наук по геоинформатике, старший преподаватель (Баку, Азербайджанская Республика)

Член редакционной коллегии: **Свинухов Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Биологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Сенотрусова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Федоненко Елена Викторовна** — доктор биологических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Маренков Олег Николаевич** — кандидат биологических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Ветеринарные науки»:

Член редакционной коллегии: **Ватников Юрий Анатольевич** — доктор ветеринарных наук, профессор, Директор департамента ветеринарной медицины аграрно-технологического института ФГАОУ ВО «Российский университет дружбы народов» (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Концевая Светлана Юрьевна** — доктор ветеринарных наук, профессор, проректор по инновационному развитию ФГБОУ ДПО «Российская академия кадрового обеспечения АПК» МСХ РФ (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Уша Борис Вениаминович** — Академик РАН, доктор ветеринарных наук, профессор, директор Института ветеринарно-санитарной экспертизы, биологической и пищевой безопасности Московского государственного университета пищевых производств (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Педагогические науки»:

Член редакционной коллегии: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Луцк, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мулик Катерина Витальевна** — доктор педагогических наук, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рыбалко Лина Николаевна** — доктор педагогических наук, профессор (Полтава, Украина)

Раздел «Сельскохозяйственные науки»:

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Шарамок Татьяна Сергеевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Katalin Posta** — Prof. Dr. (Венгрия)

Раздел «Физическое воспитание и спорт»:

Член редакционной коллегии: **Мулик Вячеслав Владимирович** — доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Искусствоведение»:

Член редакционной коллегии: **Симак Анна Ивановна** — кандидат искусствоведческих наук, доцент (Кишинев, Республика Молдова)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Богдан Наталія Миколаївна, Воробйова Світлана Олександрівна
МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ В ТУРИЗМІ 11

Герасименко Анастасія Юріївна, Нерсесян Геннадій Арзуйович
ФІНАНСОВІ КОМПЛАЄНС–СТРАТЕГІЇ ЯК УНІВЕРСАЛЬНІ МОДЕЛІ ДЛЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ІНШИХ ГАЛУЗЯХ БІЗНЕСУ 16

Даллакян Светлана Аркадьевна, Таранян Ирина Ашотовна
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ 21

Коваленко Дмитро Іванович, Гриненко Тетяна Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ 24

Коваленко Дмитро Іванович, Гуминюк Павло Петрович
ДІАГНОСТИКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ 30

Кухленко Олег Васильович, Прокопів Валерія Павлівна
ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 36

Матюха Микола Миколайович, Чистоколова Анастасія Іванівна
УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН 42

Мельник Альона Олексіївна, Медуниця Надія Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ 46

Морська Тетяна Василівна
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК НАСЛІДОК УДОСКОНАЛЕННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ЗВ'ЯЗКІВ 50

Пітюлич Михайло Іванович, Гоблик Володимир Васильович
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІНИ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ КАТЕГОРІЙ РИНКУ ПРАЦІ 55

Харчук Олена Георгіївна, Іванець Олена Сергіївна
ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ РОБІТ 59

Харчук Олена Георгіївна, Кривенко Оксана Миколаївна
ЗАЛІЗНИЧНІ МІЖНАРОДНІ ТРАНСПОРТНІ КОРИДОРИ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ УДЦТС «ЛІСКИ» В ЇХ РОЗВИТКУ 63

Харчук Олена Георгіївна, Смирно Інна Михайлівна
РОЗВИТОК РЕКЛАМИ НА ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБАХ 69

Шкірко Оксана Ігорівна, Доброва Яна Романівна, Збириновська Юлія Сергіївна
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І АМОРТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ 74

Шпортюк Наталія Леонідівна, Александрова Анна Олександрівна
ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКІВСЬКІЙ УСТАНОВІ 80

Шпортюк Наталія Леонідівна, Сабадин Марія Олександрівна
МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ 83

Шпортюк Наталія Леонідівна, Самойленко Ірина Олегівна
МЕНЕДЖМЕНТ КАПІТАЛУ БАНКУ 86

УДК 338.48

Богдан Наталія Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри Туризму і готельного господарства
Харківський національний університет імені О.М. Бекетова
Богдан Наталия Николаевна
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры Туризма и гостиничного хозяйства
Харьковский национальный университет имени А.Н. Бекетова
Bogdan Nataliia
PhD (Economics), Associate Professor
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Воробйова Світлана Олександрівна
студентка
Харківського національного університету імені О.М. Бекетова
Воробьева Светлана Александровна
студентка
Харьковского национального университета имени А.Н. Бекетова
Vorobyova Svitlana
Student of the
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ В ТУРИЗМІ

МЕТОДЫ И КРИТЕРИИ ОЦЕНИВАНИЯ РИСКОВ В ТУРИЗМЕ

METHODS AND CRITERIA FOR THE ESTIMATION OF RISKS IN TOURISM

Анотація. *У статті досліджуються методичні підходи та критерії оцінювання ризиків в туризмі. Проаналізовано основні методи оцінювання ризиків, що рекомендуються галузевими міжнародними організаціями та пропонуються провідними фахівцями галузі. Обґрунтовано доцільність формування системи визначених деталізованих критерії оцінювання ризику та формування комплексного показнику для точної кількісної ідентифікації ризику в туристській галузі. Встановлено необхідність впровадженні концепції прийнятного ризику на туристських підприємствах. Запропоновано залучення зусиль керівників структурних підрозділів підприємств туристського бізнесу і персоналу до зниження ризику до прийнятного рівня.*

Ключові слова: *ризики, управління ризиками, оцінювання ризиків, критерії оцінки ризиків.*

Аннотация. *В статье исследуются методические подходы и критерии оценки рисков в туризме. Проанализированы основные методы оценки рисков, которые рекомендуются отраслевыми организациями и предлагаются ведущими специалистами отрасли. Обоснована целесообразность формирования системы определенных детализированных критериев оценки риска и формирования комплексного показателя для точной количественной идентификации риска в туристской отрасли. Установлена необходимость внедрения концепции приемлемого риска на туристских предприятиях. Предложено привлечение усилий руководителей структурных подразделений предприятий туристского бизнеса и персонала к снижению риска до приемлемого уровня.*

Ключевые слова: *риски, управление рисками, оценивание рисков, критерии оценки рисков.*

Summary. *The article deals with methodological approaches and criteria for risk assessment in tourism. The main methods of risk assessment, recommended by industry international organizations and offered by the leading specialists of the branch, are analyzed. The expediency of forming a system of definite detailed criteria for risk assessment and forming a complex indicator for accurate quantitative risk identification in the tourism industry is substantiated. The necessity of introducing the concept of acceptable risk at tourist enterprises is established. Involvement of the efforts of heads of structural divisions of enterprises of tourist business and personnel to reduce the risk to an acceptable level.*

Key words: *risks, risk management, risk assessment, risk assessment criteria.*

Постановка проблеми. У складних умовах сьогодення, незважаючи на кризові явища, розвиток сфери туризму є необхідним процесом, що сприяє появленню нових засобів передачі інформації, розширенню підготовки висококваліфікованих спеціалістів, покращенню якості медичного обслуговування тощо.

В Україні активний розвиток ринку почався с нового століття, і хоча кількість туристичних підприємств дещо зростає, останні 3–4 роки відзначаються тенденцією зменшення рівня активності в цій галузі. Це обумовлюється великим ступенем невизначеності та ризиковості, що характеризує туристську галузь. За результатами досліджень на основі даних Держкомстату України, наразі в Україні виїзний туризм помітно переважає в'їзний. Це свідчить про те, що ринок вітчизняних туристичних послуг знаходиться ще в не найкращому своєму стані, як і рівень розвитку туристичної інфраструктури.

При виході на міжнародний ринок багатьох вітчизняних туристичних підприємств існує така проблема, як освоєння та вміння використовувати нові технології управління, в тому числі і ризик-менеджмент [1, с. 5].

Весь процес розробки та виробництва туристських послуг характеризується високим рівнем ризику. Тому для ефективного розвитку туристської сфери потрібно своєчасно розпізнавати та реагувати на ознаки і прояви ризику. Туристська індустрія потребує підвищеної уваги, тому що вона є однією з наймолодших, але й водночас найважливіших сфер соціально-економічної діяльності. Це обумовлює актуальність дослідження методичних підходів до оцінювання ризиків в туризмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багаточисельні науковці присвятили свої дослідження вивченню цієї проблематики: Брич В. та Крамарчук С. [1], Білецька І. М. [2], Воскресенська Н. В. [3], Зубок М. І. [4], Дикань В. Л. [5], Пономаренко П. І. [6], Рудніченко Є. М. [7], Семенютіна Т. В. [8], Стрєльцов О. С. [9], Ступаков В. С., Токаренко Г. С. [10], Туриянська М. М. [11] та багато інших.

Так, Брич В. та Крамарчук С. [1] визначили методи та принципи управління ризиками, однак це дуже загальний підхід, не враховуючий галузь виникнення ризику. Білецька І. М. [2] запропонувала методи оцінювання ризиків, що засновані на розрахунках фінансових показників діяльності підприємства, що достатньо складно використовувати на малих туристських підприємствах. Г. С. Токаренко [10] була запропонована класифікація методів оцінки ризиків, що частково можна використати в туризмі.

Однак єдиної методики оцінювання ризиків не існує, оскільки особливості визначення та прояви ризиків у різних галузях та навіть на різних підприємствах однієї галузі надто різні. Особливо це стосується такої мінливої та чутливої сфери, як туризм.

Формулювання цілі статті (постанова завдання). Ціллю статті є дослідження існуючих підходів до методів та критеріїв оцінювання ризиків в туризмі, узагальнення цього досвіду та обґрунтування методів, що доцільно використовувати в туризмі.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне суспільство під наглядом Всесвітньої торгівельної організації (WTO) встановило певні умови до застосування методів імовірнісної оцінки ризиків щодо прийняття рішень про потенційну небезпеку для об'єктів, технологій та процесів при виникненні надзвичайної (аварійної) ситуації тощо. Вони базуються на стандартах, конвенціях і рекомендаціях, що були розроблені під керівництвом секретаріатів впливових міжнародних організацій та при сприянні регіональних організацій, що діють під егідою цих структур.

Відповідність вимогам міжнародних організацій (WTO, IPPC, IMO, OIE, COOEX тощо) при застосуванні методів імовірнісної оцінки ризиків визначаються за наступними критеріями:

1. Наявність наукової обґрунтованості, використання самих повних і надійних вихідних даних для проведення оцінок ризику та активне залучення науково-дослідницьких установ до такої роботи; застосування комплексного підходу, що містить детальне вивчення предмета і дослідження, своєчасне виявлення невизначеності та пропусків у вихідних даних, здатність до врахування нової інформації.

2. Логічність та доступність оцінки ризиків, які враховують її актуальність, обґрунтованість, раціональність, та об'єктивність.

3. Практична спрямованість оцінки ризиків, а саме — відповідність наявним ресурсам та сумісність з вимогами спеціалізованих установ, які є провідними у досліджуваній галузі.

4. Документальна обґрунтованість, за якою вся отримана інформація при оцінці ризику обробляється, оцінюється та подається в логічно-структурованому та систематизованому вигляді, а також з достатнім ступенем деталізації для того, щоб зацікавлені сторони мали можливість зрозуміти не лише наданий підсумковий документ, але й сам процес його створення, тобто присутній принцип прозорості.

Процедура визначення рівня небезпеки, тобто ризику об'єктів або процесів базується на концепції прийнятого ризику, що містить дві складові, а саме — безпосередньо оцінку ризику та подальше керування цим ризиком.

Оцінка ризику — це аналіз його виникнення (походження) та масштабів ризику в конкретній досліджуваній ситуації. Основне її призначення — це визначення пріоритетів серед чисельності ймовірних негативних впливів та у пов'язаному з цим порівнянням застосованих заходів та засобів, тобто зіставлення позитивних та негативних чинників, шкоди та вигоди від виникнення ризику. Інакше

кажучи, оцінка ризику запроваджується задля то, щоб визначити причини існуючих проблем, що виникли через цей ризик.

Зіставлення ризиків та встановлення «ризикових» пріоритетів означає процес ранжування для визначення прийнятності ризику. В цій ситуації ризик зіставляється з низкою «ризикових» соціально-економічних та інших чинників впливу, в числі яким можуть бути: вигоди від використання конкретного устаткування в господарській діяльності підприємства та витрати, що зумовлені використанням такого устаткування; наявності та можливості регулюючих заходів з метою зменшення потенційного негативного впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище тощо.

Таким чином, господарські ризики в туристському бізнесі можна визначити як можливість втрат доходів, обумовлених недостатністю інформації про вплив факторів зовнішнього середовища, їх невизначеністю, а також недосконалістю внутрішніх умов підприємства.

Оцінка ризиків неможлива без їх виявлення та систематизації, що здійснюється на основі розроблених класифікацій ризиків, при цьому найбільш ефективно проводити класифікацію господарських ризиків за кількома класифікаційними ознаками. Класифікація господарських ризиків у сфері туристського бізнесу повинна детально структурувати все ризикові фактори на керовані, некеровані і частково керовані, а також враховувати можливість впливу факторів зовнішнього середовища і внутрішніх умов підприємства.

Для зниження несприятливого ефекту господарських ризиків у сфері туристського бізнесу, обумовлених внутрішніми умовами підприємства, запропоновано моніторинг параметрів фінансового менеджменту і операційної діяльності туристських підприємств України в цілому (а також деяких великих туристських підприємств Харківської області); параметрів кадрового складу і організаційної структури управління; параметрів маркетингової активності; параметрів динаміки бізнес-процесів. Перераховані вище ознаки служать індикаторами необхідності екстреного внесення коригувань в той чи інший напрямок діяльності підприємства.

Визначимо, що Г. С. Токаренко [11] була запропонована класифікація методів оцінки ризиків:

1) методи оцінки ризиків в умовах визначеності, які характеризуються наявністю досить повної інформації про ризикової ситуації;

2) методи оцінки ризиків в умовах часткової невизначеності, для яких характерна наявність інформації про ризикової ситуації у вигляді частот появи ризикових подій;

3) методи оцінки ризиків в умовах повної невизначеності, які характеризуються повною відсутністю інформації про ризикової ситуації при можливості залучення фахівців і експертів для часткового зняття невизначеності.

Найчастіше в теоретичних джерелах [10] зустрічається така класифікація методів оцінки ризиків:

1) експертні методи — метод анкетування, метод інтерв'ю, побудова карти ризиків;

2) статистичні методи (VaR (CFaR), Stress Testing);

3) аналітичні методи — фінансовий аналіз, аналіз документації, аналіз бізнес-процесів, Benchmarking, факторний аналіз.

Також зустрічається поділ методів оцінки ризиків на кількісні і якісні [5]. Застосування якісних методів оцінки ризиків в діяльності підприємства дозволяє створити структуру ризиків і полягає в виявленні джерел і причин ризику, етапів і робіт за проектом, при виконанні яких виникає ризик.

До методів якісної оцінки та аналізу ризиків відносяться:

1) Метод експертних оцінок, що представляє собою комплекс логічних і математичних процедур, що використовуються з метою отримання висновку експерта з певного кола питань.

Перевагами даного методу є можливість застосування його для прийняття оптимальних управлінські рішень з досвіду і інтуїції компетентного фахівця. Характеристики ризику можуть встановлюватися експертним шляхом. Переваги даного методу полягають у відсутності необхідності точних даних і дорогих програмних засобів і простоті розрахунків, а недоліками є складність в залученні незалежних експертів і об'єктивність їх оцінок.

2) Метод рейтингових оцінок, в основі якого лежить формалізація отриманих оцінок. При залученні фахівців метод рейтингових оцінок розглядається як різновид методу експертних оцінок. Застосування останнім часом напівформалізованих процедур зумовили розгляд даного методу як самостійного. Найпростіший формою рейтингової оцінки є ранжування, при якому використовується система оцінки в балах. Ризик-менеджером проводиться вибір найбільш придатною для свого підприємства системи оцінок.

3) Контрольні списки джерел ризиків, засновані на використанні відомостей історичного характеру, тобто списків ризиків, складених раніше для попередньої діяльності підприємства. Таким чином, в рамках даного методу проводиться аналіз минулих подій, факторів ризиків, збитків, які вони викликали. Після реалізації кожного проекту в цей список вносяться доповнення, тому він постійно розширюється. Однак з часом це може призвести до втрати його керованості. Крім того, можливо невнесення до контрольного списку частині негативних подій, які, відповідно, не будуть враховані в майбутньому.

Застосування даного методу доцільно на етапі ідентифікації ризиків. Крім того, він дозволяє підприємству поводити аналіз помилок минулого, щоб вони не повторювалися в майбутньому.

Далі ми пропонуємо розглянути основні аспекти системи оцінки та зниження ризиків в туристському бізнесі.

Будь-яка оцінка починається з визначення критеріїв. Показник діяльності підприємства (або його структурного підрозділу), на основі якого приймаються рішення для досягнення мети, називається критерієм. Наявність критерію передбачає, в свою чергу, наявність плану — опорних точок, відхилення від яких вказує на ризик і небезпеку відхилення даного критерію від плану в силу факторів небезпеки, породжених первинними подіями.

Використовуваний при оцінці ризику критерій повинен мати ступень деталізації, що дозволяє, по-перше, виявити ризик статистичними методами (велика вибірка дає більш точні оцінки); по-друге, сформувати точно спрямовані рекомендації в рамках діючої системи управління (критерій поділяється по зонам відповідальності, пов'язаним зі своїми важелями впливу).

У зв'язку з тим, що відхилення від плану існує завжди, структурними підрозділами підприємства туристського бізнесу повинні бути встановлені межі прийнятних і неприйнятних відхилень — шкала ступеня тяжкості відхилення для критерію. При цьому кожен структурний підрозділ має сам визначати цей ступінь. Відстеження критерію полягає у виявленні значущих відхилень і зв'язуванні їх з існуючими факторами небезпеки.

Слід звернути увагу, що оцінка ризиків є комплексним завданням, тому її слід виконувати силами колективу всіх працівників підприємства туристського бізнесу. При цьому необхідна участь різних груп, які дотримуються загального принципу групової роботи: роботодавець, фахівці, працівники.

Значимість участі працівників в оцінці ризиків підприємства туристського бізнесу обумовлена тим, що в такому випадку оцінюються саме ті ризики, на які наражаються структурні підрозділи даного підприємства. Найбільш поширеним принципом є той, при якому оцінка здійснюється за участю працівників та при використанні їх досвіду в оцінці ризиків.

Ризик розглядається, як умовно підрахована можлива шкода від фактору небезпеки, з певною частотою його прояви і тяжкістю наслідків.

Первісна оцінка ризику проводиться співробітником, який виявив фактор небезпеки, на підставі власного досвіду роботи і розуміння небезпеки ситуації. В результаті такої оцінки ризику співробітник приймає рішення про подальші дії відповідно до своїх посадових обов'язків.

Якщо прийняття рішення по конкретній ситуації виходить за рамки його компетенції, то він ставить ризик до відома свого безпосереднього керівника. Далі повідомлення про фактор небезпеки потрапляє в Базу даних ризиків по підприємству, а у випадках, коли ризик є явно неприйнятним, — доводиться до вищого керівництва і відповідальних за прийняття рішень про продовження, затримки або припинення основного процесу господарювання.

При цьому на підприємстві повинні бути впроваджена концепція прийнятного ризику. Зусилля керівників структурних підрозділів підприємства туристського бізнесу і персоналу спрямовуються на зниження ризику до прийнятного рівня, але, як відомо, абсолютної безпеки не існує, і зустрічаються ситуації, коли коригувальні дії щодо зменшення ризику не доцільні та економічно не вигідні. Рівень такого ризику називають «найменшим практично можливим рівнем». Це означає, що ризик повинен бути спів мірний з витратами часу, фінансів і можливістю виникнення неадекватних труднощів при його зменшенні або усуненні.

Висновки. За результатами узагальнення методичних підходів до визначення та оцінки ризиків в туризмі встановлено, що увесь комплекс методів, що пропонується використовувати в господарській діяльності, в туризмі використати неможливо. Специфіка галузі є насамперед в тому, що туризм має великий ступінь непередбачуваності, а також тим, що величезна кількість малих підприємств туризму не має достатньої фінансової звітності для комплексного аналізу ризику. Ризик в туризмі розглядається, як умовно підрахована можлива шкода від фактору небезпеки, з певною частотою його прояви і тяжкістю наслідків, а до зниження ризику до прийнятного рівня необхідно залучення зусилля керівників структурних підрозділів підприємств і персоналу загалом.

Література

1. Брич В. Управління ризиками у туристичному бізнесі / В. Брич, С. Крамарчук // Наукові записки. — 2010. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPU/geogr/2010_2/4/002Brich.pdf

2. Білецька І. М. Організація підприємницької діяльності у туризмі: навчальний посібник / І. М. Білецька, І. Ф. Карташевська, О. В. Плугарь; за заг.ред. С. Ю. Цьохли; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. — Сімферополь: ДІАЙПІ, 2011. — 244 с.

3. Воскресенская Н. В. Концептуальные основы управления рисками в системе внутреннего контроля хозяйствующих субъектов / Современные проблемы науки и образования. — 2013. — № 6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.science-education.ru/113–11456

4. Зубок М.І Економічна безпека суб'єктів підприємництва [Текст]: навчальний посібник. / М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров (за заг. ред. Зубка М. І.). — К., 2012–226 с.

5. Дикань В. Л. Економічна безпека підприємства [Текст]: навч. посібник / В. Л. Дикань, І. В. Воловельська, О. В. Маковоз. — Харків: УкрДАЗТ, 2011. — 266 с.

6. Пономаренко П. І. Аналіз ризиків при формуванні інноваційного проекту / П. І. Пономаренко, В. М. Хавер // Економічний вісник НГУ. — 2011. — № 2. — С. 34–39.

7. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки [Текст] / Економіка. Менеджмент. Підприємництво. — № 25 (I) / 2013. — С. 188–195.

8. Семенютіна Т. В. Економічні ризики, небезпеки, загрози: сутність та взаємозв'язок [Текст] / Т. В. Семенютіна // Економічний простір, 2012. — № 68. — С. 106–113.

9. Стрєльцов О. С. Управління фінансовими ризиками в системі стратегічного управління фінансовою безпекою підприємств / О. С. Стрєльцов // Вісник ДІТБ. — 2011. — № 15. — С. 84–86. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/V_Ditb/2011_15/Strelcov.pdf

10. Ступаков В. С., Токаренко Г. С. Риск-менеджмент: учеб. Пособие. — М.: Финансы и статистика. — 2005. — 288 с.

11. Туриянская М. М. Стратегические аспекты антикризисного управления туристскими предприятиями / М. М. Туриянская // Культура народов Причерноморья. — 2012. — № 236. — С. 93–97.

УДК 65.011.14

Герасименко Анастасія Юріївна
Студентка 6 курсу факультету соціології та права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Герасименко Анастасия Юрьевна
Студентка 6 курса факультета социологии и права
Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»
Herasymenko Anastasiia
Student of the 6th year of the Faculty of Sociology and Law of the
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Нерсесян Геннадій Арзуйович
кандидат філософських наук, викладач
Факультет соціології та права
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Нерсесян Геннадий Арзуйович
кандидат философских наук, преподаватель
Факультет социологии и права
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»
Nersesyan Gennady
Candidate of Philosophy, Lecturer
Faculty of Sociology and Law
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ФІНАНСОВІ КОМПЛАЄНС–СТРАТЕГІЇ ЯК УНІВЕРСАЛЬНІ МОДЕЛІ ДЛЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ІНШИХ ГАЛУЗЯХ БІЗНЕСУ

ФИНАНСОВЫЕ КОМПЛАЕНС–СТРАТЕГИИ КАК УНИВЕРСАЛЬНЫЕ МОДЕЛИ ДЛЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ДРУГИХ СФЕРАХ БИЗНЕСА

FINANCIAL COMPLIANCE STATEGIES AS AN UNIVERSAL MODEL FOR STRATEGIC MANAGEMENT IN OTHER BUSINESS FIELDS

Анотація. *У статті розкрито поняття «комплаєнс». Визначено основні принципи комплаєнсу в банківській сфері. Наведено стандартизовані правила у сфері комплаєнсу, що є актуальними для усіх сфер бізнесу. Визначено стратегії впровадження комплаєнсу в компаніях. Проаналізовані ризики при недотриманні комплаєнс-стратегії.*
Ключові слова: *комплаєнс, комплаєнс-ризики, банківська сфера, правила, відповідність.*

Аннотация. *В статье раскрыто понятие «комплаенс». Определены основные принципы комплаенса в банковской сфере. Приведены стандартизированные правила в сфере комплаенса, актуальные для всех сфер бизнеса. Определены стратегии внедрения комплаенса в компаниях. Проанализированы риски при несоблюдении комплаенс-стратегии.*
Ключевые слова: *комплаенс, комплаенс-риски, банковская сфера, правила, соответствие.*

Summary. *The article describes the concept of «compliance», defines the main principles of compliance in the banking sector, sets out standardized rules in the field of compliance, which are relevant to all business areas, defined strategies for implementing compliances. Analyzed risks in case of failure to comply the compliance strategy.*
Key words: *complication, compliance risks, banking sphere, rules, conformity*

Постановка проблеми. Питання безпеки у сучасному світі набуває неабиякої актуальності, зважаючи на постійні зміни та кризові ситуації на міжнародній арені. Тому питання інформаційної та репутаційної безпеки займає не останнє місце в цій тематиці. Бізнес починає осмислювати важливість якості і надійності організації, що надає свої послуги, в тому числі і у фінансовій сфері. Відповідність у своїй діяльності усім нормам законодавства, міжнародним стандартам, нормам бізнес-етики та моралі — наразі носять не рекомендаційний характер, а стають обов'язковими правилами, яких потрібно дотримуватися. Цьому сприяє ефективний розвиток конкурентної середи на українському ринку, де довіра клієнтів та в подальшому їх бажання та згода користуватися послугами тієї чи іншої компанії, залежить вже не тільки від вартості послуг, але й від упевненості, що запитуваний сервіс надається з дотриманням основ професійної етики і виконується згідно з найвищими стандартами якості, і в майбутньому не створить кризових ситуацій для споживачів цих послуг. Саме тому розвиток сфери комплаєнсу, що визначається як відповідність певним нормам, набуває пришвидшеного розвитку. Україна на своєму шляху інтеграції до міжнародного співтовариства також переймає основні трендові напрями у цій сфері.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі в Україні комплаєнс-стратегія визначена здебільшого у банківський сфері, в той же час як може бути застосована і до інших галузей бізнесу.

Аналіз останніх досліджень. Питання комплаєнсу в українському досвіді набуло найуважнішого вивчення у банківській сфері. Це зумовлено тим, що банківські установи, являючись одними з найбільш організованих структур, в той же час знаходяться у категорії найвищого ризику. Тому питання відповідності нормам для цієї сфері є першочерговим.

Активними дослідженнями системи комплаєнсу у фінансовій сфері нараз займаються такі науковці як: Л. Правдива розкриває шляхи вдосконалення комплаєнс-функції у практичній діяльності українських банків [1], А. Гаврікова розкриває основи використання системи комплаєнс-контролю в межах механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку [2]; А. Туркіна розробляє питання внутрішнього ризико-орієнтованого контролю у сучасних банках [3]; М. Селезньова займається питанням комплаєнс-контролю в банківській сфері [4].

Варто звернути увагу, що питання комплаєнсу лише частково знайшло своє відображення у сфері стратегічного менеджменту, що виступає недоопрацюванням даної тематики у науковому середовищі. Частково до роботи у цьому напряму можна віднести доробки Г. Бортнікова, який займається аналізом комплаєнс-ризиків у загальній системі управління ризиками [5], О. Даніліна, Е. Пустовалової, що визначають підходи до виявлення областей комплаєнсу і методологію побудови функції комплаєнс [6] та Н. Дєєвої, яка досліджує діалектику взаємозв'язку комплаєнсу, внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту, ризик-менеджменту [7].

Мета статті. Мета даної статті полягає у висвітленні наукової складової системи комплаєнсу у стратегічному менеджменті компаній, а також визначити співвідонешення та можливість використання фінансових комплаєнс стратегій у інших галузях бізнесу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Розвиток комплаєнсу відбувається в Україні протягом відносно короткого періоду часу, і ще не має остаточного закріплення в наукових доробках, а також нормативно-правовій базі держави.

Якщо говорити про виникнення комплаєнсу як стратегії, то початок прийнято відраховувати у 50–60 роках 20 сторіччя, коли у США активно розпочався розвиток сучасної культури управління та організаційних структур [8]. У 1960-х роках структурні соціологи, такі як Амітай Ецціоні, почали вивчати та визначати структури управління та джерела енергії для впровадження комплаєнсу. Ецціоні визначив нормативну або ідентичну силу, за допомогою якої організація вибудовує комплаєнс, використовуючи символічні образи та внутрішні нагороди для побудови лояльності [9].

У грудні 1977 року у США Закон про іноземні корупційні правопорушення був підписаний після вивчення ситуації Комісією з цінних паперів та бірж, яка виявила, що кілька сотень американських компаній підкуповуються іноземними чиновниками для отримання іноземних державних контрактів або переваг на торгах. Цей закон разом із створенням таких правоохоронних органів, як Агентство з захисту навколишнього середовища та Агентство з боротьби з наркотиками, спонукало компанії розвивати внутрішні ресурси, які б активно контролювали дотримання законів, правил та регулювання їх галузей. У відповідь на збільшення корпоративних скандалів та сприйняту невідповідність кримінального покарання, Комісія з винесення вироку в США створила перші федеральні рекомендації щодо винесення вироків для організацій у листопаді 1991 року [9]. Саме ці кроки можна визначити як перший факт впровадження системи комплаєнсу у світі.

Комплаєнс ризики лише нещодавно були визнані як окремий клас ризиків, який вимагає виділених ресурсів, розробки програм та нагляду вищого керівництва. Тому розробку питання стратегії комплаєнсу варто почати з визначення поняття та термінів.

Базельський комітет з банківського нагляду (2005 р.) визначає комплаєнс-ризик — як ризик юридичних або регуляторних санкцій, матеріальних фінансових втрат або втрат репутації, від яких банк може постраждати через невиконання законів,

нормативно-правових актів, правил, пов'язаних зі стандартами організації та кодексами поведінки, що застосовуються до її банківської діяльності [10]. З 2005 року глобальні регулятори банківського сектора визнали, що фінансові організації повинні розробляти ефективні програми управління ризиком, дотримання чого включає в себе підходи, що ґрунтуються на оцінці ризику, включаючи контроль, оцінку правил та стандартів.

Якщо ж говорити про Україну, то на законодавчому рівні, поняття «комплаєнс» не є визначеним офіційно, але знайшло своє відображення у фінансовій документації, зокрема в положеннях НБУ. Так, в Положенні про організацію внутрішнього контролю в банках України [11] комплаєнс означає дотримання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів та внутрішніх документів банку, у тому числі процедур. В цьому ж документі визначено поняття «комплаєнс-ризику» як ризику юридичних санкцій, фінансових збитків або втрати репутації внаслідок невиконання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів та внутрішніх документів банку, у тому числі процедур.

Визначення комплаєнс-стратегії може бути актуальним лише після аналізу існуючих авторитетних думок у цій сфері. Так, міжнародна асоціація комплаєнсу визначає поняття «комплаєнс» як здатність діяти відповідно до закону, набору правил та норм або встановлених вимог та внутрішніх процедур [5]. Л. Правдива дає визначення поняттю «комплаєнс» як етичній поведінці, законослухняності [1]. За Деревською О.Ю, комплаєнс-перевірка відповідності діяльності банку законодавству, нормативно-правовій базі Національного банку України, внутрішнім нормативним документам [12]. Спільним у всіх цих визначеннях є відповідність правилам та нормам, що можна визначити як основну суть комплаєнсу.

На даному етапі система комплаєнсу в Україні є не розробленою та знаходиться на початковому етапі свого розвитку. Тому при намірі впровадження даної системи у бізнесі актуальним є використання міжнародних стандартів.

Так, Базельський комітет з банківського нагляду розробив такий документ, який називається «Комплаєнс і функція комплаєнсу в банках» (Compliance and the compliance function in banks), яким визначено принципи інституційної організації комплаєнсу [10], що поділені на декілька груп, згідно суб'єктів відповідальності (табл. 1).

Дані принципи, згідно визначення Базеліського комітету, вказані принагідно для банківських установ, але ретельно їх проаналізувавши об'єктивно можна встановити, що вони можуть бути покладені в основу комплаєнс-стратегії у будь-якій сфері, адже визначають загальні правила та норми.

Саме поняття комплаєнс-стратегій прийшло в Україну не із законодавства у сфері розвитку бізнесу, а разом із міжнародними компаніями, що прийшли на український ринок, та за своєю приналежністю мають відповідати глобальним загальним принципам, що диктуються головними офісами. І орієнтуючись на глобальні корпорації українські компанії переймають існуючий досвід у цій сфері.

Зважаючи на вищезазначене, можна прийти до висновку, що комплаєнс по своїй суті — це максимально ефективний інструмент, який покликаний вберегти компанію від кризових ситуацій та унеможливити втрати. Тому питання розробки комплаєнс-стратегій для компанії є важливим та актуальним. Якщо за кордоном існують спеціальні агентства, що займаються розробкою комплаєнс-стратегій для кожної окремої компанії, то в Україні наразі таких сервісів не існує. Тому кожна компанія у своїй діяльності може орієнтуватися лише на міжнародний досвід.

Таблиця 1

№	Група принципів	Суть
1	Відповідальність ради директорів у сфері комплаєнсу	Рада директорів банку відповідає за нагляд за керівництвом банку у сфері комплаєнс, в тому числі повинна затвердити комплаєнс-політику, включаючи офіційний документ
2	Відповідальність вищого керівництва у сфері комплаєнс	Вище керівництво банку несе відповідальність за ефективне управління у сфері комплаєнсу
		Вище керівництво банку несе відповідальність за ефективне управління у сфері комплаєнсу
		Вище керівництво банку несе відповідальність за створення постійної та ефективної комплаєнс-функції
3	Функціональні принципи комплаєнсу	Незалежність функцій комплаєнс
		Комплаєнс функція банку повинна мати ресурси для її ефективного виконання.
		Відповідальність функції комплаєнс
		Зв'язки з внутрішнім аудитом
4	Інші питання	Банки повинні дотримуватися чинних законів та правил у всіх юрисдикціях, в яких вони ведуть бізнес
		Комплаєнс має розглядатися як основна діяльність з управління ризиками в банку

Проаналізувавши принципи комплаєнс-стратегії в організаціях, зазначимо, що кожна компанія має керуватися певними правилами та вимогами, які сприяють виробленню ефективної стратегії. Беручи до уваги принципи, запозичені із банківської сфери, запропонуємо стандартизовані правила, які є актуальними для усіх сфер бізнесу:

1. Встановлення стратегії має відбуватися від імені керівництва компанії, яке не тільки є фактичним «замовником» стратегії, але і приймає активну участь у вироблені даної стратегії.

2. Оцінка відповідності директивам та ризикам має бути проведена в усіх сферах компанії, на всіх ринках та у всіх філіях, в залежності від масштабу компанії (локальна, національна, міжнародна).

3. Вивчення галузевих стандартів. Компанія має не тільки генерувати власні ідеї, але і вивчати стандарти, які вже існують на ринку, запозичувати кращі практики. Такі кроки зведуть ризики помилок до мінімуму.

4. Аутсорсинг має бути, адже існують певні спеціалісти, які мають досвід у розробці комплаєнс-стратегій для різних компаній у різних галузях, і можуть об'єктивно оцінити усі існуючі ризики. Беручи до увагу ситуацію на українському ринку і відсутності таких експертів, можна розраховувати на залучення міжнародних компаній.

5. Навчання співробітників. Вони мають бути так само зацікавлені у дотримання усіх принципів компанії. Але відсутність розуміння потреби і переваг слідування принципам комплаєнсу — велика перешкода на шляху до впровадження стратегій. Тому персонал має не тільки знати і розуміти усі принципи, але й розуміти їх необхідність для компанії і ті ризики, які можуть спіткати компанію у разі їх недотримання.

6. Залучення співробітників із різних підрозділів компанії при розробці принципів, адже ніхто краще професіоналів у своїй сфері не знають існуючих там ризиків.

7. Ефективність комплаєнс-стратегії має аналізуватися із зазначеною періодичністю і тестуватися на відповідність нормам законодавства, які змінюються та доповнюються.

На нашу думку, така модель основних правил, які мають бути дотримані при створенні комплаєнс-моделі, допоможе компанії уникнути ризиків, які можуть виникнути за умови розробки та впровадження некоректної та неактуальної комплаєнс-стратегії. До такої групи ризиків належать:

1. Фінансові ризики: на компанію можуть бути накладені штрафи, наприклад, за недотримання антимонопольного законодавства, змову з метою обвалу ринку, корупція.

2. Репутаційні ризики: втрата довіри клієнтів через відсутність етичного та морального кодексу компанії.

3. Інвестиційні ризики: пов'язані з втратою зовнішніх грошових вливань.

4. Інформаційні ризики: витік конфіденційної інформації.

Після написання та апробації комплаєнс-стратегії важливою складовою є впровадження даної стратегії та донесення її до співробітників. Найвідомішою класифікацією комплаєнс-стратегій є 16 стратегій Марвелла та Шмітта. Комплаєнс-стратегії спочатку не мали на меті розповсюдження у бізнес сфері, тому були розроблені наприкінці 1960-х років в результаті досліджень двох соціологів Джеральда Марвелла та Девіда Шмітта. Спочатку ці стратегії були розраховані на спробі навчити підлітків відповідати певним стандартам. Наразі ці стратегії використовуються всередині компаній задля навчання працівників відповідності комплаєнс-принципам (авторський переклад) [13]:

1. Нагорода / обіцянка — нагороду обіцяють за бажану дію.

2. Покарання / загроза — покарання або іншу незручну та небажану подію обіцяють, якщо не буде вжито бажаних дій.

3. Позитивна експертиза — приймаючи позицію експерта, розмовляючи з недовірливим авторитетом про винагороду, яка буде отримана при вжитті бажаних дій. Це відрізняється від прямої категорії «нагорода», оскільки позитивна нагорода, описана тут, є тим, що є зовнішнім чинником і не контролює вплив.

4. Негативна експертизи — приймаючи позицію експерта, розмовляючи з непорушним авторитетом про покарання або погані речі, які відбудуться, якщо бажаної дії не буде зроблено. Це відрізняється від прямої категорії «покарання», оскільки негативний ефект, описаний тут, є зовнішнім фактором і не контролює вплив.

5. Враження / втілення — передбачає доброзичливість, щоб людина могла здійснити дію, і навіює певне відчуття потреби повернути борг.

6. Подарунки / подання — подарунок дається перед тим, як впроваджуються принципи. Тому люди відчувають потребу «повернути борг» і слідувати цим принципам.

7. Борг — людині нагадується, що вона має повернути певний борг. Відрізняється від дарування тим, що людині кажуть, що вона щось повинна зробити натомість.

8. Авразійна стимуляція — неодноразово покарати людину або іншим чином змусити їх почувати себе незручно, доки вони не визнають і не будуть робити так, як ви хочете, щоб вони робили.

9. Моральний заклик — мається на увазі, що прийняття необхідного рішення буде моральним, або якщо цього не буде — це буде аморальним.

10. Позитивне самопочуття — навіювання, що виконання даних принципів є правильним.

11. Негативне самовідчуття — навіювання, що не виконання функцій буде неправильним.

12. Позитивний альтеркастінг — навіювання, що кожна особо, що є розумною, моральною, етичною — буде робити саме так.

13. Негативний зворотний зв'язок — працівники, які не будуть відповідати принципам, будуть поганими.

14. Альтруїзм — звертаючись до їхньої доброти, пропонуєте слідувати принципам.

15. Позитивне ставлення до інших — навіювання, що якщо працівники будуть слідувати принципам, до них будуть гарно ставитись.

16. Негативне ставлення до інших — навіювання, що якщо працівники не будуть слідувати даним принципам то до них будуть ставитись погано.

Дані типи стратегій поведінки можуть здатися маніпулятивними, але впровадження будь-яких нових правил в компанії з усталеною організаційною структурою та культурою, вимагає радикальних дій та певного ступеню нав'язування. В цілому, ці стратегії можна звести до 5 груп: нагорода, покарання, експертиза, активація особистих зобов'язань, активація неособистих зобов'язань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши теперішню ситуацію у сфері комплаєнсу та комплаєнс-стратегій приходимо до висновку, що дана тематика активно досліджується у банківській сфері, але не є розробленою у інших галузях. В той же час нормативно-правова база не є визначеною та чітко закріпленою навіть для банківської сфери.

Існуючі комплаєнс-принципи, що зафіксовані для фінансової сфери в той же час можуть бути активно використані і для компаній інших галузей, адже можуть бути включені до сфери стратегічного менеджменту компанії.

В результаті аналітичної роботи вдосконалено перелік правил, якими мають користуватися топ-менеджменти компаній задля успішного створення комплаєнс-стратегій. Визначено основні типи ризиків, які можуть загрожувати компаніям у разі неефективної комплаєнс-стратегії. Наведено основні типи стратегій у поведінці з співробітниками для ефективного впровадження комплаєнс-стратегії.

Отже, аналізуючи сучасний стан ринку з підвищеною конкуренцією, питання комплаєнсу як відповідності нормам законодавства, правилам етики та моралі набуває максимальної актуальності. Підхід до створення та впровадження даної стратегії має бути відповідальним, осмисленим та виходити з топ-менеджементу компанії. Наявність таких стратегій не тільки систематизує роботу співробітників у сфері відповідності, але і убезпечить компанії від цілої низки ризиків.

Література

1. Правдива Л. Удосконалення корпоративного управління в банках та управління комплаєнс-ризиком / Вісник НБУ. — 2011. — № 7. — С. 10–13.

2. Гаврікова А. В Застосування системи комплаєнс-контролю в процесі здійснення інноваційної кредитної політики банку / А. В. Гаврікова // Економіка і організація управління: [збірник наукових праць]. — 2012. — № 1(11). — С. 21–30.

3. Туркина А. Е. Риск-ориентированный внутренний контроль и его интеграция в систему управления рисками в коммерческом банке: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.10. — Москва, 2013. — 25 с.

4. Селезнева М. В. Комплаенс контроль в банковской сфере. Новый поход к управлению рисками[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.buk.irk.ru/library/sbornik_13/selezneva.pdf

5. Бортников Г. Комплайенс риск (риск несоблюдения): международные стандарты и их применимость для банков в странах СНГ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.iia ru.ru/inner_auditor/publication/foreign mass_media_ articles/bortnikov/.

6. Данилин О. Комплаенс-функция в современной организации: со здание, структурирование и оценка / О. Данилин, Е. Пустовалова / Внутренний контроль в кредитной организации. — 2010. — № 3(07) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.int-comp.org/ attachments/Danilin-Pustovalova-Compliance-Function.pdf.

7. Дєєва Н. Е. Внутрішній контроль у системі ризик-менеджменту комерційного банку / Н. Е. Дєєва // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. — Черкаси: ЧДТУ, 2009. — Вип. 23, ч. 2. — С. 86–91.

8. Furuta H. Origins and History of Compliance [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.yomiuri.co.jp/adv/chuo/dy/research/20160929.html

9. MacKessy J. Knowledge of Good and Evil: A Brief History of Compliance [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://post.nyssa.org/nyssa-news/2010/05/a-brief-history-of-compliance.html

10. Офіційний сайт Базельского комитету [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bis.org/bcbs/index.htm

11. Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України, затверджене Постановою Правління Національного банку України 29.12.2014 № 867. — Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07/page//

12. Деревська О. Б. Запровадження системи внутрішнього контролю в банках України / О. Б. Деревська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково практичної конференції (28–29 жовтня 2010 р.): у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». — Суми, 2010. — Т. 1. — С. 59–61.

13. Changing minds. Marwell and Schmitt's Compliance-gaining Strategies [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://changingminds.org/techniques/general/overall/marwell_schmitt_strategies.htm

УДК 331.556.4

Даллакян Светлана Аркадьевна
кандидат экономических наук, младший научный сотрудник
Институт экономики имени М. Котаняна НАН РА
Dallakyan Svetlana
The Degree of Doctor Philosophy (PhD) in Economics, Junior Research
Institute of Economics of the National Academy of Sciences RA

Таранян Ирина Ашотовна
младший научный сотрудник
Институт экономики имени М. Котаняна НАН РА
Taranyan Irina
Junior Research
Institute of Economics of the National Academy of Sciences RA

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

SYSTEM IMPROVEMENT REGULATION OF LABOR EMIGRATION OF REPUBLIC OF ARMENIA

Аннотация. *В целях повышения эффективности государственного регулирования внешней трудовой миграции авторами разработана методология, позволяющая классифицировать и представить с точки зрения трудовой миграции наиболее привлекательные страны. В статье приведен пример расчета единицы привлекательности страны назначения с рассмотрением показателей, формирующих перечень привлекательных стран. Представленная методология и показатель единицы привлекательности могут стать основой для разработки миграционной политики не только РА, но и других стран происхождения (Украины, Беларуси, Узбекистана, Казахстана и т.д.), а также позволят их трудовым мигрантам выбрать наиболее привлекательные страны для поездок на заработок.*

Ключевые слова: *сальдо миграции, безработица, трудовая эмиграция, единицы привлекательности.*

Summary. *To improve efficiency of state regulation of labor emigration, authors developed methodology, which allows to classify and present more preferable countries from the viewpoint of labor migration. There is an example of calculating the score of attraction of the country of destination with consideration of indicators that form a list of attractive countries. Given methodology and the indicators of attractiveness can form the basis for the development of the migration policy not only in the RA, but also for other countries of origin (Ukraine, Belarus, Uzbekistan, Kazakhstan, etc.) and will allow their labor migrants to choose the most attractive countries for work traveling.*

Key words: *migration saldo, unemployment, labour emigration, indicators of attractiveness.*

Постановка проблемы. Миграция всегда играла в истории человечества громадную роль. Именно миграции привели к заселению людьми, некогда вышедшими из одной точки планеты, всего Земного шара. Сегодня миграции продолжают оказывать огромное влияние на современное экономическое, социальное, культурное и политическое развитие человечества. Массовая миграция стала одним из характерных явлений жизни мирового общества второй половины 20-го и начала 21-го веков. Если в начале 1990-ых годов число международных мигрантов составляло 156 млн человек или 2,9% населения мира, в 2000 г. — 179 млн, 2005 г. — 191 млн или 3% населения мира, 2011 г. — 214 млн. [1, с. 8], 2013 г-232 млн. [2, с. 1], то в 2015 г. — 244 млн. [3, с. 8]. Следует отметить, что в 1995 г. в мире насчитывалось более 35 млн трудящихся-мигрантов против 3,2 млн в 1960 г., а в 2015 г. — уже 244 млн мигрантов [4, с 5], увеличившись в 76,3 раза по сравнению с 1960 г.

Миграционные процессы являются одним из основных факторов, влияющих на рост численности населения. Республика Армения в этом смысле считается страной, отличающейся сверхактивными миграционными процессами, что обусловлено рядом экономических, социальных и политических факторов (см. рис. 1). Как видно из рис. 1, в 2004–2006 гг. было зарегистрировано положительное сальдо миграции,

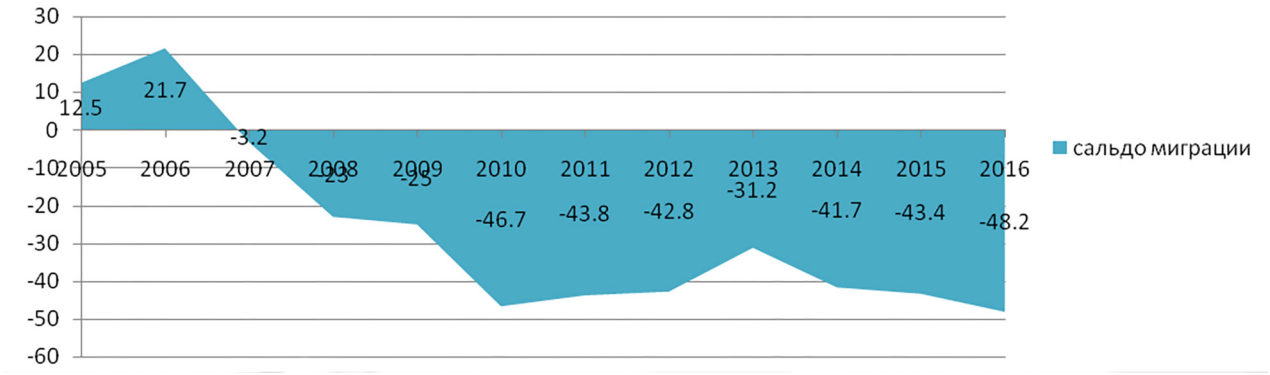

Рис. 1. Динамика пересечения границы Армении за 2005–2016 период [составлено автором на основе 6]

а начиная с 2007 г. — отрицательное сальдо, которое достигло наивысшей точки (48 200 человек) в 2016 г.

В 1988–2001 гг. в результате внешних миграционных процессов за рубежом осталось до 1,1 млн граждан Республики Армения [5]. Основываясь на данных Национальной статистической службы РА относительно численности постоянного населения, можем отметить, что, начиная с 2002 г. по 2016 г. население РА сократилось на 219 300 человек (соответственно с 3211,8 млн чел. до 2992,5 млн чел.). Это число является достаточно значимым для Армении, имеющей столь малочисленное население.

Формулировка целей. Целью статьи является разработка методологии, на основе которой можно классифицировать и представить наиболее привлекательные страны назначения с точки зрения трудовой миграции.

Изложение основного материала. В настоящее время в Республике Армения нет стратегических программ, касающихся рынка внешней трудовой миграции, и государство само не предпринимает активных мер в направлении заключения межгосударственных соглашений относительно занятости рабочей силы или вообще выявления новых, законных путей для своих трудовых мигрантов. Потому, исходя из угроз национальной безопасности, необходимо разработать и осуществлять стратегические программы и политику организации и управления существующими потоками трудовой миграции. В контексте эмиграции основной целью политики в области трудовой миграции должно стать создание легальных путей для трудовой миграции в целях: снижения уровня безработицы в РА, стимулирования обеспечения прав и интересов трудовых мигрантов, обеспечения эмиграции в наиболее привлекательные страны, где интересы мигрантов будут защищены, и они смогут рассчитывать на достойный доход, стимулирования приобретения новых навыков и обмена опытом

Для повышения целенаправленности государственной миграционной политики нами разработана методология, позволяющая классифицировать и представить наиболее привлекательные страны с точки зрения трудовой миграции. Целью разработанной методологии является: повышение эффективности процессов государственного регулирования проблем, связанных с внешними трудовыми миграционными потоками из РА, развитие системы защиты прав граждан РА, выезжающих на заработки за границу и предотвращение возможных случаев нарушения их прав, содействие улучшению условий трудовой миграции из Армении. При оценке государств с точки зрения миграционной привлекательности каждому из них присвоена определенная расчетная единица привлекательности, которая определяется по формуле

$$P = \sum [EO(i) \times УВ(i)],$$

где P — единица привлекательности страны, EO(i) — единица оценки влияния i-ого показателя, УВ(i) — удельный вес влияния i-го показателя.

Чем выше единица привлекательности, тем более предпочтительным является государство для граждан РА с точки зрения поездки за рубеж для осуществления трудовой деятельности. Удельный вес влияния того или иного показателя характеризует важность влияния показателя. Оценка степени влияния показателей производится экспертами. С учетом степени влияния показателей и приписываемых им единиц различаются показатели, оказывающие сильное влияние (5 единиц), среднее влияние (3 единицы) и слабое влияние (1 единица). Следует отметить, что значения удельного веса и единицы оценки влияния показателей определяются исходя из национальных особенностей той или иной страны. Пример расчета единицы привлекательности страны для трудовых эмигрантов РА приведен в таблице 1, где также рассмотрены показатели формирования перечня наиболее привлекательных стран.

$$P = \sum [EO(i) \times УВ(i)] = 5\times1{,}8 + 3\times0{,}8 + 5\times1{,}3 + 5\times1{,}8 + 3\times2{,}3 + 3\times1{,}3 + 1\times1{,}3 + 5\times1{,}0 + 3\times2{,}6 + 3\times1{,}3 + + 3\times1{,}3 + 5\times1{,}0 + 3\times2{,}2 = 71{,}22$$

В приведенном нами примере сумма удельных весов влияния всех показателей равна 20, а единица привлекательности — 71.2. Логично, чем ближе показатель к 100, тем более предпочтительна страна для трудовых мигрантов. Для оценки приведенного в таблице показателя «Иные сводные показатели

Таблица 1

Пример расчета единицы привлекательности для трудовых эмигрантов РА

п/н	Название показателя	Оценка влияния	Удельный вес	Взвешенная оценка
1.	Объемы миграционных трудовых потоков в данную страну из РА за последние три года	5	1,8	9
2.	Уровень культурной общности страны (общества) назначения с РА	3	0,8	2.4
3.	Степень сформированности армянской диаспоры	5	1,3	6.5
4.	Уровень развития дипломатических отношений и дипломатических структур с РА	5	1,8	9
5.	Объемы официально объявленных вакантных рабочих мест, требующих квалификации в данной стране	3	2,3	6.9
6.	Степень правовой урегулированности рынка труда	3	1,3	3.9
7.	Уровень развития подсистемы защиты прав и интересов иммигрантов, в том числе иностранной рабочей силы	1	1,3	1.3
8.	Уровень экономического, технологического и образовательного развития страны назначения иммигрантов	5	1,0	5
9.	Возможный размер заработков трудовых эмигрантов	3	2,6	7.8
10.	Степень развития системы социальной защиты в стране	3	1,3	3.9
11.	Перспективы экономического развития страны	3	1,3	3.9
12.	Возможности свободного перемещения, а также транспортной коммуникации с соседними странами в принимаемой стране	5	1,0	5
13.	Иные сводные показатели выбора страны назначения.	3	2,2	6.6
	Всего	**71.2**		

выбора страны назначения» учитываются следующие дополнительные условия:

1) совпадение вакантных рабочих мест в стране назначения и профессий безработных в РА;

2) уровень притока рабочей силы в страну назначения из других стран;

3) условия труда работников, прибывших из других стран в страну назначения

4) потребность в профессионально-квалифицированной рабочей силе в стране назначения и т.д.

Перечень привлекательных стран назначения со временем может измениться в зависимости от изменения показателей, согласно которому некоторые страны могут стать наиболее привлекательными, а другие, наоборот, перестанут быть им. Представленная методология и показатель единицы привлекательности могут стать основой для разработки миграционной политики не только РА, но и других стран происхождения (Украины, Беларуси, Узбекистана, Казахстана и т.д.), а также позволят их трудовым мигрантам выбрать наиболее привлекательные страны для поездок на заработок.

Выводы из данного исследования. Таким образом, необходимо уточнить ориентиры миграционной политики и их последовательно отражать в принимаемых законах, программах. В этой связи миграционная политика должна быть выведена из «нейтральной зоны», пройдя через активные действия. Или по другой формулировке, необходимо просто отказаться от роли оценщика явлений, связанных с миграционными процессами, и стать регулировщиком миграционных процессов в интересах социально-экономического и демографического развития РА.

Литература

1. International Migration Report 2011: A Global Assessment, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, United Nations, December 2010, p. 8.

2. International Migration Report 2013, United Nations, Economic & Social Affairs, p. 1.

3. International Migration Report 2011: A Global Assessment, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, United Nations, December 2015, p. 8.

4. International Migration Report 2015 Highlights, Department of Economic and Social Affairs, p. 5.

5. Концепция политики государственного регулирования миграции в Республике Армения», принятая в качестве Приложения к Протоколу заседания Правительства Армении, Решение № 51 от 30 декабря 2010 г.

6. www.smsmta.am/?menu_id=18

УДК.336.64

Коваленко Дмитро Іванович
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну
Коваленко Дмитрий Иванович
кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры
финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Kovalenko Dmytro
PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Finances and Financially and Economic Security
Kyiv National University of Technology and Design

Гриненко Тетяна Олександрівна
Київський національний університет технологій та дизайну
Гриненко Татьяна Александровна
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Hrynenko Tetyana
Kyiv National University of Technology and Design

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

PECULIARITIES OF FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES OF SMALL ENTERPRISES

Анотація. *В статті узагальнені існуючі підходи до визначення сутності фінансових ресурсів підприємства. Визначено вплив фінансових ресурсів малих підприємств на формування фінансів держави. Розглянуті особливості формування фінансових ресурсів малого підприємства. Представлено склад фінансових ресурсів малих підприємств. Здійснена оцінка якості управління фінансовими ресурсами малого підприємства за критеріями стійкості, платоспроможності та ділової активності.*

Ключові слова: *фінансові ресурси, мале підприємство, власний капітал, платоспроможність, фінансова стійкість.*

Аннотация. *В статье обобщены существующие подходы к определению сущности финансовых ресурсов предприятия. Определено влияние финансовых ресурсов малых предприятий на формирование финансов государства. Рассмотрены особенности формирования финансовых ресурсов малого предприятия. Представлен состав финансовых ресурсов малых предприятий. Выполнена оценка качества управления финансовыми ресурсами малого предприятия по критериям устойчивости, платежеспособности и деловой активности.*

Ключевые слова: *финансовые ресурсы, малое предприятие, собственный капитал, платежеспособность, финансовая устойчивость.*

Summary. *The article summarizes the existing approaches to the definition of the essence of financial resources of the enterprise. The influence of financial resources of small enterprises on formation of state finances is determined. Peculiarities of formation of financial resources of small enterprise are considered. The composition of financial resources of small enterprises is presented. An estimation of quality management of financial resources of a small enterprise according to criteria of stability, solvency and business activity is carried out.*

Key words: *financial resources, small enterprise, own capital, solvency, financial stability.*

Постановка проблеми. Стабільність малих підприємств, підвищення ефективності їх функціонування значною мірою забезпечується високим рівнем управління фінансовими ресурсами. Тому важливим елементом фінансової політики малих підприємств є оптимізація формування та використання фінансових ресурсів, що сприятиме зростанню прибутку за умови мінімізації підприємницьких ризиків та забезпеченню платоспроможності та ліквідності.

Вирішення цих питань у період нестабільності є однією із важливих умов діяльності малих підприємств, досягнення стійкого і збалансованого їх розвитку.

Метою статті є виявлення особливостей фінансових ресурсів малих підприємств, визначення джерел їх формування та шляхів використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності, джерел формування та напрямів ефективного використання фінансових ресурсів підприємства присвятили свої наукові праці такі вчені-економісти, як: Білик М. Д., Бланк І. А., Буряк Л. Д., Варналій З. С., Василик О. Д., Загородній А. Г., Поддєрьогін А. М., Федосов В. М. та інші.

Однак, за умови недостатньої забезпеченості малих підприємств фінансовими ресурсами, сучасність об'єктивно вимагає нових підходів до формування та використання фінансових ресурсів, активізації ролі фінансових інструментів в управлінні фінансовими ресурсами малих підприємств.

Виклад основного матеріалу. Сучасні ринкові умови зумовлюють посилення ролі фінансів підприємств у системі господарювання. Конкурентоспроможність та платоспроможність підприємств визначаються раціональною організацією фінансів. Формування та ефективне використання фінансових ресурсів є базисом фінансових відносин суб'єктів малого підприємництва.

Специфіка фінансових ресурсів «виявляється в тому, що вони завжди виступають у грошовій формі, мають розподільний характер і відбивають формування і використання різноманітних видів прибутків і нагромаджень суб'єктів господарської діяльності сфери матеріального виробництва, держави й учасників невиробничої сфери» [1, с. 278].

Економічна наука приділяє достатню увагу дослідженню теоретичних та практичних аспектів управління фінансовими ресурсами підприємств. Проте в спеціалізованій літературі, присвяченій даній проблематиці, досі немає єдиної думки щодо визначення фінансових ресурсів, окремі висловлювання не відповідають сутності фінансових ресурсів або розкривають її не повністю. Недосконалість сучасних визначень поняття «фінансові ресурси» також пов'язано із тим, що фінансові ресурси розглядаються на різних ієрархічних рівнях.

Так, ще за радянських часів, досліджуючи фінансові проблеми економіки Бірман А. М. характеризував фінансові ресурси як грошову частину національного доходу, сконцентровану безпосередньо в державі чи на підприємствах для використання на розширене відтворення й на загальнодержавні потреби [2].

М. Я. Коробов трактує фінансові ресурси як «грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту, національного доходу й використовуються у статутних цілях підприємств» [3].

Морозенко І. В. визначає фінансові ресурси як кошти, залучені у фінансово-господарський оборот підприємства з різних джерел задля отримання економічних вигод та призначені для забезпечення поточної та інвестиційної діяльності [4, с. 116].

Досліджуючи проблематику малого підприємництва Варналій З. С. розглядає фінансові ресурси як основу фінансів, які акумулюються у грошових фондах, які забезпечують процес виробництва та відтворювання в рамках цього суб'єкта малого підприємництва, а також сукупність форм і методів їх формування та використання [5, с. 72].

Фінансові ресурси суб'єктів малого бізнесу мають безпосередній вплив на формування фінансів держави. Існування різноманітних прямих та зворотних зв'язків на макрорівні та чисельних мікрорівнях суб'єктів господарювання забезпечують рух фінансів. Суб'єкти малого підприємництва сплачують державі та місцевим органам влади податки, а держава, у свою чергу, надає їм прямі та непрямі субсидії, реалізує непрямі заходи, що сприяють розвитку підприємництва.

Фінансові ресурси малих підприємств залежно від джерел формування найчастіше поділяють на власні, запозичені та залучені. В доповнення дещо розширену класифікацію пропонує Варналій З. С. [5], який також виділяє **три групи**, але вони мають специфічні особливості (табл. 1).

Найбільш розповсюдженими джерелами формування фінансових ресурсів підприємства є: власний капітал підприємства; довгостроковий фінансовий кредит; короткостроковий фінансовий кредит; товарний (комерційний) кредит; кредиторська заборгованість підприємства та інші джерела фінансування. Як правило, поточні потреби підприємства покриваються в першу чергу власним капіталом, потім кредиторською заборгованістю та короткостроковим кредитом.

Нині для малих підприємств України прибуток не є пріоритетним джерелом фінансування, оскільки значна їх кількість є збитковими. Собівартість більшості вітчизняних виробництв є високою, що унеможливлює отримання прибутків.

Офіційна статистика [6] свідчить, що за результатами 2016 року в Україні функціонувало 291154 малих підприємств, з яких 73,3% були прибутковими та отримали прибуток 107312,5 млн грн. Інша частина малих підприємств виявились збитковими

Таблиця 1

Склад фінансових ресурсів малих підприємств*

Доходи та надходження, які утворюються за рахунок власних та прирівняних коштів	Кошти, які мобілізуються на фінансовому ринку	Надходження коштів від фінансово-банківської системи у порядку перерозподілу
– прибуток від основної діяльності; – прибуток від виконаних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) – інші цільові доходи; – прибуток від фінансових операцій; – прибуток від будівельно-монтажних робіт, які виконуються господарським способом; – інші види доходів; – амортизаційні відрахування; – виручка від майна, що вибуло; – непоточні пасиви; – цільові надходження (плата за утримання дітей тощо); – мобілізація внутрішніх ресурсів у будівництві; – пайові та інші внески членів трудового колективу; – інші види надходжень.	– продаж власних акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, а також кредитні інвестиції.	– фінансові ресурси, що формуються на пайових засадах; – страхове відшкодування ризиків; – фінансові ресурси, що надійшли від концернів, асоціацій тощо; – дивіденди та проценти за цінні папери інших емітентів; – бюджетні субсидії, – інші види ресурсів.

* Складено за матеріалами [5]

та їх збиток перевищив прибуток малого бізнесу і досяг 131463,9 млн грн. Таким чином, фінансовий результат (сальдо) малих підприємств склав збиток у розмірі 24151,4 млн грн.

Отже, малі підприємства практично не мають можливості перетворювати прибуток в додатковий капітал з метою фінансування своєї поточної діяльності.

В Україні фінансування малих підприємств за допомогою випуску акцій є поодиноким явищем. Це пов'язано з тим, що акціонерне товариство як організаційно-правова форма є типовою не для малих, а для великих підприємств. Відповідно до офіційної інформації [6], в структурі пасивів балансу малих підприємств власний капітал займав лише 18%, довгострокові зобов'язання та забезпечення займали 19,6%, поточні зобов'язання та забезпечення займали 62,4%. Таким чином, важливе значення в сучасних умовах господарювання малих підприємств відіграють зовнішні джерела фінансування.

Позикові фінансові ресурси формуються за участі комерційних банків, небанківських фінансових установ (страхові компанії, довірчі товариства, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, пенсійні фонди), приватних фірм, урядових і регіональних програми та ін.

В той же час можна відзначити відносно активну участь у фінансовій підтримці вітчизняного малого бізнесу міжнародних фінансових організацій, зокрема ЄБРР, МФК, НЕФКО, Kf W. Такі інструменти як лізинг, факторинг, форфейтинг, поширені, як правило, у світовій практиці фінансування малого бізнесу, нашими підприємствами не використовуються або використовують обмежено. Держава на сьогодні хоч і приймає участь у підтримці розвитку малого підприємництва, але заходи поки не носять комплексного і системного характеру. В результаті інфраструктура фінансового розвитку малих підприємств формується вкрай повільно [7].

Недосконалість системи формування фінансових ресурсів малих підприємств також підтверджується спеціальними дослідженнями. Так, результати опитування [8] показують, що найважливішими проблемами розвитку малого бізнесу в Україні є високі нарахування на ФОП (89% опитаних), процедура податкового адміністрування (79%), види і ставки податку (65%), неналежне виконання законодавства державними і місцевими органами влади (50%), корупція (49%).

В той же час негативний вплив на діяльність малих підприємств має недостатній доступ до кредитних ресурсів. Останні дослідження USAID показали, що попит малих підприємств на кредитні кошти протягом 2017 року продовжує зростати. Анонсоване зменшення кредитних ставок для малого бізнесу реалізовано лише окремими банками і не вважається стабільним. Частка МСП, які називали високі процентні ставки серед основних перешкод для користування кредитними послугами банків, перевищує 60%. Процентні ставки банків можуть зрости після нещодавнього підвищення облікової ставки НБУ з 12,5% річних до 13,5% річних [9].

За таких умов банки висувають перед будь-яким підприємством певні вимоги при наданні кредиту. Найчастіше банки вимагають гарантій у формі застави під кредит. Беззаставні кредити пропонує вкрай мало банків, як правило, деякі банки надають лише

овердрафт без застави. Оформляючи кредит представникам малого бізнесу, банк може затребувати додаткову відповідальність за надання кредиту від власників бізнесу: фінансове поручительство власників за кредитом, тобто можливість власними коштами та майном розрахуватися за борги підприємства.

Але в цілому, про пом'якшення умов для кредитування повідомили 14% малих підприємств, що було одним із найвищих показників за останні кілька років [9].

Важливим джерелом формування фінансових ресурсів (а в деяких випадках навіть єдиним) для суб'єктів малого підприємництва є кредиторська заборгованість. При цьому в структурі залучених грошових коштів важливою складовою є кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги в структурі поточної кредиторської заборгованості малих підприємств склала 77,28% [10].

Склад і структура фінансових ресурсів малого підприємства постійно змінюється під впливом різноманітних факторів. Основою успішного функціонування малого підприємства є збалансованість його фінансових ресурсів, збільшення власного капіталу (рис. 1).

Власний капітал ТОВ «Інж-Стандарт» має тенденцію до зростання, що свідчить про здатність підприємства формувати і ефективно розподіляти прибуток, уміння підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. За період 2013–2016 рр. вартість власного капіталу зросла майже 2,5 рази та становила у 2016 році 41203,25 тис. грн., а його частка у пасивах коливається від 71% до 84%.

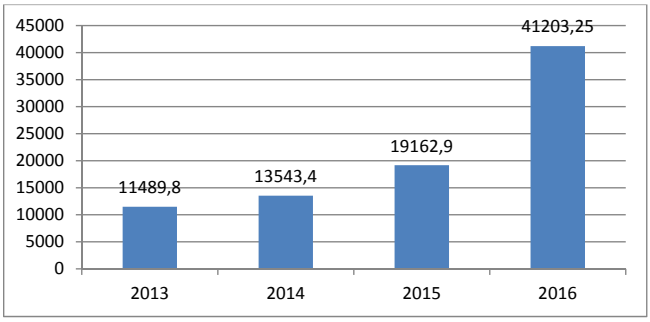

Рис. 1. Динаміка середньорічної вартості власного капіталу ТОВ «Інж-Стандарт» за 2013–2016 рр.

Оцінку якості управління фінансовими ресурсами підприємства доцільно проводити за критеріями стійкості, платоспроможності та ділової активності, які розглядаються через показники структури капіталу, ліквідності та оборотності, що дає можливість кількісно оцінити вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємства [1, 11].

ТОВ «Інж-Стандарт» має нестійкий фінансовий стан, що характеризується порушенням платоспроможності. Але у підприємства зберігається можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення власних оборотних коштів.

Представлені дані свідчать про неплатоспроможність підприємства. Підприємство не має достатньої кількості високоліквідних активів для виконання термінових фінансових зобов'язань.

Таблиця 2

Відносні показники фінансової стійкості ТОВ «Інж-Стандарт»

Показник	Рік				Абсолютне відхилення				Норматив
	2013	2014	2015	2016	2014–2013	2015–2014	2016–2015	2016–2013	
Коефіцієнт автономії	0,74	0,84	0,71	0,76	0,10	-0,07	0,05	0,02	0,5
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу (Кман)	-1,22	-0,85	-0,07	0,001	0,37	0,78	0,07	1,22	0,3–0,5
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу (Кмрк)	0,53	0,44	0,52	0,59	-0,09	0,08	0,07	0,06	> 0,5
Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними джерелами (Кмз)	-0,01	-0,06	-0,22	0,002	-0,05	-0,17	0,23	0,01	0,5–0,8
Коефіцієнт покриття запасів робочим капіталом (Кпз)	3,49	4,77	2,95	3,33	1,29	-1,83	0,39	-0,15	> 0,2
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів робочим капіталом (Кзрк)	0,95	0,95	0,90	0,80	0,00	-0,05	-0,10	-0,15	Збільшення

Таблиця 3

Коефіцієнти ліквідності ТОВ «Інж-Стандарт»

Показник	Норматив	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення			
						2014–2013	2015–2014	2016–2015	2016–2013
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2–0,35	0,05	0,06	0,12	0,19	0,01	0,06	0,07	0,14
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8–1	0,64	1,16	0,85	0,97	0,52	-0,31	0,12	0,33
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5–2	1,35	2,45	1,34	2,31	1,1	-1,11	0,97	0,96

Таблиця 4

Показники рентабельності ТОВ «Інж-Стандарт», %

Показник	2013	2014	2015	2016	Відхилення			
					2014 від 2013	2015 від 2014	2016 від 2015	2016 від 2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рентабельність активів	0,21	0,11	0,15	0,08	-0,1	0,4	-0,07	-0,13
Рентабельність власного капіталу	0,27	0,15	0,19	0,1	-0,12	0,4	-0,09	-0,17
Рентабельність діяльності	0,14	0,15	0,13	0,07	0,1	-0,2	-0,06	-0,07
Рентабельність продукції	0,23	0,21	0,18	0,1	-0,2	-0,3	-0,08	-0,13
Рентабельність основних засобів	0,64	0,19	0,35	0,16	-0,45	0,16	-0,19	-0,48

Показники свідчать про прибутковий стан підприємства, але фінансові результати погіршуються, що відповідає загальному сучасному стану малого бізнесу в Україні.

Висновки. Якість формування та використання фінансових ресурсів залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Велика кількість різноманітних підходів щодо визначення ефективності використання фінансових ресурсів потребує впровадження узагальненої системи критеріїв, яка б дозволила отримати достовірну об'єктивну оцінку ефективності управління фінансовими ресурсами малих підприємств.

Література

1. Козачок І. А. Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства / І. А. Козачок // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2011. — № 47. — С. 277–283.

2. Бирман А. М. Очерки теории советских финансов: в 3-х вып. Вып. 1 / А. М. Бирман. — М., 1968. — 182 с.

3. Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємства: навч. підручник. — 2-ге вид. перероб. — К.: Либідь, 2002. — 384 с.

4. Морозенко І. В. Сутність фінансових ресурсів малих підприємств [Електронний ресурс] / І. В. Морозенко / Інноваційна економіка. — Режим доступу: http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/11may2015/44.pdf.

5. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: [підручник]. / З. С. Варналій. — 4-те вид., стер. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. — 302 с.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua.

7. Ломачинська І. А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва // І. А. Ломачинська / Вісник ОНУ імені І.І, Мечникова. — 2012. — Т. 17. Вип. 3–4. — С. 37–43.

8. Зелена книга малого бізнесу України — 2012 / Д. В. Ляпін, В. І. Дубровський, О. М. Піщуліна, О. П. Продан. — К.: Інститут власності і свободи, 2012. — 124 с.

9. Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП. Випуск № 7 від 31 жовтня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/7-81515344.

10. Севрук Є. М., Дрига С. Г. Джерела фінансування оборотних активів на малих підприємствах України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/179.pdf.

11. Коваленко Д. І. Методичні підходи щодо оцінки можливих фінансових ресурсів як джерело підвищення ефективності діяльності промислового підприємства / Д. І. Коваленко, Т. Е. Белялов // Формування ринкових відносин. — 2011. — № 7(122). — С. 82–88.

УДК 658.15

Коваленко Дмитро Іванович
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну
Коваленко Дмитрий Иванович
кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Kovalenko Dmytro
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Finances and Financially and Economic Security
Kyiv National University of Technologies and Design

Гуминюк Павло Петрович
Помічник фінансового директора
ГК «Ізобуд»,
Київський національний університет технологій та дизайну
Гуминюк Павел Петрович
Помощник финансового директора
ГК «Изобуд»,
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Humynyuk Pavlo
Assistant Financial Director of «Izobud»,
Kyiv National University of Technologies and Design

ДІАГНОСТИКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

ДИАГНОСТИКА ЛИКВИДНОСТИ И ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ В СИСТЕМЕ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ

DIAGNOSTICS OF LIQUIDITY AND PLACEMENT IN THE SYSTEM OF ANTI–CRISIS MANAGEMENT

Анотація. *В статті досліджено методи управління ліквідністю та платоспроможністю у системі антикризового управління на прикладі ПАТ «Мотор січ».*

Ключові слова: *антикризове управління, оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства, моделі оцінки банкрутства, методи діагностики ліквідності та платоспроможності, метод дискримінантного аналізу, метод коефіцієнтного аналізу.*

Аннотация. *В статье исследованы методы управления ликвидностью и платежеспособностью в системе антикризисного управления на примере ЧАО «Мотор Сич».*

Ключевые слова: *антикризисное управление, оценка ликвидности и платежеспособности предприятия, модели оценки банкротства, методы диагностики ликвидности и платежеспособности, метод дискриминантного анализа, метод коэффициентный анализа.*

Summary. *In the article the methods of liquidity and solvency management in the system of crisis management are analyzed on the example of PEC «Motor Sich».*

Key words: *crisis management, liquidity and solvency assessment of enterprises, model of bankruptcy assessment, methods of liquidity and solvency diagnostics, method of discriminant analysis, method of coefficient analysis.*

Постановка проблеми. За останні роки економічна криза погіршила фінансовий стан та діяльність підприємств, і їх не можна характеризувати як стабільні й такі, що мають стійкий фінансовий стан, а більшість із них зазнали суттєвих збитків і опинилися на межі банкрутства. Ліквідність і платоспроможність є об'єктивними умовами забезпечення стабільної діяльності та фінансової стійкості підприємств. З цих позицій об'єктивно зростає актуальність ефективного антикризового управління як системи своєчасних методів і прийомів, здатних запобігти фінансовій кризі й уникнути банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних наукових досліджень та публікацій присвячені різним теоретичним, методологічним аспектам діагностики ліквідності та платоспроможності підприємств. Автори Г. Базаров, С. Бєляєв, Л. Бєлих, А. Ковальов, В. Савчук, О. Стоянова [9;10], діагностику визначають як функцію антикризового управління ліквідність та платоспроможністю, яка допомагає попередити та виявити фінансову кризу на ранніх етапах.

Виклад основного матеріалу. Зміст антикризового фінансового управління полягає в розробці комплексу заходів щодо профілактики фінансової кризи та її подолання. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або брак у фірми потенціалу для успішного функціонування. Узагальнюючі різні тлумачення вчених поняття «антикризове управління» можемо надати таке визначення поняттю антикризового управління як сукупність заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства і які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення, основною метою якого є розробка і реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення ліквідності, платоспроможності та забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства для виходу з кризового стану.

Під ліквідністю варто розуміти спроможність підприємства швидко реалізувати активи й одержувати гроші для оплати зобов'язань, тобто це співвідношення величини ліквідних активів і поточної заборгованості. У вузькому розумінні, ліквідність — це здатність активів швидко перетворюватись на гроші. Платоспроможність підприємства — це його здатність вчасно і в достатніх обсягах розраховуватись за зобов'язаннями.

Елементом системи антикризового управління являється діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. Діагностика кризового стану підприємства допомагає своєчасного виявити неплатоспроможність, низьку ліквідність, збитковість, фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування. Для здійснення діагностики ліквідності та платоспроможності варто застосовувати методи, що використовуються на практиці і дозволяють приймати ефективні управлінські рішення. До таких методів необхідно віднести: трансформаційні, вертикального та горизонтального аналізу звітності, методи дискримінантного аналізу, коефіцієнтний аналіз та аналіз грошових потоків.

Розглянемо метод дискримінантного аналізу та метод коефіцієнтного аналізу на прикладі ПАТ «Мотор Січ». Дискримінантий аналіз застосовуються, коли у процесі діагностики платоспроможності визначається ймовірність банкрутства. У цьому аспекті застосовують вітчизняні та зарубіжні моделі оцінки ймовірності банкрутства: двофакторна та п'ятифакторна моделі Е. Альтмана, дискримінантна модель Р. Ліса, дискримінантна модель Дж. Таффлера, показник діагностики платоспроможності Ж. Конана і М. Гольдера, коефіцієнт У. Бівера, модель Г. Спрінгейта, дискримінантна модель О. Терещенка, модель Р. Сайфулліна-Г. Кадикова, О. Зайцевої та інші. [3; 5]

Розглянемо найбільш поширені моделі застосуванні при діагностиці банкрутства у таблиці 2. Проведемо оцінку банкрутства ПАТ «Мотор січ» за допомогою моделей діагностики банкрутства. Дані розрахунку наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка схильності до банкрутства ПАТ «Мотор січ» [15]

Модель	Коефіцієнт			Норматив
	2014	2015	2016	
«Z-рахунку» Е. Альтмана	1,82	2,09	2,13	>1,23
Коефіцієнт Бівера (КБ)	0,19	0,19	0,20	>0,2
Модель О. О. Терещенка	3,90	5,30	5,50	>1,0
Модель Спрінгейта	1,30	1,48	1,54	>0,862
Універсальна дискримінантна модель	2,02	2,63	2,85	Z>2

Таким чином проведене дослідження дає підстави стверджувати що настання банкрутства для підприємства є малоймовірним, а фінансовий стан підприємств є стійким, що позитивно вплине на подальшу господарську діяльність підприємств та забезпечить їм у майбутньому одержання високих фінансових результаті.

Коефіцієнтний аналіз застосовується у процесі розрахунку показників ліквідності. Основними показниками, що визначають ліквідність підприємства, є коефіцієнт абсолютної, швидкої, поточної та загальної ліквідності. Розрахункові значення цих коефіцієнтів, дозволяють виявляти, яка частка поточних боргів підприємства покривається різними активами. Розглянемо основні показники ліквідності ПАТ «Мотор Січ» у таблиці 2.

Проведений аналіз ліквідності та платоспроможності дає підстави стверджувати, що підприємство

Таблиця 2

Показники ліквідності ПАТ «Мотор січ» [4;5]

Суть Коефіцієнта	Розрахунок	Норматив	На початок 2016	На кінець 2016
Загальний коефіцієнт покриття показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань	$K_{пл} = \frac{OA}{КП}$, де ОА — оборотні активи; КП — короткострокові пасиви	Значення від 1,5 до 2;>2	10,89	20,13
Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, яку частку поточних зобов'язань підприємства можна покрити за допомогою абсолютно та швидколіквідних активів	$K_{шл} = \frac{OA - ВЗ}{КП}$ ВЗ — виробничі запаси	Значення від 0,5 до 1	1,64	4,36
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначається відношенням найбільш ліквідних активів (грошових коштів) до поточних зобов'язань	$K_{ал} = \frac{ГК}{КП}$, де ГК — грошові кошти	>0,2–0,35	1,07	3,00
Коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотними коштами. Показує яка частка оборотних активів фінансується за рахунок коштів підприємства		$K_з = \frac{ВОК}{OA}$	0,81	0,85
Показник власних оборотних коштів показує, яка сума оборотних коштів залишається в розпорядженні підприємства після розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями. Характеризує свободу маневру та фінансової стійкості підприємства з позиції короткострокової перспективи		$ВОК = OA — КП$	11842650	16215252
Коефіцієнт покриття запасів перевіряє, які джерела коштів і в якому обсязі використані для покриття виробничих запасів	$K_{пз} = \frac{ВОК}{З}$ ВОК — власні оборотні кошти	>1	1,12	1,25
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, який характеризує частку власних оборотних коштів, яка знаходиться у формі грошових коштів, тобто коштів, що мають абсолютну ліквідність		$M_{фк} = \frac{ГК}{ВОК}$	0,20	0,30

Таблиця 3

Моделі оцінки банкрутства [5;9;10]

Норматив	Показники	Переваги	Недоліки
«Z-рахунку» Е. Альтмана			
Оцінка ймовірності появи кризи на підприємстві за такою шкалою: Z ≤ 1,8 — дуже висока; 1,81 ≤ Z ≤ 2,70 — висока; 2,71 ≤ Z≤ 2,90 — можлива Z ≥ 2,91 — дуже низька	Z = 1,2 X1 + 1,4X2 + 3,3 X3 + 0,6X4 + 1,0X5, X1 — частка чистих оборотних активів у загальній величині активів; X2 — рентабельність активів, розрахована по чистому прибутку; X3 — рентабельність активів, розрахована по фінансовому результату від звичайної діяльності до оподаткування; X4 — відношення ринкової вартості підприємства (ринкова вартість корпоративних прав) до позичкового капіталу; X5 — коефіцієнт віддачі усіх активів, відношення чистого доходу від реалізації до загальної величини усіх активів.	Простота й можливість застосування за наявності обмеженої інформації; порівнянність показників; можливість поділу аналізованих компаній на потенційних банкрутів і не банкрутів; висока точність розрахунків.	Неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки); складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; обмеженість сфери застосування; заснована на застарілих даних; неврахування показників рентабельності.
Коефіцієнт Бівера			
> 0,4 — підприємству банкрутство не загрожує. < 0,2 — це означає формування незадовільної структури баланс.	КБ = (ЧП – НА): (ДЗ + ПЗ), (2) де ЧП — чистий прибуток; НА — нарахована амортизація; ДЗ — довгострокові зобов'язання; ПЗ — поточні зобов'язання.	Використання показника рентабельності активів і винесення судження про терміни настання банкрутства підприємства.	Відсутність підсумкового коефіцієнта, складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки).
Модель Спрінгейта			
Якщо ZC < 0, 862, то фінансовий стан підприємства нестабільний і воно є потенційним банкрутом. Коли ZC > 2,45, то загроза банкрутства мінімальна.	ZC = 1,03 X1 + 3,07 X2 + 0,66 X3 + 0,4X4, (2.5) де X1 — частка оборотних активів у валюті балансу; X2 — частка операційного прибутку, суми податків, відсотків за користування позиковим капіталом у загальній вартості активів; X3 — частка прибутку у сумі короткострокової заборгованості та податків; X4 — швидкість обороту всього капіталу підприємства (співвідношення обсягу продажу та загальної вартості активів).	Показує достатній рівень надійності прогнозу, точність близько 90%.	Створена для підприємств США і Канади з метою оцінювання; немає галузевої та регіональної диференціації Z-рахунку; між змінними спостерігається досить висока кореляція; не підходить для економіки України.

Продовження Табл. 3

Універсальна дискримінаційна функція			
Якщо ZУ>2, то підприємство стійке і йому не загрожує банкрутство; якщо 1 < ZУ < 2 — фінансова стійкість порушена, але за умови антикризового управління банкрутство підприємству не загрожує; при 0 < ZУ < 1 — підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів; якщо ZУ < 0 — підприємство є напівбанкрутом.	ZУ = 1,5X1 + 0,08X2 + 10X3 + 5X4 + 0,3X5 + 0,1X6, (2.9) де X1 — відношення грошового потоку до величини зобов'язань; X2 — відношення величини активів до величини зобов'язань; X3 — відношення величини прибутку до сплати податків до загальної вартості активів; X4 — відношення величини прибутку до сплати податків до суми виручки; X5 — відношення величини виробничих запасів до суми виручки; X6 — відношення суми виручки до загальної вартості активів.	Простота у розрахунку; Розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних й враховує галузеві особливості підприємств за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему визначення критичних значень показників, які є індикатором вірогідності банкрутства підприємства конкретної галузі.	Зроблено акцент на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи стійких, така асиметричність має на меті убезпечити інвестора від ризикового вкладання коштів, але знижує точність прогнозу в цілому; широкий інтервал невизначеності, дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків.
Модель О. О. Терещенка			
Коли ZТЕР > 2 — банкрутство не загрожує, 1 < ZТЕР < 2 — фінансова стійкість порушена, 0 < ZТЕР < 1 — існує загроза банкрутства.	ZТЕР = 1,5 · X1 + 0,08 · X2 + 10 · X3 + 5 · X4 + 0,3 · X5 + 0,1 · X6, (4) де X1 — відношення грошових надходжень до зобов'язань; X2 — відношення валюти балансу до зобов'язань; X3 — відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів; X4 — відношення прибутку до виручки; X5 — відношення виробничих запасів до виручки; X6 — відношення виручки до основного капіталу.	Урахування специфіки діяльності суб'єктів; охоплення незначної кількості показників; доступність інформації, необхідних для розрахунку параметрів моделі.	Недостатній рівень обґрунтованості показників та їх нормативних значень; можливість застосування тільки для окремих підприємств; великий інтервал невизначеності.

характеризується високим рівнем ліквідності активів, та платоспроможністю. Багаторазове перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями дає змогу зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які формуються з власних джерел. Зростання коефіцієнта швидкої ліквідності було пов'язано в основному зі збільшенням величини невиправданої дебіторської заборгованості, що негативно характеризує діяльність. Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує, що підприємство на 107% погашала короткострокову заборгованість абсолютно ліквідними активами на початок звітного періоду, а на кінець з/п на 300%. Коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотними коштами характеризує, що підприємство на 81% на початку з/п, 85% на кінець з/п покриває оборотні активи власними оборотними коштами, а 19% і 15% за рахунок позикових коштів, це позитивне явище, так як частка власних коштів більша за частку позикових коштів. Коефіцієнт маневреності характеризує, що в 20% (на початку з/п) в структурі власних оборотних коштів займають високоліквідні активи –грошові кошти, а на кінець з/п 30%. Підприємство за рахунок власних обігових коштів на 112% на початку з/п, а на кінець з/п 125% покриває свої запаси, це свідчить про фінансову стійкість підприємства.

Висновки. Отже у системі антикризового управління ліквідність та платоспроможність являється об'єктами управління, на які спрямовуються методи та прийоми управління. Для забезпечення платоспроможності підприємства та недопущення банкрутства а також підтримки високої ліквідності його активів підприємству необхідно проводити фінансову діагностику ліквідності та платоспроможності підприємства, яка допоможе оцінити фінансовий стан підприємства, вчасно виявити кризову ситуацію та спрогнозує негативні наслідки. Проведений аналіз ПАТ «Мотор січ» засвідчив, що підприємство являється фінансово стійкий, підприємство змозі швидко та повністю покрити свої поточні зобов'язання за рахунок активів.

Література

1. Білик М. Фінансова реструктуризація підприємств, яким загрожує банктурство / Економіст. — 1999. — № 10. С. 64–70.

2. Журавльова Ю. Ю. Платоспроможність підприємства та шляхи її забезпечення (на прикладі харчової промисловості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. Ю. Журавльова. — К., 2007. — 20 с.

3. Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка / Вовк В., Бугай О. // Галицький економічний вісник. — 2011. — № 3.

4. Дорошенко А. П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства / Ефективна економіка. — 2010. — № 3.

5. Носова Є. А. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства / Економіка. Проблеми економічного становлення. — 2012. — № 2. — С. 58–64.

6. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л. О. Лігоненко. — К.: КНТЕУ, 2005. — 824 с. Іонін Є. Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять «платоспроможність» і «ліквідність» / Є. Є. Іонін // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 6.

7. Родіонов О. В. Організаційні аспекти забезпечення фінансової стійкості підприємств АПК регіону / О. В. Родіонов, І. М. Манько // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. — 2012. — Вип. 11. — С. 77–81. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2012_11_19.

8. Мороз О. В. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах: Моногр. / О. В. Мороз, О. А. Сметанюк; Вінниц. нац. техн. ун-т. — Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. — 166 с. — Бібліогр.: 168 назв.

9. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. — К.: Издательский дом «Максимум», 2001. — 600 с.

10. Стоянов Е. А., Стоянова Е. С. Экспертная диагностика и аудит финансово-хозяйственного положения предприятия. — М.: Перспектива.

11. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: Автореф. дис... канд. екон. наук / О. А. Сметанюк; Хмельниц. нац. ун-т. — Хмельницкий, 2006. — 20 с. — укр. ВАХ.

12. Олександренко В. П. Влияние Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства / І. В. Олександренко // Актуал. проблеми економіки. — 2014.

13. Офіційний сайт ПАТ «Мотор січ» Режим доступу http://www.motorsich.com/rus/

14. Колісник М. К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством / [М. К. Колісник, П. Г. Ільчук, П. І. Віблий].

15. Фінансова звітність ПАТ «Мотор Січ» Режим доступу http://www.motorsich.com/rus/investors/othetnost/bux/2016_year/

УДК 339.7

Кухленко Олег Васильович
доктор економічних наук, професор
Київський національний університет технологій та дизайну
Кухленко Олег Васильевич
доктор экономических наук, профессор
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Kukhlenko Oleg
Doctor of Economics, Professor
Kyiv National University of Technology and Design

Прокопів Валерія Павлівна
студент
Київського національного університету технологій та дизайну
Прокопив Валерия Павловна
студент
Киевского национального университета технологий и дизайна
Prokopiv Valeria
Student of the
Kyiv National University of Technology and Design

ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

ПЛАНИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY PLANNING OF THE ENTERPRISE IN THE AGE OF ECONOMIC GLOBALIZATION

Анотація. *У статті досліджено особливості сучасного планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства, обґрунтовано доцільність розробки зовнішньо-економічної стратегії підприємства, визначені чинники впливу на неї, а також основні етапи, які характеризують її успішність.*

Ключові слова: *глобалізація економіки, зовнішньоекономічна діяльність підприємства, стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства, управління зовнішньоекономічною діяльністю.*

Аннотация. *В статье исследованы особенности современного планирования внешнеэкономической деятельности предприятия, обоснована целесообразность разработки внешнеэкономической стратегии предприятия, определены факторы влияния на нее, а также основные этапы, которые определяют ее успешность.*

Ключевые слова: *глобализация экономики, внешнеэкономическая деятельность предприятия, стратегия внешнеэкономической деятельности предприятия, управление внешнеэкономической деятельностью.*

Summary. *The article examines the features of the foreign economic modern planning of the enterprise, proves the worthwhileness of the foreign economic strategy development of the enterprise, defines the factors impacting it and also the main stages that characterize its success.*

Key words: *globalization of economy, foreign economic activity of enterprise, strategy of foreign economic activity of enterprise, management of foreign economic activity.*

Особливості постановки проблеми та зв'язок її з практичними та науковими завданнями. Сучасне світове господарство є основою інтенсивного розвитку міжнародних економічних відносин, а економічна діяльність або ЗЕД підприємства є однією з її форм. Якщо на підприємстві вводиться ЗЕД, то це значить необхідна чітка організація та контроль, так як саме від правильності впровадження методів стратегії залежить правильність та ефективність виходу підприємства на зовнішній ринок. Саме це визначає актуальність теми проведеного дослідження.

Тема не є новою, вона і раніше піднімалася в дослідженнях таких науковців як Карпенко М. О., Кириченко О. А., Кісь О. П., Ковтун О. Е., Коломієць І. Ф., Косенко С. В., Соколовська В. М., Стефаненко М. М. та ін. Якщо розглядати сучасні умови господарювання, то можна зробити висновок, що зовнішньоекономічна діяльність розвивається прискореними темпами. Крім того вона набуває певних форм, нових рис та потребує систематичного вивчення.

Головні цілі та мета дослідження. Визначення аспектів щодо стратегії та організації зовнішньоекономічної діяльності при виході підприємства на зовнішні ринки. Окремо розглянуті основні моменти щодо закріплення позицій підприємства. Також обґрунтовані отримані результати дослідження.

Сьогодні ринок знаходиться в постійній динаміці. Саме тому організація зовнішньоекономічної діяльності потребує глибокого вивчення основних аспектів. В першу чергу необхідно уважно опрацьовувати ринкову кон'юнктуру, проаналізувати потенційних продавців та покупців, налагодити ділові стосунки між партнерами та провести переговори з ними щодо підписання двосторонніх угод. Саме тому, щоб ефективно організувати вихід підприємства на зовнішній ринок керівництво підприємств повинно адекватно оцінювати умови роботи підприємства, зважувати на особливості структури організаційного процесу, причому управління повинно здійснюватися за адекватних умов і відображати особливості сфери господарювання. Також чітко повинні бути вказані всі структурні підрозділи, які забезпечують комплексне керівництво усіма процесами, а саме апаратом, службами, які безпосередньо займаються управлінням в сфері ЗЕД [11].

Зовнішньоекономічна діяльність передбачає чітку організаційну структуру. Вона обов'язково повинна відповідати основній меті та завданням, які повинна вирішувати. Максимізація прибутку — це головна мета такої діяльності.

Міжнародне підприємство, в першу чергу, повинно отримувати постійний прибуток, особливо у довгостроковому періоді. ЗЕД має певну внутрішню структуру, яку необхідно постійно розвивати та вдосконалювати. Тільки так можна забезпечити систематичне впровадження інновацій і підприємство зможе пристосовуватися до тих змін які відбуваються та будуть відбуватися. Це не тільки управління, а й сам процес діяльності, при цьому форми і методи будуть змінюватися.

Процес впровадження операцій в зовнішньоекономічній діяльності підприємства можемо розділити на декілька стадій та етапів (рис. 1).

Весь процес можна розділити на кілька етапів та стадій. В умовах глобалізації економіки приймає активну участь багато виробничих підприємств. При цьому їх виробничий апарат може існувати в двох різних форматах, як відділ зовнішньоекономічних зв'язків (ВЗЕЗ), а також у форматі апарату управління як зовнішньоторговельна фірма чи компанія (ЗТФ).

Якщо розглядати окремо відділ зовнішньоекономічних зв'язків, то варто сказати, що він не є

Рис. 1. Етапи та стадії ЗЕД підприємства

самостійною структурою, а відноситься до управління. Його завдання полягає у тому, щоб здійснювати ефективне управління зовнішньоекономічної діяльності, передаючи її як головний елемент цілої системи управління фірмою [4].

Відділ зовнішньоекономічних зв'язків на підприємстві створюється з метою розробки головної стратегії, подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності, прискорення соціально-економічного розвитку підприємства, ефективного управління експортом, виконання зобов'язань перед діловими партнерами, як іноземними, так і вітчизняними, наприклад, посередниками. Вони уважно вивчають конкурентів, збирають інформацію, накопичують та обробляють її для здійснення експортних та імпортних операцій [3].

На сьогодні відділ зовнішньоекономічних зв'язків підприємства складається з кількох факторів. В них входять окремі спеціалісти групи та бюро. Всі вони мають виконувати певні функції, перед ними ставляться завдання, які допомагають здійснювати контроль, приймати участь у підписанні міжнародних контрактів, переговорів на різному рівні, організовувати поставки товарів та надавати послуги згідно контракту та контролювати їх.

Економічний сектор на фірмі чи підприємстві зобов'язаний прогнозувати і планувати зовнішньоекономічну діяльність на підприємстві, а також аналізувати усі раніше проведені операції, у тому числі і валютний контроль.

Щодо створення зовнішньоекономічних служб, то можна сказати, що це досить виправдано в тому випадку, якщо у загальному обігу на підприємстві значна частка експорту, а зовнішньоекономічна діяльність не епізодична, а здійснюється постійно. Підприємство повинно виробляти чи продавати товар високої якості, бажано з унікальними властивостями.

Варто також враховувати, що на цьому сегменті ринку повинна бути не така велика конкуренція як на внутрішньому ринку, продукція не повинна потребувати довгого періоду адаптації до нових умов, на підприємстві повинна бути достатня кількість спеціалістів для ведення зовнішньоекономічної діяльності [4].

Створення зовнішньоекономічної фірми ще один формат зовнішньоекономічного апарата, головне завдання якого правильно спланувати, організувати, постійно здійснювати регулювання зовнішньоторговельних угод, постійно збільшувати об'єм експорту та вдосконалювати. Спеціалісти цього відділу займаються постійним відстеженням збільшення об'єму імпортних закупівель, глибокою стратегією діяльності підприємства, вивчають питання, які стосуються діяльності конкурентів, їх сильних та слабких сторін. Окремо вони займаються питаннями обслуговування, виявленням рекламних каналів для ефективного збуту готових товарів матеріалів чи сировини.

Для зовнішньоекономічного апарату фірми важливим також є участь у логістиці, транспортуванні та зберіганні продукції, купівлі та продажу патентів, різного роду ліцензій, беруть участь у протокольних заходах тощо [6].

Якщо компанія хоче створити відділ зовнішньоекономічних зв'язків як основну форму апарату, то важливо розробити ефективну стратегію зовнішньоекономічної діяльності і основні етапи її реалізації. При цьому вона буде мати вигляд плану розвитку у якому чітко будуть прописані основні етапи виходу фірми на зовнішній ринок, вказані ті сегменту ринку, які необхідно розширити для того, щоб зміцнити свої позиції. Стратегія передбачає комплекс рішень керівництва які звужують довгострокові цілі, залишаючи тільки ті, які будуть максимально ефективними в загальній стратегії розвитку підприємства. При такому підході важливо формувати комплексні рішення, а також враховувати можливі протидії інших учасників відносин [5, с. 7].

Економіст та дослідник Кириченко О. А. виділив важливі стратегії зовнішньоекономічної діяльності, елементи груп функціональних стратегій [4]. Він розглядає стратегію зовнішньоекономічної діяльності як функціональну, ієрархічно конкурентну, ресурсну, яка повинна бути постійно взаємопов'язаною з іншими стратегіями підприємства.

Всі стратегії зовнішньоекономічної діяльності умовно можна поділити на дві групи: загальні та специфічні. Загальні характерні не тільки для стратегії зовнішньоекономічної діяльності, а й інших стратегічних моментів. При цьому важливо враховувати комплексність, обмеженість, ієрархічність та географічні особливості території. Однією з характерних рис зовнішньоекономічної діяльності є пріоритетність підприємства, його спрямування на зовнішнє та внутрішнє середовище, розробка комплексних рішень щодо управління, конкретних засобів, необхідних для того, щоб завоювати зовнішній ринок [8].

Стратегія не функціонує сама по собі, на неї впливають як зовнішні так і внутрішні чинники. Саме вони формують експортний потенціал та стратегію підприємства. варто також звертати увагу на внутрішні чинники такі як організація управління, інформаційне забезпечення, всі види планування на підприємстві, а також експортні поставки, їх аналіз та те, як будуть підібрані фахівці на підприємстві [10]. Ці чинники варто віднести до внутрішніх. Що стосується зовнішніх чинників формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності то варто вказати на наступні:

– Економічні чинники такі як: темпи та рівень інфляції процесу виробництва, курс іноземної та національної валюти, а також режим оподаткування та умови на яких компанія отримала кредит та його процентна ставка. Важливо також враховувати попит та рівень конкурентності на

ринку, рівень цін та платоспроможність населення тощо.
- Демографічні чинники. При цьому враховуються кількість населення, статевовіковий склад та сімейний склад.
- Правові та політичні особливості які сформувалися у державі.
- Соціокультурні чинники, наприклад, як люди відносяться до себе та інших, ставляться до суспільних інститутів, культурних надбань та цінностей, які існують відмінності у потребах людей тощо.
- Науково-технічні особливості. Сюди включені: рівень розвитку науки і техніки в суспільстві в цілому, рівень розвитку науково-технічного прогресу та доступність, у тому числі інформаційна.

Природні особливості території зокрема особливості клімату ймовірність виникнення природних катастроф, катаклізм тощо [1, с. 65].

У своїй сукупності ці чинники впливають в тій чи іншій мірі на зовнішньоекономічний потенціал компанії. Саме від цього залежить правильність розробки стратегії, яка повинна складатися з кількох етапів. Розглянемо їх.

Перший етап формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності. На цьому етапі варто дослідити товари та послуги декількох країн, опрацювати результати дослідження. Потім складається таблиця в якій зазначаються результати, характеристика, виставляються бали, підсумовуються так звані вагові коефіцієнти по кожній країні. Вихідні дані допомагають отримати прогноз ринку в зовнішньоекономічній діяльності, можливі загрози, перспективи розвитку, а також сильні та слабкі сторони, оцінити конкурентоспроможність, спрогнозувати майбутню діяльність. Сприятливим можна вважати ринок тієї країни, який набрав максимум за сумою балів.

Другий етап проводиться паралельно або одразу на першому етапі, якщо підприємство щойно створено. На цьому етапі необхідно виявити мету та головні цілі зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Третій етап. На цьому етапі здійснюється стратегічний аналіз. Головна його задача у тому, щоб виявити і усунути розриви між вихідними даними та виробити альтернативні стратегії діяльності. Чим більше варіантів стратегічного розвитку тим краще для підприємства

Четвертий етап. Відбувається моделювання сценаріїв імовірного розвитку подій. Такі сценарії можуть бути оптимістичними, песимістичними, а також найбільш вірогідними. Всі ці сценарії спочатку аналізуються, розробляються та формулюються найбільш конкурентоспроможні стратегії які можна використовувати в практиці роботи підприємства.

П'ятий етап. Альтернатива, яка найбільше є дієвою впроваджується в практику діяльності компанії.

Шостий етап. Відбувається підготовка кінцевого варіанту з перелічених вище альтернатив, формується так званий стратегічний план ЗЕД.

Сьомий етап. Маючи на руках стратегічний план майбутнього розвитку зовнішньоекономічної діяльності необхідно розробити етичні стратегічні плани.

Восьмий етап. Розробка стратегічних проектів та планів. Всі напрацювання, які стосуються розробки альтернатив розглядаються, а відібраний план готується до реалізації, для впровадження в стратегічний процес управління.

Дев'ятий етап. Організація реалізації відібраної стратегії.

Десятий етап. Оцінка на практиці вибраної стратегії та контроль за її виконанням.

Практично на кожному етапі варто здійснювати зворотний зв'язок, аналізувати можливі помилки, якщо є недопрацювання в стратегічному плані розвитку, необхідного на це звернути увагу. Цілі і місії можуть бути частковими тоді, коли вони вважаються нереальними. На кожному етапі повинен бути зв'язок, який допомагає скоординувати дії всіх підрозділів підприємства що працюють над виходом компанії на міжнародний ринок [10; 12, с. 202].

З точки зору сучасного маркетингу, якщо використовувати інструменти стратегії ЗЕД, то весь процес можна назвати інтернаціоналізацією. В процесі такої стратегії відбувається розширення знань про нові ринки, що існують за кордоном, використання знань по експорту капіталу, товарів, надання послуг [13]. Існує кілька форм реалізації стратегії інтернаціоналізації на підприємстві. Це може бути спільне підприємництво, прямі інвестиції чи експорт.

Звернемо увагу на одну з класифікації стратегії інтернаціоналізації запропоновану Дж. Леонтіадісом.

Він розрізняє стратегії за цілями та величинами інвестицій, організаційними витратами. Крім того, вчений використовує інші інструменти такі як демпінг, скімінг, експлуатація та пенетрація.

Під час скіммінгу відбувається входження фірми на вибрані нею сегменти іноземних ринків. Така форма характеризується помірними ризиками з боку керівництва підприємства та значними організаційними зусиллями. Якість асортименту при цьому залишається такою, як була. До основних інструментів просування товару на ринок можна віднести ліцензування та непрямий експорт через агентів.

Така форма взаємодії як демпінг вимагає мінімальної організації та додаткових інвестиційних витрат. Хоча демпінг характеризується мінімальним ризиками з боку керівництва компанії, але при цьому сума грошових надходжень від продажу товарів збільшується, хоча товари і реалізуються за низькими цінами.

Стратегія експлуатації використовуються в тому випадку коли керівництво підприємства зацікавлені в отриманні інформації закордонні ринки для

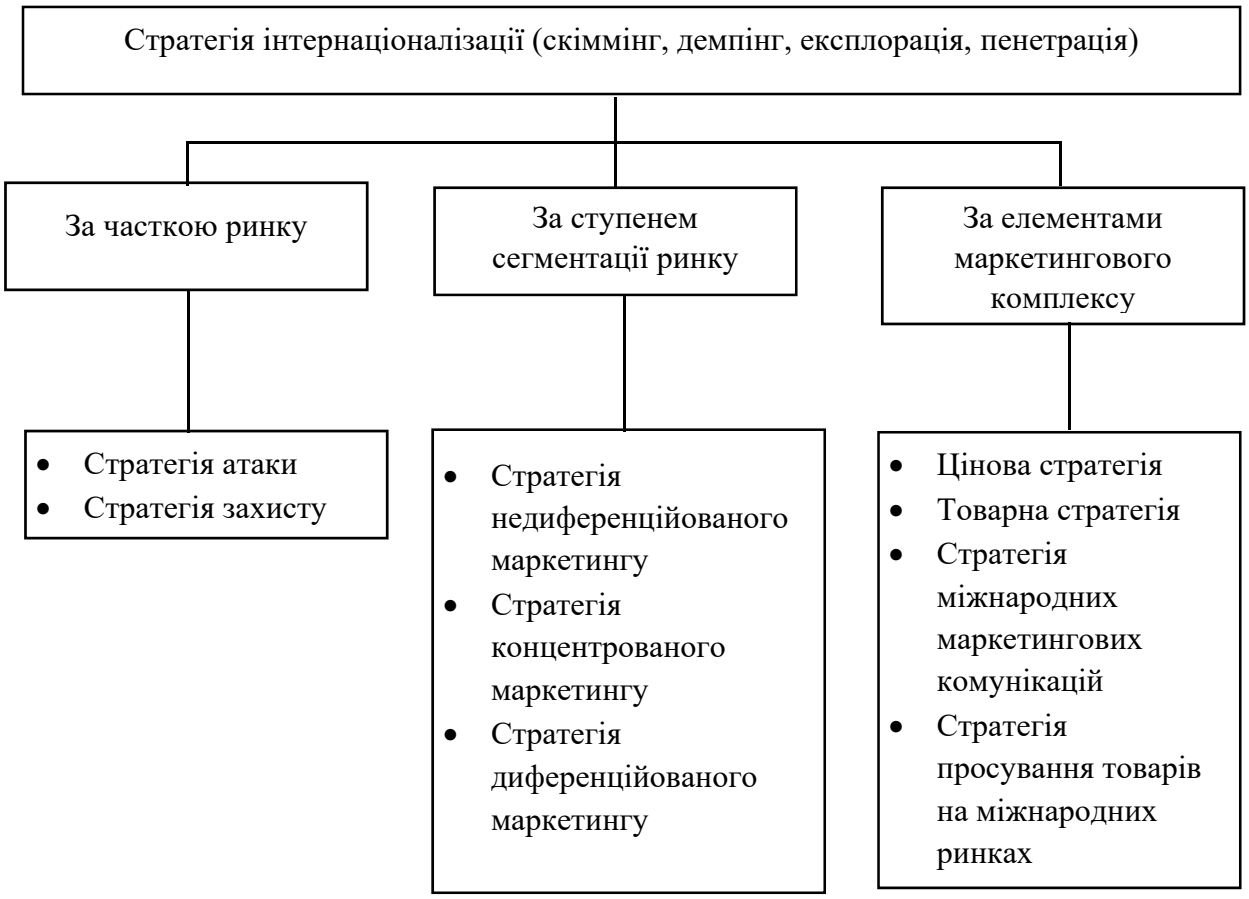

Рис. 2. Стратегії ЗЕД підприємства [7, с. 73]

того щоб оцінити можливості прямих інвестицій. при цьому важливо виявити потенційних покупців проаналізувати їх поведінку, дізнатися хто є постачальниками товарів, вивчити представників, тих, хто представляє місцеву владу тощо, при цьому використовуються такі інструменти як експорт, створення на території закордонної держави дочірніх підприємств ліцензування підприємницької діяльності.

Стратегія пенетрації є ще одним видом підприємництва при яких максимально задіються фінансові, організаційні ресурси та інші можливості за кордоном, з метою максимізації на ринку в тривалому проміжку часу питомої ваги продукції вітчизняного підприємства. При такій формі ведення зовнішньоекономічної діяльності досить високі ризики, а головним інструментом є пряма інвестиція [7].

Остання стратегія — інтернаціоналізація. Це одна з найголовніших стратегій при якій обов'язковим є розробка базових стратегій, підбирається кілька ефективних заходів. Крім того важливим є визначення кола потенційних споживачів товару та послуги, розробка заходів та методів комплексного маркетингу для того, щоб досягнути поставлених цілей.

З вищезазначеного можна зробити наступні **висновки**. В умовах глобалізації економіки та відносин вітчизняних підприємств з іноземними компаніями важливим є їх консолідація в міжнародний економічний простір. Саме тому необхідно приділяти увагу розробкам стратегій зовнішньоекономічної діяльності. Конкретний план заходів допоможе визначити основні види ринків, закріпити позиції компанії тощо.

Література

1. Баула О. В. Особливості розробки стратегії та організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства в сучасних глобалізаційних умовах господарювання / О. В. Баула, А. В. Сачук // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. — 2013. — Вип. 10(2). — С. 16–25. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(2)__4.

2. Лафт Дж. К. Стратегічний менеджмент / Лафт Дж.К. — М.: 2002. — 426 с.

3. Карпенко М. О. Удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства / М. О. Карпенко, О. В. Захарченко [Електронний ресурс] / Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. — 2010. — № 26. — Режим доступу: http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/486/473.

4. Кириченко О. А. Сучасна система управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства / О. А. Кириченко, К. Г. Ваганов [Електронний ресурс] / Механізм регулювання економіки. — 2008. — No1. — Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/ua/2008_1.html.

5. Кісь О. П. Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / О. П. Кісь; Харк. нац. екон. ун-т. — Х., 2005. — 21 с.

6. Ковтун О. Е. Удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві / О. Е. Ковтун, В. О. Зубар, О. М. Шкарапута [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011 /Economics/77855.doc.htm.

7. Коломієць І. Ф. Стратегія інтернаціоналізації в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/16_2/313_Kolomijec_16_2.pdf

8. Косенко С. В. Теоретичні положення зовнішньоекономічної діяльності підприємства: визначення та класифікація / С. В. Косенко [Електронний ресурс] / Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. — 2011. — No3. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Eupmbg/2011_3/Kosenko.pdf

9. Клівець П. Г. Стратегія підприємства: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2007. — 320 с. (Альма-матер).

10. Соколовська В. М. Формування експортного потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання / В. М. Соколовська [Електронний ресурс] / Ефективна економіка. — 2009. — No 2. — Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1092.

11. Стефаненко М. М. Методологічні заходи організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства / М. М. Стефаненко [Електронний ресурс] / Економіка фінанси, право. — 2012. — No 8. — Режим доступу:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Efp/2012_8/1.pdf.

12. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2001.

13. Фокіна К. І. Міжнародні маркетингові стратегії / К. І. Фокіна [Електронний ресурс] / Матеріали міжнародної студентської конференції «Сучасна економічна наука: досвід тенденції перспективи розвитку». — Режим доступу: http://mekon.16mb.com/MEO/Fokina.htm.

УДК 657.28

Матюха Микола Миколайович
кандидат економічних наук, доцент
Київський національний університет технологій та дизайну
Матюха Николай Николаевич
кандидат экономических наук, доцент
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Matiukha Mykola
PhD, Associate Professor of Accounting and Audit
Kyiv National University of Technologies and Design

Чистоколова Анастасія Іванівна
магістр
Київського національного університету технологій та дизайну
Чистоколова Анастасия Ивановна
магистр
Киевского национального университета технологий и дизайна
Chystokolova Anastasiia
Master of the
Kyiv National University of Technologies and Design

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА КРЕДИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ В УСЛОВИЯХ СТАНОВЛЕНИЯ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING ORGANIZATION OF CREDIT OPERATIONS IN THE CONDITIONS OF FORMATION OF MARKET RELATIONS

Анотація. *У статті проаналізовано визначення «кредитних операцій» в літературних джерелах з метою встановлення шляхів вирішення основних проблеми удосконалення організації обліку кредитних операцій банку.*
Ключові слова: *кредит, кредитні операції, банки, облік, банківська система.*

Аннотация. *В статье проанализированы определения «кредитных операций» в литературных источниках с целью установления путей решения основных проблем совершенствования организации учета кредитных операций банка.*
Ключевые слова: *кредит, кредитные операции, банки, учет, банковская система.*

Summary. *The article analyzes the definition of «credit operations» in literary sources in order to identify ways to solve the main problems of improving the organization of accounting of bank lending operations.*
Key words: *credit, credit operations, banks, accounting, banking system.*

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку економіки України важливе значення має банківська система, яка виступає рушійною силою розвитку фінансово-кредитних відносин. Структура кредитної системи та організація кредитної справи повинні сприяти найбільш повному задоволенню потреб в кредитно-грошовому обслуговуванні всієї економіки та її ланок. При цьому кредитна система характеризується сукупністю банківських та інших кредитних установ, правовими формами організації та підходами до здійснення кредитних операцій. Також, банківські установи виступають суб'єктом фінансової підтримки підприємницьких структур та споживчого попиту населення, формуючи, сучасний механізм грошово-фінансового механізму, обслуговуючи інтереси господарських суб'єктів, при цьому кредит опосередковує зв'язки між державою, банком, то-

варовиробниками і населенням. У цьому зв'язку постає нагальна потреба у формуванні правдивої, неупередженої інформації за даними кредитними операціями з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Сприяння відновлення всебічного призначення кредиту стає одним із першочергових елементів організаційних заходів ведення обліку. Нині набуває актуальності і особливого значення дослідження питань удосконалення організації обліку кредитних операцій установами банків України, як елементу виконання функцій управління.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. У розробку теоретичних основ, які описують проблеми організації обліку кредитних операцій банків, внесли вагомий внесок зарубіжні наукові діячі: В. Беті, Ж. Вігуру, Р. Дале, І. А. Єфрємов, П. Касон, Дж. Маккензі, Д. Малет, Ю. С. Маслєнченков, В. К. Нємчінов, К. Г. Парфьонов, М. Піраєр, А. Прост, З. Г. Шірінська, Дж. Хітчінс, М. Хог, та ін.; та українські науковці: А. М. Галас, А. М. Герасимович, О. Д. Заруба, Л. М. Кіндрацька, О. І. Кірєєв, В. Н. Кочетков, Т. Раєвська, К. Раєвський, М. І. Савлук, В. В. Сопко, Р. І. Тиркало, З. І. Щибиволок та ін. Однак, в працях науковців відсутнє комплексне дослідження проблем організації обліку кредитних операцій в умовах кризових явищ, яке розкривало б теоретичні аспекти підходів до побудови інформаційного забезпечення системи управління. Вдосконалення обліку кредитних операцій банку на сьогоднішній день залишається актуальною темою, щоб її і надалі поглиблено досліджувати.

Мета статті. Метою наукового дослідження є розгляд проблем кредитних операцій банків і надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення організації обліку кредитних операцій на основі систематизації теоретичних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стабільна та ефективна робота банківської системи насамперед залежить від постійного стабільного інформаційного забезпечення управління, що повинно створювати сприятливий клімат у банківській сфері. Насамперед, організаційні облікові аспекти вимагають чіткого розуміння поняття «кредитних операцій» та їх теоретичного розуміння. В нормативній базі та науковій літературі немає єдиного визначення поняття «кредитні операції банку» (таблиця 1).

Проаналізувавши різноманітні погляди науковців щодо поняття «кредитні операції банків», можна впевнитись у складності економічної категорії — кредит. Для потреб організації обліку слід використовувати поняття кредитних операцій, як елементу економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником з приводу зберігання тимчасово вільних коштів та використання їх на основі повернення, строковості, платності та цільового характеру використання, що забезпечує перерозподіл коштів кредитора і дає можливість отримати дохід у вигляді відсотків.

Основними ознаками, що визначають сутність кредиту, є такі:

1) учасники кредитних відносин повинні бути економічно самостійними, тобто функціонувати на основі самоокупності;

2) кредитні відносини є добровільними і рівноправними;

3) кредитні відносини не змінюють власника цінностей;

4) кредитні відносини платні і здатні забезпечувати зростання вільної вартості, що формує позиковий капітал.

Важливого значення для ведення обліку кредитних операцій набувають регламентні документи, які слід розглядати на міжнародному і вітчизняному рівнях. Організація обліку кредитних операцій ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, а саме: безперервності діяльності банку, обережності, стабільності правил обліку, дати операції, поділу звітних періодів, оцінки активів та пасивів, окремого відображення активів та пасивів. Виходячи із потреб організації аналітичного обліку, необхідно враховувати класифікаційні ознаки кредитних операцій. Визначення класифікаційних ознак має визначати елементи формування повної та достовірної інформації про кредитні операції.

За строками користування з визначення ризиків при формуванні резервів кредит поділяється на строковий (короткостроковий, довгостроковий), прострочений, відстрочений (пролонгований) та сумнівний до повернення.

Бухгалтерські проведення за кредитною операцією відносяться до:

1) обліку процентних та комісійних доходів;

2) обліку номіналу кредиту та зміни основної суми боргу.

Облік номіналу кредиту залежить від методу виплати відсотків:

1) за період;

2) на період.

Погашення банківських кредитів може здійснюватися так:

1) сплатою заборгованості за відсотками основною сумою боргу водночас у кінці строку позики;

2) щомісячною сплатою заборгованості за відсотками і в кінці строку позики;

3) за основною сумою кредиту;

4) у розстрочку;

5) щорічними платежами з арифметичною або геометричною прогресією чи регресією;

6) після обумовленого періоду;

7) з постійною сумою погашення основного боргу;

8) достроково (на вимогу), тощо.

Організація обліку кредитних операцій в банках має бути спрямована на обмеження кредитного ризику при здійсненні даних операцій. У загальному

Таблиця 1

Концептуальні підходи до трактування поняття «кредитні операції банків» для формування організації облікової роботи банків*

Джерело	Визначення категорії
1	2
Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями // Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351[1]	Кредитні операції — вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування на певних умовах, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу).
Господарський кодекс України [2]	Кредитна операція — це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу).
Волохов, В. І.[3]	Кредитні операції банку — сукупність дій, спрямованих на забезпечення всіх етапів кредитного процесу й подальше відображення їх результатів у бухгалтерському обліку банку.
Загородній, А. Г. [5]	Кредитна операція — договір про надання кредиту, супроводжуваний записами в банківських рахунках з відповідним відбиттям у балансах кредитора та позичальника.
Л.М. Кіндрацька [6]	Кредитна операція банку — це вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів за настання умов, передбачених кредитною угодою.
О.Г. Коренєва, Н. Г. Слав'янська, Н. Г. Євченко, О. В. Карпенко [7]	Кредитні операції — це вид активних операцій банку, які пов'язані: з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування — позик у готівковій або безготівковій формі та кредитів у формі врахування векселів, розміщення депозитів, операцій репо, на фінансування будівництва житла, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу тощо; з прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування — надання гарантій, поручительств, авалів тощо; з будь-яким продовженням строку боргу, яке здійснене в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми.
Н.Б. Литвин [8]	Кредит (кредитні операції) визначаються як вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу).

* згруповано авторами

плані організація обліку кредитних операцій охоплює три напрями:

1) розподіл обов'язків та повноважень під час здійснення операцій;

2) опис процедури виконання операцій на підставі внутрішньобанківських документів;

3) контроль операцій, що включає: контроль повноважень; контроль технічного та бухгалтерського опрацювання даних.

З точки зору ведення обліку елемент кредитного портфеля банку потрібно розглядати у двох значеннях:

- широкому — як цілковитий інструмент управління (активами і пасивами) банку;
- вузькому — як набір кредитних інструментів для досягнення основних цілей.

Основними завданнями організації обліку створення кредитного портфеля є: відображення інфор-

мації про доход в майбутній довгостроковій перспективі; рівень доходу в поточному періоді; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; рівня ризиків кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг. Уміле керування активами власного кредитного портфеля на основі облікових даних, дозволяє банкам отримати ліквідний кредитний портфель.

Висновки. Враховуючи сьогоднішню ситуацію щодо стану ліквідності значної кількості банків в Україні, суспільство для відновлення довіри до банківських установ буде вимагати набагато більшого обсягу інформації про їх діяльність.

Цього можна досягти завдяки розробленим рекомендаціям по вдосконаленню методики організації обліку кредитних операцій банків, а саме:

– потрібно впровадити методику обліку відстроченої заборгованості за кредитними операціями, зазначивши в Плані рахунків банків України рахунки для обліку відстроченої заборгованості в залежності від терміну її виникнення. Наприклад, від 1-го до 3-х місяців та від 3-х місяців до 1-го року;
– збільшити інформаційний обсяг даних про кредитні операції у формах звітності щодо термінів надання, отримання шляхом передбачення в Плані рахунків банків України рахунків для обліку короткострокової (до 1 року), середньострокової (від 1 до 3 років) та довгострокової заборгованості (більше 3 років).

Література

1. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями / Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16

2. Господарський кодекс України станом на 11 травня 2010 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436–15

3. Волохов В. І. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності [Електронний ресурс] / В. І. Волохов, М. В. Нестеренко / НБУ ім. Вернадського. — 2009. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_8/pdf/VOLOKHOV.pdf.

4. Горська О. В., Фащевська О. М. Роль банківської системи у структурному регулюванні економіки / О. В. Горська, О. М. Фащевська // Фінанси України. — 2010. — № 12. — С. 107–113.

5. Загородній А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко та ін. — К.: Знання, 2002. — 566 с.

6. Л. М. Кіндрацька Бухгалтерський облік у банках України: Підручник. — Вид. 2-ге, доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2001. — 636 с.

7. Облік і аудит у банках: навч. підруч. / О. Г. Коренєва, Н. Г. Слав'янська, Н. Г. Євченко, О. В. Карпенко; за ред. О. Г. Коренєва, Н. Г. Слав'янська. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. — 493 с.

8. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) / Н. Б. Литвин. — К.: «Хай&Тек Прес», 2010. — 608 с.

УДК 330.36

Мельник Альона Олексіївна
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри бізнес-економіки
Київський національний університет технологій та дизайну
Мельник Алёна Алексеевна
доктор экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой бизнес-экономики
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Melnyk Alena
Doctor of Economics, Docent,
Head of the Department of Business Economics
Kyiv National University of Technologies and Design

Медуниця Надія Олександрівна
студент
Київського національного університету технологій та дизайну
Медуница Надежда Александровна
студент
Киевского национального университета технологий и дизайна
Medunytsia Nadiya
Student of the
Kyiv National University of Technologies and Design

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

FEATURES OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Анотація. *Досліджено теоретичні питання соціально-економічного розвитку на підприємстві, розглянуто та проаналізовано наукові підходи щодо трактування суті соціально економічного розвитку підприємства, визначені соціальна та економічна складові розвитку вітчизняних підприємств.*

Ключові слова: *розвиток, соціально-економічні відносини, соціально-економічний розвиток підприємства.*

Аннотация. *Исследованы теоретические вопросы социально-экономического развития на предприятии; рассмотрены и проанализированы научные подходы к трактовке сущности социально-экономического развития предприятия, определены социальная и экономическая составляющие развития отечественных предприятий.*

Ключевые слова: *развитие, социально-экономические отношения, социально-экономическое развитие.*

Summary. *The theoretical aspects of the socio-economic development of enterprises; reviewed and analyzed the scientific approaches to the interpretation of the essence of the socio-economic development of the enterprise, determination of the social and economic components of the development of domestic enterprises.*

Key words: *development, the social-economic relations, the socio-economic development.*

Актуальність дослідження соціально-економічного розвитку на підприємстві полягає у тому, що в сучасному світі незмінними цілями розвитку кожної країни є приріст ВВП на душу населення, науково-технічний розвиток, підвищення рівня життя та соціальних стандартів. Інтеграція української економіки у світовий економічний простір, її нестійкий характер, процеси глобалізації, посилення впливу інноваційних інформаційних і комунікаційних технологій вимагають від сучасних науковців пошуку новітніх теоретичних підходів, шляхів і методів економічної стабілізації, напрямів подальшого розвитку вітчизняних підприємств та соціально-економічної інфраструктури країни. Розвиток є важливою передумовою ефективності функціонування вітчизняних під-

приємств, суттєвою перевагою у конкурентній боротьбі і запорукою успіху. Побудова сучасних соціально-економічних відносин в Україні базується на відновленні товарно-грошових відносин на основі капіталістичного способу виробництва. Воно характеризується не лише відтворенням основоположних засад капіталістичного суспільства — ринкових відносин, але й їх сучасним рівнем, обумовлених глобалізацією світової економіки, високим рівнем інформаційних процесів, деяким зменшенням ролі держави в регулюванні економічних відносин, підвищенням ролі наддержавних утворень у вирішенні економічних і соціальних проблем.

Мета. В процесі досліджень ми спробуємо систематизувати різні погляди стосовно сутності поняття «соціально-економічний розвиток», концентруючи увагу на економічних і соціальних аспектах діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванню природи соціально-економічного розвитку підприємств присвятили свої праці такі вчені, як: Амельницька О. В., Богатирьов І. О., Бичков О. О., Булєєв І. П., Василенко В. О. Ворожейкін І. Є., Гавриленко В. А., Галушко О. С., Запасна Л. С., Кизим М. О., Кононенко І. В., Лепьохін О. В., Лепьохіна І. О., Макогон Ю. В., Надтонка Т. Б., Новікова О. Ф., Орлов О. О., Олейнікова Л. Г., Погорелов Ю. С., Пушкарь О. І., Тюха І. В. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток — є важливою передумовою ефективності функціонування вітчизняних підприємств, суттєвою перевагою у конкурентній боротьбі і запорукою успіху, а ринкове середовище його функціонування є відображенням стану та динаміки економічних та соціальних процесів.

Реалії української економіки пріоритетним чинником ефективного господарювання визначають взаємодію господарюючого суб'єкта з його соціальним середовищем. Віддається перевага гуманістичному підходу в управлінні, зростає роль соціальної корисності організації, що створюють перспективи розвитку окремим фірмам, галузям та суспільству в цілому.

Термін «соціально-економічний розвиток» відображає кореляційну залежність між рівнем економічного розвитку і вирішенням соціальних проблем країни і її господарюючих суб'єктів. Під даним терміном розуміють процес трансформації відносин між економічними суб'єктами та соціальними групами населення.

У науковій літературі використовують термін «соціально-економічний розвиток». Це поняття підкреслює тісний зв'язок між вирішенням економічних, соціальних та екологічних проблем. Під вищезгаданою зміною розуміють перехід до іншого якісного стану основних показників діяльності підприємства. Результати проведеного дослідження сутності визначення соціально-економічного розвитку наведено в таблиці 1. [3–6].

Кожне з цих визначень підкреслює те, що соціально-економічний розвиток підприємства є доволі складним процесом. До характерних рис розвитку підприємств можна віднести фінансову стабільність, збільшення обсягів виробництва та збуту, зростання економічної ефективності використання ресурсів підприємства, наявність комфортних та безпечних умов праці персоналу та його соціальну захищеність. Протилежними формами розвитку суспільства є поняття прогресу та регресу. Прогресивні періоди розвитку суспільства, держави або підприємства змінюються регресивними явищами.

Отже, дослідження існуючих точок зору вчених-економістів щодо визначення соціально-економічного розвитку різних систем дозволило сформувати наступне визначення сутності поняття «соціально-економічний розвиток підприємства».

Соціально-економічний розвиток підприємства — це необоротна, спрямована, закономірна зміна економічного стану та соціальної інфраструктури господарюючого суб'єкта в результаті якої він переходить до принципово нового якісного стану.

Тільки одночасна наявність всіх трьох зазначених властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін:

- оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій);
- відсутність закономірності є характерним для випадкових процесів катастрофічного типу;
- при відсутності спрямованості зміни не можуть накопичуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішньо взаємозалежну лінію.

Ознаками соціально-економічного розвитку для підприємства на нашу думку слід вважати в економічній сфері:

- економічний ріст — кількісний бік розвитку економічної системи, що характеризується розширенням її масштабів (нарощення обсягів виробництва та реалізації продукції, розширення частки ринку, підвищення рівня доходів підприємства, тощо);
- структурні зрушення — це зміни пов'язані з переходом до новітніх прогресивних технологій використанням ресурсів, що сприяє покращенню кінцевих результатів діяльності підприємства;
- оновлення асортименту продукції і послуг;
- впровадження інноваційних технологій в управлінні;
- нарощення фізичного обсягу капіталу підприємства;
- задоволення потреб споживачів, тощо.

В соціальній сфері: покращення організаційних і соціально-психологічних умов функціонування, покращення корпоративної культури, забезпечення умов професійного розвитку, зростання рівня освіти та професійної підготовки кадрів, тощо [4–5].

Таблиця 1

Трактування терміна «соціально-економічний розвиток підприємства»

№ п/п	Трактування терміна	Автор
1	Під соціально-економічним розвитком розуміють характеристику динамічного стану підприємства, обумовлену цілями його функціонування та розвитку, а також феномен життя суспільства, який визначає «систему координат», в якому воно здійснює свою життєдіяльність.	Воронкова А.Е. [3]
2	Соціально-економічний розвиток як здатність робітників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі та часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ та послуг, єдність можливостей та процеси їх реалізації.	Долішній М.І. та Злупко С.І. [3]
3	Соціально-економічний розвиток як здатність системи підтримувати певні темпи руху та утримувати рівновагу при зовнішніх збуреннях.	Макмілан Г. [3]
4	Соціально-економічний розвиток трактується як сукупність усіх наявних у його межах ресурсів — матеріальних і духовних, природних і трудових тих, що вже залучені в процеси суспільного виробництва і соціального розвитку, так і тих ресурсів, які можуть бути реалізовані та використані для зміцнення соціально-політичної стабільності, які будуть сприяти підвищенню рівня якості життя населення, зростанню ефективності галузей народного господарства.	Мельник В.Г. [3]
5	Соціально-економічний розвиток це цілісна сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих соціальних і економічних інститутів і відносин з приводу розподілу та споживання матеріальних і нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг.	Качмарик Я.Д. [6]
6	Здатність забезпечувати довгострокове функціонування та досягнення стратегічних цілей на основі використання системи наявних ресурсів.	Тимощук М.Р. [6]
7	Соціально-економічний розвиток підприємства як необоротна, спрямована, закономірна зміна економічного становища та соціальної інфраструктури суб'єкта господарювання в результаті якої організація переходить до принципово нового якісного стану.	Тюха І.В. [5]
8	Соціально-економічний розвиток підприємства визначає як незворотну, спрямовану та закономірну зміну системи на підставі реалізації властивих механізмів самоорганізації.	Запасна Л.С. [3]
9	Соціально-економічний розвиток підприємства — це якісні зміни в господарській діяльності підприємства, що призводять до появи принципово нових зрушень у його соціально-економічному становищі.	Надтонка Т.Б., Амельницька О.В. [4]
10	Під соціально-економічним розвитком розуміють характеристику динамічного стану підприємства, обумовлену цілями його функціонування та розвитку, а також феномен життя суспільства, який визначає «систему координат», в якому воно здійснює свою життєдіяльність.	Богатирьов І.О. [1, с. 6–7]
11	Соціально-економічний розвиток як здатність робітників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі та часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ та послуг, єдність можливостей та процеси їх реалізації.	Череп А.В., Лепьохін О.В., Лепьохіна І.О. [5, с. 25].

Концепція соціально-економічного розвитку суспільства і окремого підприємства повинна включати три основні складові: економічної та соціальної.

Економічна складова концепції розвитку заснована на теорії максимального потоку сукупного доходу, який може бути здійснений за умови збереження сукупного капіталу через використання обмежених ресурсів та використання природно-, енерго-, матеріало- зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно чистої продукції, мінімізацію, переробку та знешкодження відходів. До характерних ознак економічного розвитку підприємств можна віднести: фінансову стабільність, збільшення обсягів виробництва та збуту, зростання економічної ефективності використання ресурсів підприємства, наявність комфортних та безпечних умов праці персоналу та його соціальну захищеність.

Соціальна складова концепції розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціально-психологічної підсистеми, тобто трудового колективу і культурної підсистеми суспільства. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані [3, с. 120].

Економічна і соціальна складові, взаємодіючи одна з одною, породжують такі нові завдання, як реалізація довгострокового економічного зростання підприємства та працівників, підвищення їхнього добробуту. Однією з проблем розвитку є наявність протиріч між економічними інтересами підприємства на ринку та інтересами соціального розвитку працівників. До таких проблем можна віднести потребу в витратах для забезпечення соціального розвитку персоналу і підприємства в цілому підприємства.

Враховуючи викладене вважаємо доцільним уточнити поняття соціально-економічного розвитку як здатність швидкого реагування та протидії внутрішнім та зовнішнім факторам змін для забезпечення довгострокового функціонування та отримання соціального, економічного та екологічного ефектів.

Висновки. У багатьох країнах з ринковою економікою протягом останніх століть відбувалося економічне зростання, а з ним і підвищення рівня життя населення. Економіка цих країн розвивалася нерівномірно, проте економічний розвиток мав не хаотичний, а хвилеподібний характер: піднесення неминуче чергувалося зі спадом, інколи наставали глибокі економічні депресії з великим безробіттям. Тому об'єктивною необхідністю виступає подальше вивчення соціально-економічного розвитку підприємства на засадах його циклічності, поглиблення теорії та вдосконалення практичних інструментів щодо обґрунтування напрямів розвитку промислового підприємства.

Таким чином, в статті досліджено погляди науковців на сутність поняття соціально-економічного розвитку підприємства, уточнено власне розуміння терміна «управління соціально-економічним розвитком» підприємства в умовах ринку, що передбачає взаємозв'язок двох найважливіших складових (підсистем) економічної і соціальної, які є взаємозалежними одна від одної. У процесі досліджень визначено та систематизовано фактори внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливають на планування соціального-економічного розвитку підприємства. Саме соціально-економічний розвиток підприємств в умовах ринку зможе забезпечити ефективне управління та підвищення їх конкурентоспроможності.

Література

1. Бичков О. О. Соціально-економічні регулятори розвитку підприємства. Економіка та держава. — № 9, — 2011. — С. 73–77.

2. Дакус А. В., Сімченко М. О. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-3.pdf

3. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства. http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bashkevich/library/tez8.htm

4. Управління соціальним розвитком підприємства: Слов.-довід./ За заг. ред. А. М. Михненка, В. Д. Бакуменка; Укладання: В. Д. Бакуменко, С. О. Борисович, О. А. Бутрін та ін. — К.: Вид-во НАДУ, 2006. — 248 с.

5. Череп А. В., Лепьохін О. В., Лепьохіна І. О., Олейнікова Л. Г. Економічний механізм регулювання розвитку промислового виробництва: монографія / А. В. Череп, О. В. Лепьохін, І. О. Лепьохіна — Запоріжжя: КПУ, 2011. — 352 с.

6. Надтонка Т. Б., Амельницька О. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: актуальність і проблеми дослідження http://www.donntu.edu.ua/

УДК: [332.122:338.43]:339.9

Морська Тетяна Василівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Морская Татьяна Васильевна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры бизнес-администрирования, маркетинга и менеджмента
ГВУЗ «Ужгородский национального университет»
Morska Tatyana
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the
Department Business Administration, Marketing and Management
Uzhhorod National University

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК НАСЛІДОК УДОСКОНАЛЕННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ЗВ'ЯЗКІВ

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ КАК СЛЕДСТВИЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНЫХ СВЯЗЕЙ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL TERRITORIES AS THE CONSEQUENCES OF TRANSBOUNDARY RELATIONSHIP IMPROVEMENT

Анотація. *У статті досліджено транскордонні зв'язки Закарпатської області в контексті інноваційного розвитку сільських територій. Проаналізовано та виокремлено головні проблеми прикордонних сільських територій регіону. Визначено сільські території прикордонного регіону котрі можуть бути використані для реалізації проектів в рамках транскордонної співпраці з Європейським Союзом. Проведено аналіз розвитку сільських територій та сформовано проблемний каталог прикордонного регіону. Здійснено поділ сільських територій прикордонного регіону на групи за критерієм ключової функціональної діяльності. Запропоновано низку напрямів транскордонного співробітництва в контексті розвитку сільських територій прикордонного регіону.*

Ключові слова: *сільські території, прикордонний регіон, транскордонне співробітництво, транскордонні зв'язки, туризм, рекреація.*

Аннотация. *В статье исследованы трансграничные связи Закарпатской области в контексте инновационного развития сельских территорий. Проанализированы и выделены главные проблемы приграничных сельских территорий региона. Определены сельские территории приграничного региона, которые могут быть использованы для реализации проектов в рамках трансграничного сотрудничества с Европейским Союзом. Проведен анализ развития сельских территорий и сформирован проблемный каталог приграничного региона. Осуществлено разделение сельских территорий приграничного региона на группы по критерию ключевой функциональной деятельности. Предложен ряд направлений трансграничного сотрудничества в контексте развития сельских территорий приграничного региона.*

Ключевые слова: *сельские территории, пограничный регион, трансграничное сотрудничество, трансграничные связи, туризм, рекреация.*

Summary. *In the article was investigated transborder relations of Transcarpathian region in the context of innovative development of rural territories. The main problems of the borderland rural areas of the region are analyzed and singled out. The rural areas of the border region are identified which can be used to implement projects within cross-border cooperation with the European Union. The analysis of the development of rural areas was carried out and the problematic catalog of the border region was formed. The division of rural areas of the frontier region into groups according to the criterion of key functional activity has been implemented. A number of directions of cross-border cooperation in the context of development of rural areas of the frontier region are proposed.*

Key words: *rural territories, border region, cross-border cooperation, cross-border connections, tourism, recreation.*

Інноваційний розвиток сільських територій як наслідок удосконалення транскордонних зв'язків Закарпатської області передбачає обґрунтоване визначення головних проблем цих територій, які важливо виокремити в наступні групи:

– проблеми, які можна вирішити на рівні громад (органів місцевого самоврядування);
– проблеми, які потребують вирішення на державному рівні;
– проблеми, які доцільно вирішувати в рамках транскордонних угод.

В останньому випадку доцільно розраховувати на допомогу європейських міжнародних структур у консультаційно-інформаційному та фінансовому плані. Основними програми Європейського Союзу, з яких Україна може отримати допомогу, а також і сільські території прикордонного регіону котрі можуть бути використані для реалізації проектів в рамках транскордонної співпраці є:

ENPI — транскордонне співробітництво:

- програма транскордонного співробітництва Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна 2007–2013;

ENPI — міжрегіональне співробітництво:

- просування реформ: Технічна допомога та інформаційні обміни (TAEIX) та Підтримка удосконалення врядування та управління (SIGMA);
- просування інвестицій: Інвестиційний ресурс сусідства (NIF).

Тематичними інструментами та програмами є:

Європейський інструмент задля демократії та прав людини (EIDHR).

- Інструмент співробітництва задля розвитку (DCI) — Довкілля та сталий розвиток природних ресурсів, включно з енергетикою.
- Інструмент співробітництва задля розвитку (DCI) — Недержавний сектор та місцева влада у розвитку.
- Інструмент співробітництва задля розвитку (DCI) — Продовольча безпека.
- Інструмент співробітництва задля розвитку (DCI) — Міграція та притулок.
- Інструмент співробітництва задля розвитку (DCI) — Інвестування у людину.
- Інструмент задля стабільності.

Дуже важливе значення має наявність об'єктивної інформації щодо стану і перспектив розвитку суміжних територій (наприклад, характеристики окремих сфер діяльності, що відображають функціональність сільських територій: сільського господарства, туризму і рекреації, лісового господарства, освіти, культури та ін.).

На основі проведеного аналізу розвитку сільських територій можна сформувати так званий проблемний каталог прикордонного регіону [1]. Паралельне дослідження суміжних територій сусідніх країн (Польщі, Угорщини, Румунії, Словаччини) дозволить сформувати проблемний каталог їх територій. Спільне опрацювання цих каталогів дозволить визначитися з переліком проблем, спільних для учасників транскордонного регіону [1].

Аналіз соціально-економічного стану сільських територій Закарпаття підтверджує суттєвий обмежуючий вплив на їх розвиток таких чинників як:

- малоземелля, дефіцит сільськогосподарських угідь;
- територіальні диспропорції у розвитку і забезпеченості ресурсами;
- складні умови проживання та господарської діяльності у гірській місцевості;
- високий ризик виникнення небезпечних природних стихійних явищ;
- дефіцит внутрішніх фінансово-кредитних ресурсів [3].

Своєю чергою, проблеми розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва займали чільне місце у Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року [3]. Курс на поглиблення подальшої транскордонної та єврорегіональної співпраці визначено як один із пріоритетних напрямів стратегічного розвитку області. Зокрема, передбачається:

а) розвиток ділової транскордонної інфраструктури та співпраця на рівні місцевих і регіональних громад сусідніх країн:

– стимулювання розвитку ділової інфраструктури транскордонного співробітництва (агенцій прикордонної співпраці, європейських інформаційних центрів, програм);
– розробка та реалізація спільних прикордонних проектів економічного, соціального, екологічного спрямування;
– активізація роботи над розробкою пропозицій щодо участі в програмах фінансування ЄС та Світового банку для реалізації місцевих програм розвитку.

б) поглиблення економічної транскордонної інтеграції господарюючих суб'єктів Європейських країн та регіонів:

– ініціювання створення єдиного модулю стимулювання інвестиційної діяльності — інвестиційного парку за взірцем країн Європи;
– розширення мережі інвестиційних проектів з країн-сусідів у провідних видах діяльності [3].

Участь Закарпатської області у транскордонному співробітництві вирізняється певним набутим досвідом, результативністю, специфікою перебігу. Насамперед (що важливо у контексті даного дослідження), він підтверджує доцільність розширення повноважень місцевих громад і органів місцевої влади у площині встановлення прямих транскордонних зв'язків, які, зокрема, дотичні до таких сфер діяльності, як природне середовище та прогнозування стихійних лих, просторовий устрій, сільський туризм та рекреація, інноваційна діяльність, комунікаційна мережа.

Широкий діапазон транскордонних зв'язків з позитивною тенденцією до їх поглиблення і дієвості

дозволяють в перспективі охопити не лише території, що безпосередньо примикають до кордону, а й віднайти механізми подолання проблем і в більш віддалених від нього районах, що, безумовно, ґрунтуватимуться на спільності інтересів з країнами-сусідами. З метою конкретизації стратегічних цілей, що мають на меті удосконалення транскордонної співпраці, умовно доцільно поділити сільські території досліджуваного регіону за критерієм ключової функціональної діяльності на наступні групи:

До першої групи віднести (Ужгородський, Берегівський, Виноградівський та Мукачівський райони) — сільські території, у розвитку яких безперечне вагоме місце займає сільське господарство, розвивається фермерство. Вони безпосередньо примикають до кордону (входять до прикордонної зони).

Прикордонні зони, згідно з Рекомендацією Ради Європи, це території, які географічно віддалені від лінії кордону на 2–50 км, залежно від положень національного законодавства. Згідно з угодою про малий прикордонний рух з Угорською Республікою, з української сторони 382 населені пункти віднесені до прикордонних і розташовані в Берегівському, Виноградівському, Мукачівському, Перечинському, Свалявському, Тячівському, Ужгородському, Хустському прикордонних районах. Відносно Словаччини у зону дії місцевого прикордонного руху входить 281 населений пункт Берегівського, Великоберезнянського, Воловецького, Мукачівського, Перечиського, Свалявського та Ужгородського районів. Таким чином, майже всі райони досліджуваного регіону (крім Іршавського та Міжгірського р-нів) є прикордонними. Усі вони достатньо широко задіяні до інвестиційних проектів в рамках транскордонної співпраці.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 р. № 1147 «Про прикордонний режим» до прикордонних віднесено: Берегівський, Великоберезнянський, Виноградівський, Перечинський. Рахівський, Тячівський, Ужгородський, Хустський райони [2].

До другої групи (Великоберезнянський, Воловецький, Міжгірський, Іршавський, Тячівський, Хустський райони) — сільські території, для яких характерне чітко виражене гірське сільське господарство з домінуванням тваринницької галузі. Тут має місце високий рівень зареєстрованого безробіття, економічно активна частина місцевого населення вирізняється міграційним типом поведінки. Основною формою господарювання є особисті селянські господарства. Більшість районів цієї групи, згідно з Постановою КМ України від 27 липня 1998 р. № 1147 «Про прикордонний режим» [2], не належать до прикордонних. Процес диверсифікації тут є малопомітним.

До третьої групи (Свалявський, Рахівський, Перечинський райони) — сільські території, соціально-економічний розвиток яких орієнтується на позааграрну діяльність, альтернативні способи прикладання праці, пов'язані зі становленням і розвитком рекреаційно-туристичних ареалів в їх межах. Так, будівництво закладів високого рівня на кшталт баз відпочинку «Воєводино» (Перечинський р-н), «Сольва», готелю «Квеле Поляна» (Свалявський р-н) вже сьогодні значною мірою впливає на підвищення рівня зайнятості місцевих жителів та їх доходів. Рахівський район є лідером у розвитку сільського туризму. В прилеглих до гірськолижних та санаторно-оздоровчих зон територіях розширюється мережа готелів, мотелів, лижних трас, туристичних маршрутів, розвивається мале підприємництво, пов'язане з сільським туризмом, народними ремеслами тощо. Це, своєю чергою, вимагає консолідації додаткових коштів (інвестицій) на будівництво доріг, налагодження сучасного комунального господарства.

Актуальні проблеми соціального та економічного характеру, які притаманні територіям тієї чи іншої групи, та необхідність їх нагального вирішення виступають однією з головних передумов формування вектору активізації транскордонного співробітництва. На їх основі можна виокремити наступні головні завдання у цьому напрямку, що є обов'язковими для виконання в межах сільських територій прикордонного регіону:

– розвиток економічного потенціалу сільських територій, експортного потенціалу сільськогосподарської продукції, активізація участі органів місцевого самоврядування, які представляють сільські території досліджуваного регіону, в міжнародних економічних, екологічних, транспортно-комунікаційних організаціях;
– забезпечення умов для підвищення ефективності економічної діяльності, рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості сільських територій на основі удосконалення структури сільської економіки, підвищення ефективності сільського і лісового господарства, транспорту, рекреаційно-туристичного комплексу;
– покращення соціальної складової розвитку сільської місцевості, подолання бідності, підвищення рівня зайнятості місцевого населення, його життєзабезпечення, зміцнення демографічного і трудового потенціалу сільських територій;
– розвиток виробничої та соціальної інфраструктури в межах сільських територій;
– забезпечення екологічної безпеки сільських територій прикордонного регіону, підвищення ефективності використання природних ресурсів (передусім, земельних та водних ресурсів), впровадження сучасних інноваційних енергоефективних відновлюваних джерел енергії (сонячні, вітрові електростанції та колектори малої та середньої потужності) запобігання стихійним лихам, забруднення ґрунтів, руйнації лісів, вирішення проблеми відходів, розширення екологічної мережі (об'єктів природно-заповідного фонду) тощо;

– поліпшення соціально-економічних основ етнонаціональної стабільності, узгодження інтересів етнічних співтовариств (громад).

Враховуючи вище зазначене, можна запропонувати низку напрямів транскордонного співробітництва в контексті розвитку сільських територій прикордонного регіону у розрізі вище окреслених груп:

1) щодо розвитку сільських територій першої групи

- підвищення конкурентоздатності продукції сільського господарства. Співробітництво у цій сфері повинно бути пов'язане зі спільною виробничою діяльністю у розвитку сільськогосподарського виробництва і переробки сільгосппродукції. Головні заходи:
  – здійснення підготовки кадрів, створення і забезпечення функціонування нових організацій державного інтервенціонізму в агропромисловому виробництві (регулювання агарного ринку, модернізація сільського господарства, розвиток фермерських господарств, кредитування);
  – розвиток інфраструктури інституцій агробізнесу.

Співробітництво в агропромисловому виробництві можна розвивати у таких напрямах:

  – створення спільних підприємств по вирощуванню сільськогосподарської продукції з використанням новітніх технологій;
  – поставки партнерами не товарів, а технологій (хлібопекарень, міні млинів для виробництва круп, технологій ведення садівництва та ягідництва);
  – організація спільного виробництва малогабаритних машин і енергоощадливого устаткування, застосування яких потребує ведення сільського господарства у специфічних гірських умовах.
- розвиток економічної кооперації та виробничої інфраструктури. Існують позитивні передумови для економічної кооперації внаслідок просторової близькості регіонів. Це сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності досліджуваних територій, рівня зайнятості сільського населення. Кооперацій-ні можливості є в таких галузях як сільське господарство, сфера послуг, комунальне господарство.
- підвищення ефективності землекористування.
  – раціональне використання і підвищення родючості ґрунтів.
- протипаводкові заходи. Ці території є повененебезпечними. Тому особливо важливими є заходи попередження таких стихійних проявів, що, своєю чергою, потребує розвитку транскордонної співпраці у галузі водного господарства і протипаводкового захисту. На сьогодні захист територій від затоплення забезпечують водовідвідні канали (1296 км), водозахисні дамби (726 км), берегоукріплення (276 км), водосховища (9 од.) та інші інженерні споруди. Головні напрями пов'язані з:
  – впровадженням науково обґрунтованої схеми комплексного регулювання річок з обов'язковим гідрологічним моделюванням;
  – покращенням системи прогнозу та раннього попередження про повені.

2) щодо розвитку сільських територій другої групи

- розвиток органічного тваринництва. В межах цих територій існують науково обґрунтовані передумови для впровадження органічного сільськогосподарського виробництва., а в країнах ЄС накопичено чималий досвід у цьому питанні. Співробітництво у цих напрямах буде сприяти забезпеченню сільських громад правовими, логістичними, інституційними засадами та фінансовою допомогою в органічному тваринництві, маркуванні та подальшому розповсюдженні органічних товарів тваринницького походження як всередині країни, так і за її межами. Це передбачає:
  – створення центрів органічного тваринництва для надання правової, технічної, логістичної допомоги фермерам чи фізичним особам, які заінтересовані у даному виді діяльності;
  – створення мережі фермерів чи фізичних осіб, які займатимуться органічним тваринництвом, забезпечення їх необхідною інформацією;
  – рекламування органічного сільськогосподарського виробництва з метою формування попиту на органічні продукти;
  – обмін досвідом між фермерами (ОСГ) України та країн ЄС (передусім, Польщі) у плані переходу на органічне сільськогосподарське виробництво.
- сільський туризм і рекреація. Співпраця у цій сфері повинна супроводжуватись вимогами щодо збереження природного середовища і культурної спадщини, що характерно для Карпат.

3) щодо розвитку сільських територій третьої групи

- охорона довкілля та збереження біологічного різноманіття з метою збереження унікальної природної спадщини в регіоні Карпат.
  – розширення та збільшення кількості об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ);
  – збільшення частки вироблення зеленої енергії за допомогою сонця, вітру, та малих річок;
  – створення спільної системи моніторингу довкілля.
- збереження етнічної та історико-культурної спадщини. Збереження багатої етнічної та історико-культурної спадщини цих територій повинна сприйматись як одна з ключових підвалин сталого розвитку. Розвиток етнокультурного туризму сприятиме рівню зайнятості місцевого населення, зростанню його добробуту. Головні заходи:
  – підтримка етнографічних досліджень в українській частині Карпат;

– проведення освітньої роботи у напрямку місцевої етнічної та історико-культурної спадщини Карпатського регіону;
– створення мережі етнографічних та історико-краєзнавчих музеїв на теренах сільських територій;
– розвиток етнокультурного туризму в межах СТПР та його промоція на європейському та світовому ринку туристичних послуг
– проведення спільних досліджень у сфері історії та культури досліджуваної місцевості з метою активізації розвитку краєзнавчого руху в межах СТ й усвідомлення спільної ідентичності мешканців регіону як таких, що мешкають у певному природному, культурному та історичному середовищі;
– проведення спільних етнокультурних заходів.

• розвиток туризму.
– створення інтегрованого туристичного продукту у межах СТ з метою приваблення туристів (промоція туристичних атракцій та розробка спільних туристичних маршрутів, розбудова туристичної інфраструктури);
– розв'язання проблеми візового режиму з метою розвитку транскордонного (міжнародного) туризму;
– розширення будівництва невеликих туристично-рекреаційних об'єктів (міні-готелів, кемпінгів, баз відпочинку тощо).

• реалізація природоохоронних програм. Робота в цьому напрямі повинна розширюватись і передбачати:
– моніторинг транскордонного переносу забрудненого повітря, води та розробка спільних програм щодо їх зменшення.

Вище вказаний перелік слід доповнити напрямами, що характерні для сільських територій Закарпаття в цілому, незалежно від приналежності до тієї чи іншої природно-економічної зони чи групи.

Підґрунтям для розвитку більш тісної співпраці органів місцевого самоврядування сільських територій Закарпатської області з сусідніми державами є Резолюція [4] 315 (2010) та Рекомендації [5] 296 (2010), прийняті Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи в жовтні 2010 р. У резолюції 315 зазначено, що стабільність і стійкий розвиток гірських регіонів не можуть бути досягнуті в ізоляції, а вимагають розширення і поглиблення офіційного і неофіційного, транскордонного і міжрегіонального співробітництва, яке все активніше стає ключовим механізмом розвитку економічної і соціальної сфери областей, зміцнення територіальної згуртованості громад.

Підсумовуючи вище сказане, необхідно наголосити, що всі ці рішення мають дуже важливе значення не тільки для Закарпатської області, а й для Карпатського регіону в цілому, також для мешканців інших гірських регіонів Європи. Вони консолідують зусилля та потенціал місцевих і регіональних влад країн Європи, всього Європейського співтовариства задля ефективного використання існуючих можливостей з метою вирішення актуальних питань соціально-економічного розвитку, збереження екологічного і етнокультурного спадку народів Карпатського регіону та інших гірських регіонів, протидії природним і техногенним катаклізмам.

В рамках структури Карпатського єврорегіону органи місцевого самоврядування сільських населених пунктів мають реальну можливість бути безпосередніми учасниками спільних міжнародних проектів, зміцнювати двосторонні партнерські зв'язки між територіальними громадами.

Реалізація вказаних ініціатив, спрямованих на забезпечення добробуту і високоякісних умов життя місцевого населення, підвищення рівня конкурентоспроможності сільської економіки на базі новітніх інноваційних технологій та виняткової культурної і природної спадщини, можлива лише за умови об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін в Закарпатській області та Європейського Союзу, розуміння доцільності співпраці з питань вирішення проблем сільських територій.

Література

1. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — 395 с.

2. Постанова Верховної Ради України Про прикордонний режим N1147 від 27 липня 1998 р. Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 року N679, від 4 вересня 2003 року N1402, від 29 червня 2004 року N821. — Режим доступу: http://www.customs.com.ua/php/document.php? ISN=15768

3. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zakdu.edu.ua/Storage/ nniartemov_20120521_regIonalna_strategIya.pdf

4. Резолюція Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи 315 (2010) «Сталий розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських гір». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ua.convdocs.org/docs/index-75564.html

5. Рекомендації Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи 296 (2010). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://document.ua/pro-realizaciyu-rezolyuciyi-ta-rekomendaciyi-kongresu-miscev-doc65213.html

6. Шевчук Я. В. Інфраструктурний потенціал інноваційного розвитку сільських територій (на прикладі Карпатського регіону) Концептуальні засади інноваційного розвитку сільських територій у посткризовий період: на прикладі Карпатського регіону України: наукова доповідь / За ред. В. В. Борщевського; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. — Львів, 2012. — 57 с. — С. 33–42.

УДК 331.52:331.2]=161.2(045)

Пітюлич Михайло Іванович
доктор економічних наук, професор, завідувач відділом науково-технічної діяльності та аспірантури
Мукачівський державний університет
Питюлич Михаил Иванович
доктор экономических наук, профессор, заведующий отделом научно-технической деятельности и аспирантуры
Мукачевский государственный университет
Pityulich Mikhail
Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Scientific and Technical activity and postgraduate studies,
Mukachevo State University

Гоблик Володимир Васильович
доктор економічних наук, професор, перший проректор
Мукачівський державний університет
Гоблик Владимир Васильевич
доктор экономических наук, профессор, первый проректор
Мукачевский государственный университет
Hoblyk Volodymyr
Doctor of Economics, Professor, first Vice-Rector
Mukachevo State University

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІНИ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ КАТЕГОРІЙ РИНКУ ПРАЦІ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЦЕНЫ ТРУДА В КОНТЕКСТЕ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ КАТЕГОРИЙ РЫНКА ТРУДА

THEORETICAL ANALYSIS OF LABOR PRICES IN THE CONTEXT OF THE FUNDAMENTAL CATEGORIES OF THE LABOR MARKET

Анотація. *В статті розглянуто теоретичні підходи до аналізу сутності ціни праці. Визначено її компонентну будову, розкрито категорію ринкова інвестиційна та відтворювальна ціна праці. З'ясовано детермінанти формування ціни праці.*
Ключові слова: *ринок праці, ціна праці, вартість праці, детермінанти формування.*

Аннотация. *В статье рассмотрено теоретические подходы к анализу сущности цены труда. Определено ее компонентный состав, раскрыто категорию рыночная инвестиционная и возобновляемая цена труда. Определено детерминанты формирования цены труда.*
Ключевые слова: *рынок труда, цена труда, стоимость труда, детерминанты формирования.*

Summary. *The article deals with theoretical approaches to the analysis of the nature of the labor price. Determined its component structure, the category of market investment and reproductive labor price is disclosed. The determinants of labor cost formation are determined.*
Key words: *labor market, labor price, labor cost, determinants of formation.*

Ринкова економіка являє собою полісистемне утворення, субстанцію якої формують різні ринки і в структурі яких особливе місце посідає ринок праці, оскільки тут реалізуються процеси купівлі і продажу основного чинника виробництва — праці. Саме тут визначається ефективність використання праці найманих працівників. Відносини в сфері праці є фундаментальними

в економічній системі буть якої країни, що обумовлено її місцем та роллю в житті як окремого індивіда так і суспільства в цілому.

Ринок праці, під яким розуміється «система соціально-трудових відносин організована за законами товарного виробництва з метою забезпечення розширеного відтворення робочої сили на основі її ринкової ціни» [1], виконує ряд важливих функцій, найважливішою із яких є формування ринкової ціни праці, під якою розуміється конкретний прояв вартості робочої сили, яка залежить від кон'юнктурних коливань на ринку праці і може відхилятися від її реальної вартості. Здатність ціни праці відхилятися від її реальної вартості вказує на те, що поняття «вартість робочої сили» і «ціна праці» не є тотожними категоріями. Термін «вартість робочої сили» відображає загальні витрати, пов'язані з формуванням, використанням та відтворенням працівника, в то й час як «ціна праці» є проявом цієї вартості, яка формується в залежності від кон'юнктурної ситуації на конкретному ринку праці. Саме таке розуміння сутності ціни праці дозволяє зрозуміти причину відхилення ціни праці від її реальної вартості. Ця проблема особливо актуальною є для України, де ціна праці, тобто заробітна плата, значною мірою втратила свої основні функції — відтворювальну і стимулюючу, перетворившись у її квазіваріант — допомоги по праці. Внаслідок цього «купівельна спроможність в Україні найнижча в Європі. Якщо порівняти купівельну спроможність 1940-го, 1958-го та 2015-го років, то вона в нас залишалася такою ж, як і майже 80 років тому» [2]. В цьому контексті на серйозну увагу заслуговує думка М. Вебера, котрий у книзі «Протестантська етика і дух капіталізму» наголошував: із чисто ділового погляду низька заробітна плата не може бути опертям капіталістичного розвитку в усіх тих випадках, коли йдеться про виробництво, яке потребує кваліфікованої праці, пов'язаної з використанням дорогих машин, що легко виходять з ладу і взагалі потребує належного рівня уважності та ініціативи. В таких випадках низька заробітна плата не виправдовує себе й дає зворотній результат [3]. а існуючі твердження, що «низька оплата праці й високий прибуток перебувають у прямому зв'язку, він називає наївним» [3]. Погоджуючись з думкою вище цитованого автора, підкреслимо, що при низькій ціні праці завжди виникає економічна можливість і навіть необхідність заміщення дорогого обладнання і машин дешевою робочою силою. Тим самим підриваються стимули до підвищення ефективності виробництва і його конкурентоспроможності. Низька заробітна плата є одним із основних детермінантів, який сприяє деградації системи професійної освіти, оскільки втрачається мотивація та інтерес до здобуття високої кваліфікації. Не вдаючись до гіперболізації можна стверджувати, що не престижність кваліфікованої праці є чи не головним чинником відтоку «мізків» із країни [5–7].

Складні і суперечливі процеси, пов'язані з гармонізацією інтересів основних суб'єктів в процесі формування ринкової ціни праці можуть бути здійснені лише на основі системного аналізу ринку праці із застосуванням апробованих та нових методів: а) дескриптивний, який передбачає виявлення причинно-наслідкових зв'язків між спадом виробництва і зумовленим ним скороченням робочих місць, зміною форм господарювання і кількістю вивільнених працівників, розвитком сфери професійної освіти та кількістю підготовлених кваліфікованих кадрів; б) нормативний, що об'єктивно встановлює порогові значення в сфері трудовикористання (нормативна економіка — як є і як повинно бути) на основі чого формуються цільові установки спрямовані на мінімізацію безробіття тобто досягнення його природнього рівня, створення необхідних умов для підвищення трудової мобільності економічно активного населення, ефективного розподілу і перерозподілу працівників в секторальному аспекті; в) експертних оцінок, що передбачає виявлення суб'єктивних думок суб'єктів трудових відносин; г) екстраполяційний, що дозволяє прогнозувати основні тенденції в сфері зайнятості та трудовикористання; д) аналітичний, який акумулює всю сукупність прийомів дослідження; е) балансовий тощо.

Теоретичний аналіз сутності поняття «ціна праці» на основі комплексної оцінки ситуації на ринку праці має важливе не тільки теоретичне, але і прикладне значення з двох причин. Перше — формування ціни праці суттєво відрізняється від процесу формування цін на інших сегментах ринку, що вимагає глибокого аналізу чинників, які детермінують даний процес. По-друге — визначення ціни праці має важливе прикладне значення для встановлення реальної оцінки вартості робочої сили, мінімального рівня заробітної плати, прожиткового мінімуму, надання допомоги особам, які тимчасово не мають постійних доходів, малозабезпеченим сім'ям тощо. Це вказує на складну комплементарну будову терміну «ціна праці», яку складають заробітна плата (основна і додаткова), витрати на соціальне страхування і соціальне забезпечення, виплати і пільги працівникам із фондів підприємств, які включаються в структуру витрат підприємця на найм і використання робочої сили.

Формування ціни праці перебуває під впливом багатьох чинників, найважливішими з яких є: попит і пропозиція праці, конкуренція, вартість життя, політика держави в сфері регулювання заробітної плати і доходів, саморегулювання оплати праці в підприємницькому секторі.

Виходячи з того, що ціна праці — це багатоаспектна проблема, яка характеризується різноманітністю її видів, множинністю детермінантів її формування, що мають екзогенний та ендогенний характер підходу до її оцінювання, доцільно класифікувати по принципу відмінностей в методах її оцінювання. Така необхідність зумовлена тим, що в державному

секторі економіки ціна праці в основному встановлюється директивними методами, на ринку праці цей процес відбувається під впливом кон'юнктурних коливань попиту і пропозиції та рівня конкуренції, у підприємницькому сегменті превалює саморегулювання оплати праці, що перебуває в залежності від попиту на продукцію фірми, її ціни, рівня витрат виробництва, якості праці, її складності, відповідальності, умов праці тощо. Розуміння сутності існуючих відмінностей в підходах формування ціни праці закладає методологічний фундамент для аналізу різних її видів, найважливішими з яких є: ринкова, інвестиційна, індивідуальна (самооцінка праці її носієм) та відтворювальна.

Відомо, що ринкова ціна формується на основі попиту і пропозиції праці, рівня конкуренції, в залежності від чого здійснюється їх сегментація на збалансовані або рівноважні, депресивні та кризові. Як правило, на останніх двох сегментах ціна праці розминається з її реальною вартістю в сторону заниження тобто відбувається її знецінення. Існуюча ситуація вимагає здійснення активної політики держави в сфері трудоресурсовикористання, шляхом розвитку сфери докладання праці та створення сприятливого інвестиційного середовища. Це ключ до розв'язання проблеми зайнятості і формування ціни праці, оскільки не державні програми зайнятості вирішують дану проблему, а інвестиції, завдяки чому досягається рівновага на ринку праці і відповідно відбувається процес наближення ціни праці до її реальної вартості.

Встановлення ринкової ціни праці під впливом конкурентних сил дозволяє зрозуміти механізм функціонування ринку праці як саморегулюючої системи, здатної підтримувати його в рівноважному стані, збалансовуючи інтереси власників праці і роботодавців. Однак інститут конкуренції не розкриває ендогенну сутнісну природу ціни праці, формування якої перебуває під впливом багатьох чинників. Такий аналіз є вкрай важливим, оскільки ринкова ціна праці не є константною величиною. На практиці дуже часто ринкова ціна праці розминається з її реальною вартістю. Так, наприклад, надмірна пропозиція праці спричинює суттєве зниження заробітної плати і, як наслідок, погіршуються соціальні умови життя працівників та їх сімей. Виправлення «несправедливої» ринкової ціни здійснюється шляхом встановлення урядом максимальної і мінімальної ціни праці. При цьому максимальна ціна встановлюється нижче від рівноважної, а її запровадження дозволяє здійснювати контроль за доходами. Мінімальна ціна праці встановлюється вище від рівноважної й покликана забезпечити певний рівень життя. Інакше кажучи, уряд встановлює мінімальну заробітну плату, а працедавцям заборонено платити працівникам менше цього рівня. Прикладом цього є встановлення в Україні з 01.01.2017 року ставки мінімальної місячної заробітної плати у сумі 3200 грн. Наведений приклад демонструє активну участь держави у встановлені ціни праці, хоча така політика одностайного схвалення серед економістів, особливо по відношенню до підприємницького сектору економіки, не має. Це пояснюється тим, що головними суб'єктами на ринку праці є власники праці, тобто наймані працівники та роботодавці. Перші формують пропозицію трудових послуг, а другі — пред'являють попит на неї. Їх інтереси, як правило, є асиметричними, оскільки власники праці бажають реалізувати власну працю як найдорожче, а роботодавці придбати її як найдешевше, оскільки це має ключове значення при формуванні витрат виробництва, а відтак ефективності ведення бізнесу. Звідси стає очевидна різниця у мотиваційних орієнтирах конкуруючих суб'єктів в процесі здійснення акту купівлі-продажу праці. Розв'язання існуючої суперечності обумовлює необхідність аналізу внутрішньої структури ціни праці, тобто сукупних витрат на її формування, використання та відтворення з боку ключових акторів ринку праці. Це вимагає включення в аналіз інвестиційної, внутрішньої (самооцінка) та відтворювальної вартості праці. На відміну від ринкової ціни, яка по суті є компромісом між основними акторами ринку праці, інвестиційна ціна робочої сили детермінована витратами бізнесу у розвиток нових робочих місць та найнятих працівників з метою підвищення їх професійно-кваліфікаційного рівня з тим, щоб їх праця відповідала стратегії розвитку організації. При цьому для підприємця вирішальне значення при оцінюванні ціни праці має її споживча цінність, тобто продуктивність, що матеріалізується у величині очікуваного доходу, яку приносить кожна додаткова одиниця праці. По суті, мова йде про граничні величини, оскільки реалізується принцип порівняння доходу від реалізації товарів або послуг та витрат на найм робочої сили. В даному випадку мова йде про правило максимізації прибутку MRP=MRC, застосування якого до оцінювання праці матиме такий вигляд:

$$Dj = f(Q, R, C),$$

де Dj — попит на працю;

Q — обсяг продукції, виробленої внаслідок залучення додаткової одиниці праці;

R — дохід підприємця у грошовому виразі від реалізації додаткової одиниці продукції;

C — витрати підприємця на залучення додаткової одиниці праці (ціна праці).

Таким чином, попит на працю буде зростати до того часу, поки граничний доход від останньої додаткової одиниці праці не зрівняється з граничними витратами на її залучення. По суті така ситуація дозволяє зробити, висновок що в цій точці формується рівноважна інвестиційна ціна робочої сили, яка відображає обернений зв'язок між ціною праці та обсягом прямих витрат в її загальній величині.

При цьому дуже важливе значення має фактор часу оскільки отримання очікуваного доходу і повернення

вкладеного капіталу можуть не співпадати в часовому лазі. На інвестиційну ціну праці також впливають імовірні ризики, які можуть виникнути в процесі її реалізації, можливості регулювання оплати праці, еластичність тобто здатність та вміння гнучко адаптуватися до кон'юнктурних коливань на ринку праці. Інвестиційна ціна праці чутливо реагує на будь-які обмеження з боку держави щодо регулювання оплати праці, цін на продукцію підприємства, встановлення квоти прийому на роботу окремих категорій економічно активного населення. Застосування обмежуючи заходів, як правило веде до зниження ціни праці. Інвестиційна ціна праці має індивідуалізовану природу і визначається окремо для будь-якого інвестора на основі індивідуальних вимог до інвестицій. Вона вирізняється від ринкової ціни по очікуваній перспективній доходності, ступеню ризикованості, банківського відсотку та існуючої податкової системи.

Поряд з інвестиційною ціною праці ринкова вартість робочої сили включає внутрішню ціну праці, під якою розуміється власна самооцінка праці працівником. Вона відрізняється від інвестиційної ціни тим, що в якості аналітичної бази тут виступає власний трудовий потенціал, яким володіє працівник, його професійно-кваліфікаційні характеристики, складність роботи, яку працівник здатний виконувати, якість праці. За своїм економічним змістом вона відображає загальні витрати держави, бізнесу та власні кошти людини, інвестовані у процеси формування робочої сили.

З внутрішньою ціною праці органічно пов'язана відновлювальна. Функціонально вона відображає витрати на відтворення і формування соціально-трудового потенціалу. В її структуру крім фонду індивідуального відтворення, який забезпечує просте відтворення, повинні включатися і витрати на розширене відтворення робочої сили. Йдеться про постійно зростаючі витрати на утримання житла, медичне обслуговування, професійну підготовку, соціальний захист працівника під час трудової діяльності, так і вразі її втрати.

Здійснений теоретичний аналіз сутності ціни праці вказує на її складну компонентну будову, механізми формування відмінності в методах її оцінки, джерелах відтворення трудового потенціалу, інваріантність позиціонування на ринку праці різних верств економічно активного населення. Все це вимагає врахування сукупних витрат, зв'язаних з формуванням та використанням праці, щоб визначити точку беззбитковості в залежності від її продуктивності, якості, кваліфікації, схильності до трудової мобільності, наявного досвіду працівників та інших чинників, які формують її ринкову ціну. Формування реальної ціни праці в умовах економічної трансформації є одним із пріоритетів державної політики регулювання доходів, оскільки все те, чого захід досяг за останні 25–30 років у розвитку власної економіки, базується якраз на базі випереджального зростання вартості робочої сили. [4]

Література

1. Формування економічного механізму регулювання зайнятості в умовах становлення ринкових відносин: регіональний аспект / М. І. Пітюлич, В. П. Мікловда. — Ужгород: Карпати, 1994. — С. 107 (153 с.).

2. Експрес. — № 59 (9390). — 10–17 серпня 2017. — С. 2.

3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер. — Київ: Основи, 1994. — С. 56–57 (261 с.).

4. Гальчинський А. С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу / А. С. Гальчинський. — К.: Українські пропілеї, 2001. — С. 77 (320 с.)

5. Регулювання трудоміграційних процесів в транскордонному регіоні: колективна монографія / За заг. ред. д. е. н., проф. Пітюлича М. І. / М. І. Пітюлич, В. В. Гоблик, Т. Д. Щербан [та ін.]. — Мукачево: Вид-во МДУ, 2015 р. — 148 с.

6. Регулювання депресивних ринків праці в умовах економічної трансформації: монографія / В.В. Гоблик, Я. І. Токарю-Мукачево: РВВ МДУ, 2017. — 184 с.

7. Токар Я. І. «Международный опыт регулирования рынков труда» / Я. І. Токар, В. В. Гоблик // Международный научный журнал: сборник научных статей, Киев, 2016. — № 11. — Т. 2. — С. 125–128.

УДК 658

Харчук Олена Георгіївна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту залізничного транспорту
Державний університет інфраструктури та технологій
Харчук Елена Георгиевна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры менеджмента железнодорожного транспорта
Государственный университет инфраструктуры и технологий
Kharchuk Olena
PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Railway Transport Management
State University of Infrastructure and Technology

Іванець Олена Сергіївна
студентка
Державного університету інфраструктури та технологій
Иванец Елена Сергеевна
студентка
Государственного университета инфраструктуры и технологий
Ivanets Olena
Student of the
State University of Infrastructure and Technology

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ РОБІТ

ИНСТРУМЕНТАРИЙ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ РАБОТ

THE SEQUENCING TOOL WORKS

Анотація. *Стаття розкриває поняття інструментарію та методів визначення послідовності робіт, їх види та значення. Проаналізовані проблеми управління виробничими процесами, проектами та дослідженнями сіткових моделей. Приведені основні поняття проекту та управління ним, розкритий опис основних задач проекту, вимог та списку письмових звітів, що повинні надаватися в ході його реалізації. Наведені основні поняття сітьового графіка та розкриті основні фактори проекту. Розглянуті мережні методи, що були розроблені для планування, а саме метод оцінки і перегляду програм, метод критичного шляху та метод управління послідовністю подій. Проаналізовані принципи Управління послідовністю подій та приведені характеристики проекту, використання яких допоможе з найбільшою ефективністю застосувати методи складання графіка критичного шляху. Розкриті сучасні методи планування і керування проектами, що засновані на використанні математичних моделей і електронних обчислювальних машин, а саме системи сіткового планування і керування (СПУ). Дані характеристики сіткового та календарного планування за етапами їх виконання та розкриті принципи та фактори виконання проекту та управління послідовністю робіт. Визначене значення використання сіткового планування проектів.*

Ключові слова: *інструментарій, проект, сіткове планування, сітьовий графік, мережні методи, календарне планування, можливості та обмеження ресурсів.*

Аннотация. *Статья раскрывает понятие инструментария и методов определения последовательности работ, их виды и значение. Проанализированы проблемы управления производственными процессами, проектами и исследованиями сетевых моделей. Приведены основные понятия проекта и управления им, раскрыто описание основных задач проекта, требований и списка письменных отчетов, которые должны предоставляться в ходе его реализации. Приведены основные понятия сетевого графика и раскрыты основные факторы проекта. Рассмотрены сетевые методы, что разработаны для планирования, а именно метод оценки и пересмотра программ, метод критического пути и метод управления последовательностью событий. Проанализированы принципы управления последовательностью событий и приведены характеристики проекта, использование которых поможет с наибольшей эффективностью применить методы составления*

графика критического пути. Раскрыты современные методы планирования и управления проектами, основанные на использовании математических моделей и электронных вычислительных машин, а именно системы сетевого планирования и управления (СПУ). Даны характеристики сетевого и календарного планирования с этапами их выполнения и раскрыты принципы и факторы выполнения проекта и управления последовательностью работ. Определено значение использования сетевого планирования проектов.

Ключевые слова: *стратегия организации, контроль, реализация целей, стратегический план.*

Summary. *The article reveals the concept of tools and methods for determining the sequence of work, their types and values. The problems of process control, research projects and grid models. Brought basic concepts of project management and disclosed description of the main tasks of the project requirements and the list of written reports must be provided during implementation. The basic concept of network graphics and open the main factors project. Considered networking methods were developed for planning, namely the method of evaluation and revision of programs, critical path method and the method of managing the sequence of events. Principles of Management analyzed the sequence of events and shows the characteristics of the project, the use of which will help with the most efficient methods to apply critical path scheduling. Disclosed modern methods of planning and project management, based on the use of mathematical models and electronic computers, such as grid systems planning and management (SPU). These characteristics and scheduling grid for the stages of implementation and the principles and factors disclosed the project management and sequence work. Ante using project planning grid.*

Key words: *strategy of organization, control, implementation of the objectives, the strategic plan.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах сьогодення для успішного розвитку країни не менш важливим від використання новітніх технологій є питання створення і впровадження нових методів управління в різних галузях промисловості. Найширшого застосування і відповідно більш детального вивчення набув напрямок управління проектами, який полягає в координації та коригуванні всіх функцій управління впродовж виконання проекту, отримання ефективних результатів, виконання поставлених цілей підприємства та задоволення учасників проекту досягається при використанні сучасних методів, техніки та технології управління. Будь який проект являє собою послідовний перелік робіт, якими є необхідність управляти для оптимізації проекту, змінюючи їх тривалість, початок та кінець виконання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість зазначеної проблематики відображена в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених і дослідників. Проблемам управління виробничими процесами, проектами та дослідженнями сіткових моделей присвятили свої праці Аптекар С. С. [1], Батенко Л. П. [2], Барон Є. А., Бушуєв С. Д., Верба В. А., Воропаєв В. І., Горбовцов Г. Я., Кобиляцький Л. С., Кочетков А. І., Кучеренко В. Р., Ларсон Е. У., Мазур І. І., Москвін С. О., Пономаренко О. В., Разу М. Л., Рач В. А., Решке Х., Рибак А. І., Савчук В. П., Спірна Д. О., Тарасюк Г. М., Товбс А. С., Терьошина А. О., Трілленберг В., Цегольник П. А., Чикаренко І. А., Федорчак О. В. [7], Шапіро В. Д., Шаров Ю. П., Шелле Х. та інші. Але деякі дискретні питання управління виробничими процесами, а саме управління часом потребує подальшого розгляду та дослідження.

Метою даної статті є розкриття інструментарію визначення послідовності та оптимізації взаємозалежних дій, які потребують певних затрат виробничого часу та людських ресурсів, для досягнення очікуваного кінцевого результату та успіху організації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням, проектом може бути взаємозалежна послідовність операцій, здійснюваних у певному проміжку часу і спрямованих на досягнення позитивного результату.

Управління проектом — це процес взаємозв'язку різних функцій управління, таких як регулювання, планування і розподіл людських та матеріальних ресурсів з урахуванням всіх обмежень даного проекту.

Проекти можна розглядати як самостійний процес, вони можуть повторюватися або видозмінюватися, що призведе до зміни результату. Природно, що кожна виробнича організація, яка ставить перед собою різні цілі, позиціонує свою діяльність як роботу над окремими проектами [2, 6].

Проект містить декілька складових:

– перелік робіт (SOW), тобто стислий опис задач проекту та перелік всіх операцій, послідовність їх виконання з зазначенням граничних дат початку і закінчення кожної. Сюди можуть бути включені вимоги до бюджету кожного етапу робіт проекту, а також звіти про хід його реалізації.

Сітьовий графік — це один з наглядних графічних методів, що використовуються на практиці при плануванні проходження проекту, де основними складовими факторами є час та ресурси.

До найбільш відомих методів складання сіткового графіка можна віднести:

– PERT — це метод оцінки і перегляду програм;
– CPM — є методом критичного шляху;
– управління послідовністю подій.

Використання цих методів було започатковано у 50-х роках [3, 4].

Метод PERT розроблений США у 1958 році і використовується в якості основного інструменту по-

будови графіка та контролювання ходу виконання робіт при його розробці.

Метод CPM був створений у 1957 році для використання в якості допоміжного інструмента при побудові графіків проведення технічного обслуговування на хімічних заводах.

Управління визначеною послідовністю подій — це можливість управління невизначеністю та аналізом структури і плану виконання завдань (робіт). Метод призначений для управління послідовністю подій та її складовими, що безпосередньо впливають на сам план реалізації проекту і, звичайно ж, на кінцевий результат.

За допомогою даного методу можна понизити негативний вплив досвіду взаємодії та особистих якостей та змоделювати невизначеності при виконанні проекту. Основними принципами управління послідовністю подій є:

– ймовірний ризик (вплив зовнішніх подій на завдання проекту на будь-якому етапі його виконання);
– зміна послідовності подій (деякі події можуть змінити результат проекту при взаємодії між собою);
– критичні події (а саме події, що мають найбільш імовірну можливість впливу на кінцевий результат проекту і не мають між собою резервів часу;
– письмове відображення проекту разом з подіями: навіть тоді, коли проект вважається завершеним, не виключається виникнення необхідності в уточненні інформації щодо вірогідності виникнення майбутніх можливих подій, і це підвищує прогнозовану ефективність майбутнього виконання проекту;
– відображення послідовності подій (події, відображення яких може бути надано на діаграмі Ганта при використанні діаграм послідовності подій).

Ефективність використання графіка критичного шляху буде збільшуватися, якщо проект має наступні характеристики:

1. Точно зазначена тривалість проекту, конкретизовані терміни його початку і закінчення.

2. Складові проекту (операції) не корелюються одна з одною, тобто їх можна почати, припинити, або виключити незалежно одна від одної.

3. Вказано точний перелік виконуваних операцій і завдань та послідовність їх виконання у часі.

Сучасним методом планування і керування, що заснований на використанні математичних моделей і електронних обчислювальних машин, є системи сітьового планування і керування (СПУ). Вони призначені для керування діяльністю працівників з метою досягнення кінцевого результату. СПУ використовуються в таких сферах діяльності, як наукові дослідження, проектування нової техніки, підготовка й освоєння виробництва нових видів виробів, матеріально-технічне забезпечення, будівництво, реконструкція і ремонт діючих виробничих об'єктів.

СПУ найчастіше застосовується в тих випадках, коли досягнення кінцевих результатів потребує скоординованих та синхронізованих дій багатьох учасників робіт, що можуть впливати на кінцевий результат.

Сітьове планування — є графічною формою подання видів роботи та часу виконання планів діяльності підприємства. Використовуючи метод сітьового планування можна виконати оптимізацію будь якого процесу, що виконується підприємством [1, 2].

Сітьові методи планування також повсемісно застосовуються при моделюванні та розробці перспективних планів та створення складних виробничих систем, об'єктів довготривалого використання та ін.

При здійсненні сітьового планування необхідно чітко визначити деякі дані:

1. Який термін часу необхідно виділити на виконання проекту?

2. Коли починаються та закінчуються роботи проекту?

3. Як визначити на графіку «критичний шлях» і його критерії?

4. Як визначити можливість від термінування виконання «некритичних» робіт та його тривалість, без порушення граничного часу виконання проекту?

Сітьове планування розпочинається з побудови сіткового графіка та визначення його параметрів.

Важливим етапом при плануванні проекту стає календарне планування, бо це процес створення й узгодження розкладу, складовими якого є роботи, виконувані різними організаціями та корельовані між собою як в часі, так і в використанні ресурсів організації.

Важливими критеріями розробки календарного планування є тривалість робіт та оптимальний розподіл ресурсів. При реалізації проекту використовуються різні типи календарних планів, до яких можна віднести:

– календарні плани проекту, що передують укладенню контрактів;
– функціональні календарні плани робіт (ФКПР), які, в свою чергу можуть бути:
  – ФКПР проектування;
  – ФКПР матеріально-технічного забезпечення;
  – ФКПР будівництва;
  – ФКПР введення в експлуатацію і освоєння.

Також календарні плани можуть бути названі перспективними графіками, графіками початку й завершення робіт по проекту, щомісячними, щотижневими, щоденними планами тощо.

Святкові, вихідні та лікарняні дні вважаються часом втраченим, та незважаючи на це, його все ж таки необхідно враховувати оцінюючи реальну тривалість робіт проекту. Скорочення термінів деяких робіт може бути здійснене при вчасному врахуванні ресурсних обмежень підприємства [6, 7].

У календарному плануванні типовими можуть вважатись два різновиди постановки задачі:

1. Облік ресурсів, проведений за допомогою побудови гістограм загальної ресурсної потреби для кожного окремого варіанта календарного плану. Гістограма надає можливість порівняння потреб з можливостями необхідного та своєчасного ресурсного забезпечення відповідного проекту та наглядного відображення розподілу впродовж часового проміжку.

2. Розподіл ресурсів.

Найбільш поширеним та ефективним є використання сітьових моделей на підприємствах різних типів при плануванні впровадження нових виробничих процесів та підготовки випуску нових видів продукції. Вони дозволяють не тільки визначитися з потребами наявних виробничих ресурсів у майбутньому, але й скоординувати їхнє раціональне використання сьогодні.

Сіткове планування має такі основні етапи:

– розбивка комплексу робіт на окремі елементи та відповідне закріплення їх за виконавцями;
– розгляд складових планових робіт та побудова сітьових графіків на їх базі;
– аналіз та об'єднання окремих частин в зведений сітьовий графік виконання всього комплексу робіт;
– обґрунтування часу виконання кожного процесу у сітьовому графіку [4, 5].

Висновки та пропозиції. Отже, до інструментарію визначення послідовності взаємозалежних дій чи робіт, що являються обмеженнями в роботі керівників, можна віднести такі поняття як: зміст та межі, час, вартість та продуктивність впровадження проекту. Обмеження за часом — це час завершення проекту. Вартість — розмір бюджету, необхідний для його реалізації. Обмеження за змістом та межами — це завдання, які повинні бути виконані ще до завершення проекту. Якість — це оцінка відповідності нормам та нормативам, стандартам якості кінцевого результату проекту. Дані обмеження дуже часто взаємопов'язані між собою та призводить до збільшення часу та вартості проекту.

Література

1. Аптекар С. С. Методи побудови сітьових графіків / С. С. Аптекар, Є. А. Барон, Д. О. Спірна, А. О. Терьошина // Вісник ДонДУЕТ. — 2007. — № 4(36). — С. 52–56.

2. Батенко Л. П. Управління проектами: навч. посібник / Л. П. Батенко, О. А. Загородніх, В. В. Ліщинська. — К.: КНЕУ, 2003. — 231 с.

3. Бурков В. Н. Теория графов в управлении организационными системами / В. Н. Бурков, А. Ю. Заложнев, Д. А. Новиков. — М.: Синтег, 2001. — 124 с.

4. Кічор В. П. Економіко-статистичне моделювання і прогнозування: [навч. посіб.] / В. П. Кічор, Р. В. Фещур, В. В. Козик, С. Й. Воробець, Н. Є. Селюченко. — Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2007. — 156 с.

5. Кузьміна Н. М. Комп'ютерне моделювання при розв'язуванні економічних задач / Н. М. Кузьміна / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наукових праць // редрада. — К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. — № 4 (11). — С. 92–96.

6. Новиков Д. А. Управление проектами: организационные механизмы / Д. А. Новиков. — М.: ПМСОФТ, 2007. — 140 с.

7. Федорчак О. В. Класифікація методів розрахунку параметрів мережевих моделей / О. В. Федорчак // Управління проектами та Розвиток виробництва: Зб.наук.пр. — Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. — № 1 (41). — С. 33–43. — Режим доступу: http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/41/12fovpsm.pdf

References

1. Aptekar S. S. Metody pobudovy sitkovyx grafikiv / S. S. Aptekar, Ye. A. Baron, D. O. Spirna, A. O. Teroshyna // Visnyk DonDuet. — 2007. — № 4(36). — S. 52–56.

2. Batenko L. P. Upravlinnya proektamy: Navch. posibn. / L. P. Batenko, O. A. Zagorodnix, V. V. Lishchynska. — K.: KNEU, 2003. — 231 s.

3. Burkov V. N. Teorya grafov v upravlinniyi organizatsionnymi sistemamy / V. N. Burkov, A. Yu. Zalozhnev, D. A. Novikov. — M.: Sinteg, 2001. — 124 s.

4. Kichov V. P. Економіко-statychne modelyuvannya i prognozyuvannya: [navch. posibn. / V. P. Kichov, R. V. Feshchyr, V. V. Kozyk, S. Y. Vorobets, N. Ye. Celyuchenko. — Lviv: Vyd-vo Nats. un-tu «Lvivska politexnika», 2007. — 156 s.

5. Kuzmina N. M. Kompyuterne modelyuvannya pry rozvyazuvanny ekonomichnyx zadach / N. M. Kuzmina / Naukovy chasopys NPU імені M. P. Dragomanova. Seriya № 2. Kompyuterno-orientovani systemy navchannya: zb. Naukovyx prats // redrada. — K.: NPU імені M. P. Dragomanova, 2006. — № 4 (11). — S. 92–96.

6. Novikov D. A. Upravlinnya proektamy: organizatsyonnye mexanyzmy/ D.A Novikov. — M.: ПMSOFT, 2007. — 140 s.

7. Fedorchak O. V. Klasifikatsy metodov rozraxunku parametriv merezhevyx modeley / O. V. Fedorchak // Upravlinnya proektamy ta rozvytok vyrobnytstva: Zb.nauk.pr. — Lugansk: vyd-vo SNU ім. V. Dalya, 2012. — № 1 (41). — S. 33–43. — Rezhym dostupu: http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/41/12fovpsm.pdf

УДК 656

Харчук Олена Георгіївна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту залізничного транспорту
Державний університет інфраструктури та технологій
Харчук Елена Георгиевна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры менеджмента железнодорожного транспорта
Государственный университет инфраструктуры и технологий
Kharchuk Olena
PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Railway Transport Management
State University of Infrastructure and Technology

Кривенко Оксана Миколаївна
студентка
Державного університету інфраструктури та технологій
Кривенко Оксана Николаевна
студентка
Государственного университета инфраструктуры и технологий
Kryvenko Oksana
Student of the
State University of Infrastructure and Technology

ЗАЛІЗНИЧНІ МІЖНАРОДНІ ТРАНСПОРТНІ КОРИДОРИ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ УДЦТС «ЛІСКИ» В ЇХ РОЗВИТКУ

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТРАНСПОРТНЫЕ КОРИДОРЫ УКРАИНЫ И РОЛЬ УГЦТС «ЛИСКИ» В ИХ РАЗВИТИИ

RAILWAY INTERNATIONAL TRANSPORT CORRIDORS UKRAINE AND ROLE USCTS «LISKI» IN THEIR DEVELOPMENT

Анотація. *В статті розкриті роль залізничного транспорту України як основного чинника розвитку економіки країни та принципи розвитку мережі міжнародних транспортних коридорів України. Приведений розподіл вантажних перевезень між видами транспорту в Україні та головний принцип подальшого функціонування залізничного транспорту України. Розглянуті питання розвитку транзиту, що займають особливе місце в європейській транспортній політиці. Проаналізовані принципи розвитку мережі міжнародних транспортних коридорів по території України та приведені напрямки розвитку інфраструктури залізниць України. Приведені напрямки розвитку МТК та створення термінальних центрів на мережі залізниць в межах МТК. Перераховані складові інфраструктури залізниць забезпечення функціонування транспортних коридорів та організації контейнерних та контрейлерних перевезень. Розглянута робота зі створення і розвитку потужних логістичних комплексів у найбільш вантажоспоживаючих регіонах України та на прикордонних переходах України з Угорщиною і Польщею. Розкрита роль УДЦТС «Ліски» в розвитку залізничних міжнародних транспортних коридорів та основні фінансові показники його діяльності за 2014–2015 рр. Приведені вага реалізації послуг від перевезення вантажів та реалізації послуг від підсобно-допоміжної діяльності УДЦТС «Ліски» за 2015 рік. Розроблені шляхи розширення спектру послуг та збільшення обсягів перевезення вантажів підприємства.*

Ключові слова: *транспортний коридор, транспортна система, міжнародний транспортний коридор.*

Аннотация. *В статье раскрыты роль железнодорожного транспорта Украины как основного фактора развития экономики страны и принципы развития сети международных транспортных коридоров Украины. Приведено распределение грузовых перевозок между видами транспорта в Украине и главный принцип дальнейшего функционирования*

железнодорожного транспорта Украины. Рассмотрены вопросы развития транзита, что занимают особое место в европейской транспортной политике. Проанализированы принципы развития сети международных транспортных коридоров по территории Украины и приведены направления развития инфраструктуры железных дорог Украины. Приведены направления развития МТК и создания терминальных центров на сети железных дорог в рамках МТК. Перечислены составляющие инфраструктуры железных дорог обеспечения функционирования транспортных коридоров и организации контейнерных и контрейлерных перевозок. Рассмотрена работа по созданию и развитию мощных логистических комплексов в наиболее грузопотребляющих регионах Украины и на пограничных переходах Украины с Венгрией и Польшей. Раскрыта роль УГЦТС «Лиски» в развитии железнодорожных международных транспортных коридоров и основные финансовые показатели его деятельности за 2014–2015 гг. Приведены вес реализации услуг от перевозки грузов и реализации услуг от подсобно-вспомогательной деятельности УГЦТС «Лески» за 2015 год. Разработаны пути расширения спектра услуг и увеличения объемов перевозки грузов предприятия.

Ключевые слова: *транспортный коридор, транспортная система, международный транспортный коридор.*

Summary. *The article reveals the role of railway transport of Ukraine as the main factor in the development of the economy and principles for the development of the network of international transport corridors of Ukraine. The distribution of freight traffic between modes of transport in Ukraine and the main principle the continued operation of railway transport of Ukraine. Discussed the development of transit have a special place in European transport policy. It examines the principles of development of a network of international transport corridors on the territory of Ukraine and directions of development of railway infrastructure of Ukraine. Given the direction of the development of the MTC terminal and the creation of centers on the rail network within the MTC. These components of the railway infrastructure ensuring the functioning of transport corridors and the organization of container and piggyback transportation. The work on creation and development of a strong logistics facilities in the most vantagepoints regions of Ukraine and at the border crossings of Ukraine with Hungary and Poland. The role of the USCTS «Liski» in the development of international railway transport corridors and key financial indicators of its activities for 2014–2015. The weight of sales of services from the transportation of goods and services from secondary economic activities USCTS «Lisky» for 2015. Developed ways to expand the range of services and increase the volumes of cargo of the enterprise.*

Key words: *transport corridor, transport system, international transport corridor.*

Постановка проблеми та актуальність. Запорукою успішного зростання економіки України є динамічний розвиток багатьох складових, серед яких одне з чільних місць посідає розвиток транспортної системи, Найважливішим її елементом в нашій країні є залізничний транспорт, який приймає на себе найбільше (в прямому і переносному сенсі) навантаження.

Адже майже 85,1% вантажних (без урахування обсягів транспортування трубопровідною системою) та 54,5% пасажирських перевезень припадає на залізницю [10, с. 46]. Обсяги перевезень залізничним транспортом загального користування наведені на рис. 1.

Залізничні лінії України є найрозгалуженішими серед залізниць країн СНД і за густотою займають провідне місце, а за об'ємами вантажних перевезень сягають четвертого місця серед країн Європи та Азії, поступаючись позиціями лише Китаю, Росії та Індії. Стосовно вантажонапруженості, то в українських залізниць даний показник у 3–5 разів вищий, ніж у розвинених країнах Європи.

Розподіл вантажоперевезень за типами задіяного транспорту в Україні кардинально відмінний від ЄС, де відсоток використання залізниці сягає лише 8%, автомобільних перевезень 44%, а здійснення перевезень морським або річковим транспортом

Рис. 1. Перевезення вантажів залізничним транспортом загального користування
Джерело: складено авторами на основі [12]

(на відміну від України) є найбільш вагомим — 45% [2, с. 4].

Зміцнення позицій Укрзалізниці на ринку транспортних послуг здійснюється за рахунок розвитку.

Наявність міжнародних транспортних коридорів дає Україні широкі можливості для зміцнення своїх позицій на ринку транспортних послуг за рахунок розширення їх спектру та збільшення інтенсивності.

Аналіз публікацій з обраної проблеми. Проблемами вітчизняного розвитку міжнародних транспортних коридорів займаються такі науковці, як О. О. Бакаєв, С. І. Пирожков, В. Л. Ревенко (на думку названих авторів міжнародні транспортні коридори є особливим пріоритетом для нашої держави у процесі прискорення інтеграції у світову економічну систему [3]), Кроль С. С., Новікова В. П., Мироненко В. П. (провели аналіз та повністю охарактеризували міжнародні автотранспортні коридори [4]), Мирошко В. М., Позднякова Л. А. (виявили деякі аспекти подальшого прогресу міжнародних транспортних коридорів в Україні [5]), Якименко Н. В. (виділив напрямки розгалуження міжнародних транспортних коридорів, які можуть вважатися найбільш пріоритетними на теренах України [6]) тощо.

Метою статті є аналіз використання та можливості розвитку в Україні міжнародних транспортних коридорів та визначення ролі УДЦТС «Ліски» у вдосконаленні здійснення перевезень вантажів у сполученні МТК.

Виклад основного матеріалу. Внутрішні залізничні лінії України знаходяться у тісному взаємозв'язку із залізничними артеріями сусідніх країн (їх 7). На даний час задіяно 56 пунктів сухопутного перетину кордону залізничним транспортом та 13 морських портів на чорноморському та азовському узбережжях і на р. Дунай.

На сьогодні є реальністю, що транзитні вантажні перевезення посідають найважливіше місце в транспортній політиці сучасної Європи.

Тож розвиток МТК в Україні, зважаючи на її вигідне геополітичне положення, апріорі стає однією з основних можливостей інтегрування Української залізниці у міжнародну транспортну систему. Необхідність здійснення міжнародних транзитних перевезень спонукає до вдосконалення та модернізації вітчизняної залізнично-транспортної галузі. Українською територією пролягають три залізничні міжнародні панєвропейські транспортні коридори (МТК) — No 3, 5, 9 та п'ять коридорів ОСЗ — NoNo 3, 5, 7, 8, 10. Ще один панєвропейський коридор No 7 проходить по р. Дунай та через українські порти Ізмаїл і Рені [7, 11, с. 12]. Тому очевидно, що невідкладні дії щодо модернізації та подальшого розширення транспортних коридорів в Україні є нагальною необхідністю.

Є різні принципи, на яких ґрунтується розвиток сітки міжнародних транспортних коридорів, які пролягають по території України. Це, наприклад, розвиток інфраструктури, впровадження новітніх транспортно-митних технологій, комбінованого і контрейлерного перевезень, введення та використання єдиних тарифів, започаткування практики прискореного просування транзитних вантажів тощо. Дані принципи будуть швидше реалізовуватися при оптимізації маршрутів, концентрації вантажів, удосконаленні взаємного погодження між видами транспорту в транспортних вузлах, та їх перерозподіл, розвитку інтермодальних систем міжнародних перевезень. Для узгодження зазначених питань постає необхідність створення єдиної інформаційної бази для всіх учасників перевезень та для органів державного контролю на митницях.

Інфраструктура Укрзалізниці може розвиватися в двох напрямах, таких як організація масових перевезень а також запровадження системи швидкісного та високошвидкісного руху поїздів.

На перегонах між найбільшими містами України, які водночас є міжнародними транспортними коридорами, започатковується підвищення дозволеної швидкості руху, відкриття руху швидкісних поїздів.

Міжнародні транспортні коридори розширюють свої масштаби, удосконалюючи маркетинг, тарифну політику, співпрацю з митницями з виконанням вимог євростандарту стосовно строків перетину кордону.

Сьогодні створення термінальних та регіональних центрів в межах МТК є першочерговим завданням і тому в інфраструктурі залізниці створюються мережі транспортно-складських комплексів, консолідуючих та логістичних центрів, які будуть займатися організацією контейнерних та контрейлерних перевезень [9, с. 19].

Проводиться подальша робота з нарощування потужності логістичних комплексів у самих вантажоспоживаючих регіонах нашої країни. У сполученні МТК на кордонах України з Угорщиною і Польщею заплановано будівництво сучасних перевантажувальних комплексів.

Одним з підрозділів залізничного транспорту, що надає підприємствам послуги залізничних вантажних перевезень є Український державний центр транспортного сервісу «Ліски», головним завданням якого є надання послуг перевезення з максимально ефективним використанням рухомого складу, контейнерів та чіткою організацією вантажно-розвантажувальних робіт. Всі термінали УДЦТС «Ліски», що входять до його складу — це загальна комплексна мережа логістичних центрів у містах: Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Луганськ і перевантажувальний комплекс у Чопі [8].

Інфраструктура підприємства оснащена сучасним технічним обладнанням в складських приміщеннях, є новітні електрокозлові крани, навантажувально-розвантажувальні механізми, парки рухомого складу і платформи для транспортування легкових

автомобілів, контейнерів і тягачів та контрейлерних перевезень.

На даний час УДЦТС «Ліски» є беззаперечним лідером у організації залізничних та інтермодальних перевезень, транзитних та експортно-імпортних вантажів у контейнерах. Головна послуга, яку надає УДЦТС «Ліски» — це вантажні перевезення, що виконуються від пункту відправлення до пункту призначення при чіткому дотриманні графіку руху, надійності та безпеки, що підвищує задоволеність клієнта від отримання даної послуги.

Основні фінансові показники УДЦТС «Ліски» за 2014–2015 рр. приведені на рис. 2 і свідчать про збільшення доходів в 2015р. на 3919 тис. грн. по відношенню до 2014 року; витрати зменшилися на 17098 тис. грн., а чистий прибуток збільшився на 21017 тис. грн. по відношенню до 2014 року [8].

УДЦТС «Ліски» має стабільність у договірних відносинах з багатьма провідними експедиторськими організаціями СНД та Європи і тому надає послуги з доставки вантажу за схемою «від дверей до дверей» та займається комплексним транспортно-експедиційним обслуговуванням вантажів по території країн СНД, Балтії та Європи.

Питома вага видів діяльності в загальному обсязі реалізації (у %) за 2014–2015 рр. приведена на рис. 3 [8].

З рис. 3. видно, що питома вага реалізації послуг від перевезення вантажів за 2015 рік становить 7,4%, реалізації послуг від підсобно — допоміжної діяльності — 92,6%, плановий показник чистого доходу (виручки) від перевезення вантажів за 2015 рік становить 22800 тис. грн., а від підсобно — допоміжної діяльності — 286200 тис. грн. Центр «Ліски» також є єдиним підприємством на Україні по ремонту контейнерів, що має Регістр судноплавства України і являється членом Асоціації органів технічного нагляду і класифікації від 27.01.2012 по свідоцтву No СВ 32-3-0110-12. [8]. З роками функціонування УДЦТС «Ліски», перелік його послуг значно розширився, а саме підприємство займається організацією вантажних перевезень з використанням комбінованого транспорту, проводить експедирування вантажів різними видами транспорту, надає різні види термінальних послуг, організовує послуги митного контролю та займається оформленням вантажів, складуванням та зберіганням їх на складському господарстві, тощо [8].

На території УДЦТС «Ліски» та його підрозділів знаходяться вантажні митні комплекси, функціями яких є збір та обробка інформації стосовно митних вантажів, та склади, де можуть зберігатися товари, що пройшли митний контроль.

Для спрощення митних процедур на вантажі, що проходять митний контроль, наприклад, на території ст. Київ — Ліски функціонує митний пост «Київ — Східний» Київської регіональної митниці, де працюють інспектори екологічних, санітарно — епідеміологічних служб та карантину рослин.

Сьогодні підприємство намагається працювати згідно сучасних тенденцій розвитку вітчизняного та зарубіжного транспорту, наприклад організовуючи

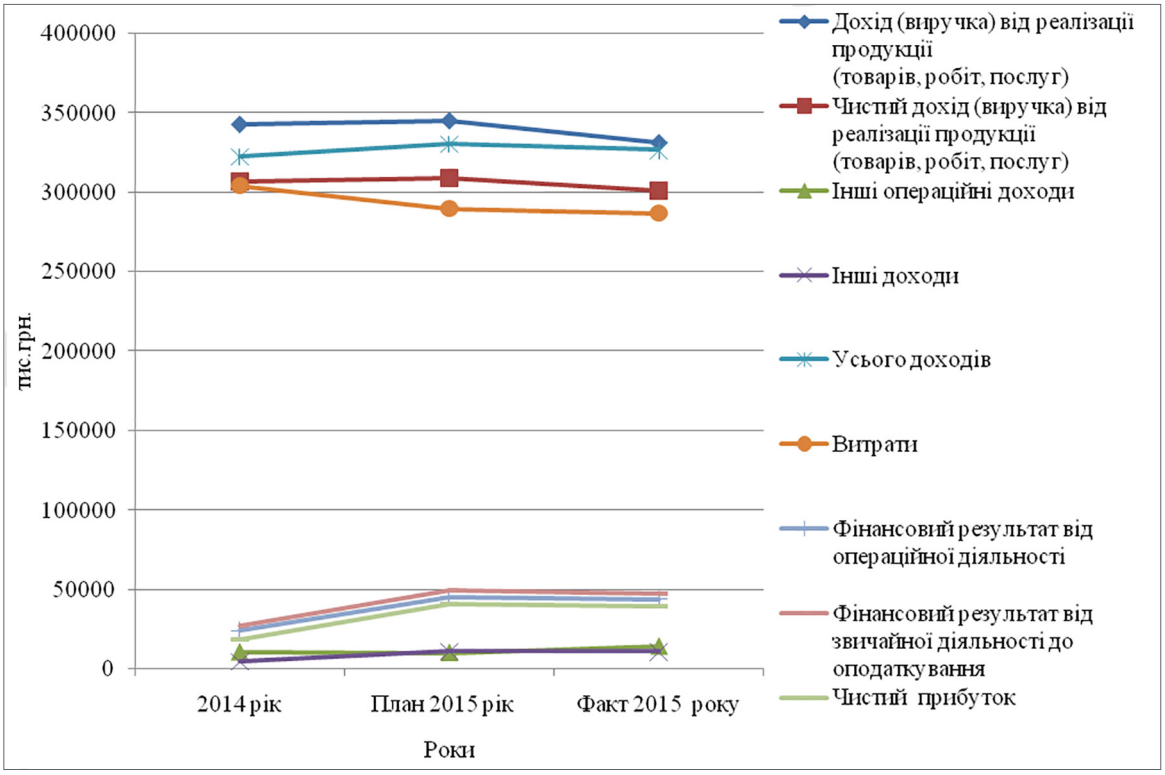

Рис. 2. Основні фінансові показники УДЦТС «Ліски» за 2014–2015 рр.
Джерело: складено авторами на основі [8]

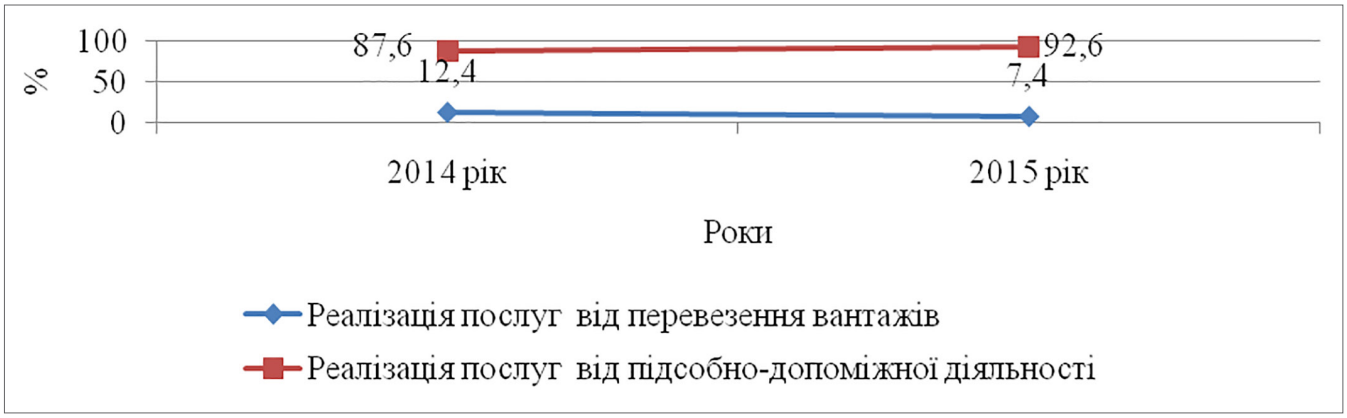

Рис. 3. Питома вага видів діяльності в загальному обсязі реалізації (у %)
Джерело: складено авторами на основі [8]

рух маршрутних контейнерних поїздів та поїздів комбінованого типу.

На залізницях нашої країни УДЦТС «Ліски» виступає головним оператором комбінованих перевезень, так як використовує різні види транспорту для доставки вантажу, розбиваючи шлях на частини, де перевезення проводиться залізничним або водним транспортом, початок і кінець відводиться автотранспорту.

Зростання масштабів такого роду перевезень в транспортній системі країни забезпечить скорочення термінів доставки, що збільшить маршрутну швидкість, забезпечить високу якість в організації перевезень в контейнерних поїздах, подальше розширення мережі терміналів для контрейлерних та великотоннажних контейнерних перевезень тощо.

На території України також організовані контейнерні поїзди і поїзди комбінованого транспорту, що проходять в напрямку міжнародних транспортних коридорів і їх експлуатація дозволить збільшити обсяги перевезення, прискорить доставку Укрзалізницею та збереження вантажів у контейнерах [8].

Висновки. Отже, транспортно-логістичне обслуговування вантажного перевезення на базі існуючих терміналів підприємства УДЦТС «Ліски» є необхідним для нашої країни і розвивати його здебільшого потрібно в містах з великим населенням, наближуючи максимально до магістралей різного транспортного забезпечення.

Проходження територією України міжнародних транспортних коридорів (МТК) забезпечить максимально ефективне сполучення між європейськими і азійськими ринками для отримання додаткових інвестицій розвитку економіки України.

Зважаючи на вигідне географічне положення України, її транспортна система являється невід'ємною ланкою між транспортними системами Європи та Азії, що створює перспективи для залучення додаткових транзитних вантажопотоків, збільшення валютної виручки на транспорт країни та додаткових обсягів міжнародних перевезень.

Література

1. Проблеми розвитку залізничного транспорту в Україні. www.bestreferat.ru/referat-185957.html
2. Соколовський А. Таємниці «Укрзалізниці» / Україна. — 1998. — № 3–4. — С. 4–5.
3. Бакаєв О. О., Пирожков С. І., Ревенко В. Л. Міжнародні транспортні коридори — особливий пріоритет України на шляху інтеграції у світову економічну систему / Стратегічна панорама: журнал Національного інституту проблем міжнародної безпеки. — 1999. — № 4.
4. Автомобільний транспорт України: стан, проблеми перспективи розвитку: Монографія / Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут; за заг. ред. А. М. Редзюка. — К.: ДП «ДержавтотрансНДІпроект», 2005. — 400 с.
5. Позднякова Л. А. Международные транспортные коридоры и особенность их формирования в Украине / Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. праць. — 2004. — № 7. — С. 4.
6. Якименко Н. В. Пріоритетні напрямки розбудови міжнародних транспортних коридорів на території України (з точки зору Харківського регіону) / Науково-технічний збірник «Коммунальное хозяйство городов». — 2007 — № 78. — С. 381–386.
7. ПРЕС–СЛУЖБА УКРЗАЛІЗНИЦІ. Укрзалізниця готується до включення України в систему транснаціональних маршрутів, 15.11.2005.
8. Офіційний сайт ДП УДЦТС «Ліски» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.liski.com.ua.

9. Пащенко Ю. Є., Давиденко А. М., Чернюк Л. Г. Перспективи розвитку транспортного комплексу. — К.: Либідь, 1998. — 40 с.

10. Пащенко Ю., Давиденко А. Розвиток, модернізація транспортної системи України / Економіка України. — 1998. — № 9. — С. 45–52.

11. Давидяк Т. Залізничий транспорт; реалії та перспективи / Голос України. — 2005. — 11 серпня. — С. 12.

12. Транспорт і зв'язок, статистична інформація / Офіційний сайт Держкомстату [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

References

1. Problemy rozvytku zaliznychnoho transportu v Ukrayini. www.bestreferat.ru/referat-185957.html

2. Sokolovs'kiy A. Taêmnitsí «Ukrzalíznitsí» / Ukraïna. — 1998. — № 3–4. — С. 4–53.

3. Bakayev O. O., Pyrozhkov S. I., Revenko V. L. Mizhnarodni transportni korydory — osoblyvyy priorytet Ukrayiny na shlyakhu intehratsiyi u svitovu ekonomichnu systemu / Stratehichna panorama: zhurnal Natsional'noho instytutu problem mizhnarodnoyi bezpeky. — 1999. — № 4.

4. Avtomobil'nyy transport Ukrayiny: stan, problemy perspektyvy rozvytku: Monohrafiya / Derzhavnyy avtotransportnyy naukovo-doslidnyy i proektnyy instytut; za zah. red. A. M. Redzyuka. — K.: DP «DerzhavtotransNDIproekt», 2005. — 400 s.

5. Pozdnyakova L. A. Mezhdunarodnye transportnye korydory y osobennost' ykh formyrovanyya v Ukrayne / Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti: Zb. nauk. prats'. — 2004. — № 7. — S. 4.

6. Yakymenko N. V. Priorytetni napryamky rozbudovy mizhnarodnykh transportnykh korydoriv na terytoriyi Ukrayiny (z tochky zoru Kharkivs'koho rehionu) / Naukovo-tekhnichnyy zbirnyk «Kommunal'noe khozyaystvo horodov». — 2007 — № 78. — S.381–386.

7. PRES-SLUZHBA UKRZALIZNYTSI. Ukrzaliznytsya hotuyet'sya do vklyuchennya Ukrayiny v systemu transnatsional'nykh marshrutiv, 15.11.2005.

8. Ofitsiynyy sayt DP UDTST·S «Lisky» [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.liski.com.ua.

9. Pashchenko YU. Ê., Davidenko A. M., Chernyuk L. G. Perspektivi rozvitku transportnogo kompleksu. — K.: Libíd', 1998. — 40 s.

10. Pashchenko YU., Davidenko A. Rozvitok, modernízatsíya transportnoï sistemi Ukraïni / Yekonomíka Ukraïni. — 1998. — № 9. — S. 45–52.

11. Davydiak T. Rail transport; realities and perspectives / Voice of Ukraine. — August 11, 2005. — C. 12.

12. Transport and communications, statistical information / Official site of the State Statistics Committee [Electronic resource]. — Mode of access: http://www.ukrstat.gov.ua/

УДК 659

Харчук Олена Георгіївна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту залізничного транспорту
Державний університет інфраструктури та технологій
Харчук Елена Георгиевна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры менеджмента железнодорожного транспорта
Государственный университет инфраструктуры и технологий
Kharchuk Olena
PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Railway Transport Management
State University of Infrastructure and Technology

Смирно Інна Михайлівна
студентка
Державного університету інфраструктури та технологій
Смирно Инна Михайловна
Студентка
Государственного университета инфраструктуры и технологий
Smirno Inna
Student of the
State University of Infrastructure and Technology

РОЗВИТОК РЕКЛАМИ НА ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБАХ

РАЗВИТИЕ РЕКЛАМЫ НА ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВАХ

DEVELOPMENT OF ADVERTISING ON VEHICLES

Анотація. *У статті розглядається історичний ракурс розвитку реклами та розкриті переваги транспортної реклами. Розкритий аналіз останніх досліджень та публікацій стосовно даної проблеми. Дані визначення реклами та реклами на міському транспорті, їх застосування на транспортних засобах. Приведена динаміка розвитку реклами на транспорті в Україні за 2006–2015 рр. Розглянуті переваги транспортної реклами по відношенню до інших видів. Проаналізована законодавча і нормативно-правова база щодо забезпечення безпеки дорожнього руху при розміщенні реклами на транспорті та встановлення рекламних носіїв. Розкриті функції створення Союзу сприяння розвитку реклами на транспорті та інші агентства, які займаються рекламою на автомобільному транспорті. Дане визначення метрополітену як головного виду транспорту в мегаполісі та його переваги стосовно наземного транспорту. Визначені фактори росту ефективності реклами в метрополітені. Приведені компанії найбільш розповсюджених брендів, що розміщуються у вагонах метро.*

Ключові слова: *торгівля рекламними послугами, реклама на транспорті, транспортні засоби, фактори росту ефективності реклами на транспорті.*

Аннотация. *В статье рассматривается исторический ракурс развития рекламы и раскрыты преимущества транспортной рекламы. Раскрыт анализ последних исследований и публикаций по данной проблеме. Даны определения рекламы и рекламы на городском транспорте, их применение на транспортных средствах. Приведена динамика развития рекламы на транспорте в Украине за 2006–2015 гг. Рассмотрены преимущества транспортной рекламы по отношению к другим видам. Проанализирована законодательная и нормативно-правовая база по обеспечению безопасности дорожного движения при размещении рекламы на транспорте и установке рекламных носителей. Раскрыты функции создания Союза содействия развитию рекламы на транспорте и другие агентства, которые занимаются рекламой на автомобильном транспорте. Дано определение метрополитена как главного вида транспорта в мегаполисе и его преимущества относительно наземного транспорта. Определены факторы роста эффективности рекламы в метрополитене. Приведены компании наиболее распространенных брендов, размещаемых в вагонах метро.*

Ключевые слова: *торговля рекламными услугами, реклама на транспорте, транспортные средства, факторы роста эффективности рекламы на транспорте.*

Summary. *The article considers the historical perspective of advertising development and reveals the advantages of transport advertising. The analysis of recent researches and publications concerning the given problem is revealed. Data definition of advertising and advertising on urban transport, their application on vehicles. The dynamics of development of advertising on transport in Ukraine for 2006–2015 is presented. Considered the advantages of transport advertising in relation to other types. The legislative and normative base on ensuring traffic safety in advertising with transport and setting up of advertising media is analyzed. The functions of creation of the Union for promotion of the development of advertising on transport and other agencies engaged in advertising on a motor transport are revealed. This definition of subway as the main mode of transport in the metropolis and its advantages over land transport. Determined factors for improving the efficiency of advertising in the subway. The companies of the most popular brands located in the underground carriages are listed.*

Key words: *trade in advertising services, advertising in transport, vehicles, growth factors of efficiency of advertising on transport.*

Постановка проблеми. Навіть незважаючи на відсутність офіційної дати народження, можна стовідсотково стверджувати, що торгівля і реклама — ровесниці! Ще з доісторичних часів вони рухалися пліч-о-пліч і розвивались синхронно. Папірусні свитки, вощені дощечки, придорожні камені, паркани і будівлі — це рекламні щити минулого. Усні розхвалювання товарів чи послуг зазивалами, письмові оголошення — це покроковий шлях реклами до нашої ери. Ери розвитку масових комунікацій. Ери всеохоплюючої реклами.

Першим потужним поштовхом до її масовості стало книгодрукування. А стрімкий світовий розвиток з другої половини 19 століття мистецтва фотографії спричинив уже своєрідний вибух у якості реклами, адже візуалізація суб'єкту реклами стала очевидним і беззаперечним доказом переваг рекламованого товару.

Рекламний бізнес не стояв на місці, і 20-те століття стало своєрідним полігоном для розгортання грандіозних подій. Масовість рекламного продукту, що стала наслідком нечуваного розширення асортименту промислових товарів по всьому світі, набула фантастичних масштабів. Рекламний продукт теж ставав досконалішим і доступнішим, завдячуючи появі як нових засобів створення реклами так і шляхів її розповсюдження: багатокольорової поліграфії, аналогового, а потім цифрового радіо і телемовлення, супутникових засобів зв'язку, нарешті, комп'ютерів та інтернету. Ідучи в ногу з науково — технічним прогресом, реклама з кожним днем ставала все більш професійно організованою і якісно виконаною. Незаперечним є факт якісного перевтілення реклами з допоміжного придатку торгівлі в масштабну, фінансово привабливу і розгалужену індустрію, з неабияким потенціалом і можливостями.

Якщо говорити про історію появи реклами в цілому, то в якості основних джерел виступали газети, журнали, радіо і телебачення. З часом до цих джерел реклами додався і інтернет, що надав безмежні можливості реалізації за формою представлення, масштабом, емоційною насиченістю, але має певні обмеження аудиторії, в першу чергу вікові. В окрему категорію можна виділити рекламу на вулицях міст і на бортах громадського транспорту. Варто виглянути у вікно і практично кожного разу можна побачити стенди з постерами і рекламними щитами [2,3].

Розрізняють досить багато видів розміщення реклами, один з них — на транспорті. Цей спосіб реклами почали застосовувати ще у вісімдесятих роках минулого століття, коли в якості рекламних майданчиків використовувалися тролейбуси.

Реклама на транспорті якісно розкриває широкі можливості і дозволяє впливати на різні соціальні верстви споживчої аудиторії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему розвитку рекламної діяльності досліджували в своїх роботах такі вчені, як Аренс У. Ф., Александер Р., Армстронг Г., Берман Б., Броадбент С., Гелбрейт Дж., Картер Г., Котлер Ф., Крикавський Є. В., Почепцов Г. Г., Ромат Є. В., Маслоу А., Портер М., Еванс Дж. та ін. Але деякі аспекти рекламної діяльності не дістали широкого висвітлення у наукових роботах, наприклад, розвиток реклами на транспорті.

Метою даної статті є вивчення та аналіз розвитку реклами на транспорті, виявлення її переваг та визначення шляхів підвищення ефективності.

Виклад основного матеріалу. Реклама є двигуном всього бізнесу. І максимально наближеним до споживача її джерелом можна вважати використання громадського і спеціалізованого транспорту, який постійно перед очима велетенської кількості пасажирів і це вже неабияка перевага перед стандартними рекламо носіями.

Реклама на міському транспорті — це різновид зовнішньої реклами, який по ефективності впливу може посперечатися зі щитової рекламою за рахунок того, що охоплює як основні магістральні траси, так і житлові райони, а тому аудиторія реклами на транспорті більш численна і складається з представників всіх економічних верств [1].

Для проведення різних піар-кампаній використовуються такі транспортні засоби, як трамваї і тролейбуси, автобуси та маршрутні таксі, електрички і поїзди. На самому початку використання реклами на транспорті, вона застосовувалася для того, щоб донести до споживачів інформацію про імпортні бренди і стала основним джерелом прибутку для багатьох рекламних агентств. Не тільки громад-

ський транспорт або корпоративні автомобілі використовуються в якості носіїв реклами, а й приватні автомобілі, таксі.

У транзитній рекламі активно застосовується географічний таргетинг, тобто рекламний механізм, що дозволяє диференціювати наявну аудиторію і виділити тільки ту частину, яка відповідає заданим критеріям, і показати рекламу саме їй. Найбільшою мірою він реалізується при розміщенні реклами в поїздах, електричках, в аеропортах і на залізничних вокзалах, так як саме тут досить чітко виділяється цільова аудиторія. Товар, який необхідно зробити впізнаваним, розміщується тільки на потрібних напрямках. Це дозволяє знизити загальні витрати з розміщення реклами та підвищити ефективність комунікації.

Якщо перераховувати переваги транзитної реклами, то не можна не згадати різноманітність і простір для творчості, який вона надає. Найбільш очевидний хід, звичайно, — розміщення постерів на борту автотранспорту. Але цим можливості далеко не обмежуються. Рекламу можна розміщувати на проїзних квитках, в салоні купе, лайтбоксах, проводити BTL-акції, використовувати мобільні білборди і т.п.

Реклама на транспорті — один з найпопулярніших видів масової реклами. Динаміка розвитку реклами на транспорті в Україні (в млн грн.) за 2006–2015 рр. приведена на рис. 1.

З рис. 1 видно, що динаміка розвитку реклами на транспорті постійно зростає і в 2015 році склала 65 млн грн., що на 2,6% більше по відношенню до 2006 року.

До переваг транспортної реклами можна віднести:
- дешевизну рекламного контакту;
- високий рівень уваги споживачів;
- високу частоту повторних контактів;
- широке охоплення та мобільність;
- велику рекламну площу;
- гнучкість та слабку конкуренцію;
- відсутність часової залежності;
- відсутність залежності від погодних умов;
- та реклама, що рухається — більш ефективна за статичну і має довготривалий термін використання.

Ефективність такої рухомої реклами у порівняні з іншими видами більша, так як, транспортний засіб, що є рекламним носієм, перебуває в постійному русі і відповідно постійно оновлюється аудиторія, що стикається з рекламним продуктом.

Розміщення реклами на транспорті та встановлення рекламних носіїв мають задовольняти вимогам законодавчих і нормативно-правових актів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, контроль за чим покладено на Державтоінспекцію, підставою для чого є типові правила розміщення зовнішньої реклами, затверджені постановою КМУ від 29 грудня 2003 р. № 2067 «Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами», Київської міської ради від 20 квітня 2017 року N223/2445 «Про затвердження Правил розміщення рекламних засобів у місті Києві», наказу Департаменту суспільних комунікацій КМДА від 30.11.2012 року No 21 «Про затвердження форм вимог про усунення порушень порядків розміщення зовнішньої реклами, реклами на транспорті територіальної громади міста Києва та/або інформаційних вивісок та акту обстеження до них» [4, 5, 6].

Одним із видів зовнішньої реклами, відповідно до ст. 18 Закону України «Про рекламу» від 3 липня 1996 р. No 271/96-ВР (редакція станом на 26.04.2017), є реклама на транспорті, підвидом якої є реклама на транспортних засобах. До інших різновидів реклами на транспорті відносяться реклама на автострадах та залізничних шляхах загального користування (включаючи смугу відведення),

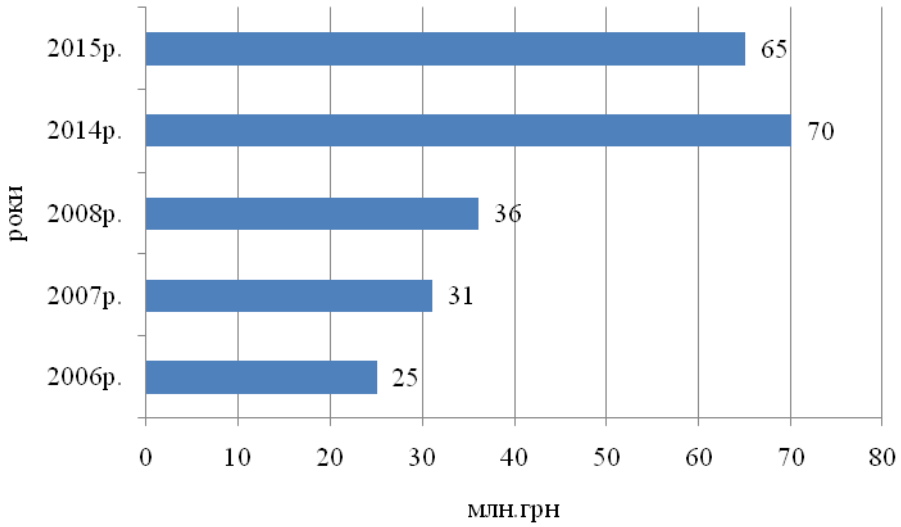

Рис. 1. Динаміка розвитку реклами на транспорті за 2006–2015 рр.
Джерело: складено авторами на основі [9, 10]

в метрополітені, портах, аеропортах та на вокзалах. Саме такими нормативними документами узгоджується порядок розміщення реклами на транспортних засобах та встановлення рекламних носіїв [7].

Створена в липні 2012 року київська громадська організація діє на підставах зареєстрованого Статуту під назвою «Союз сприяння розвитку реклами на транспорті» [8]. Даний Союз вбачає існування стабільного, динамічного та ефективного ринку реклами на транспорті, який зростає та розвивається в умовах цивілізованої конкуренції, спираючись на чітку, виважену та обґрунтовану законодавчу основу та на внутрішні галузеві стандарти, що розроблені профільним бізнес-суспільством шляхом професійного саморегулювання. Союз сформулював та оприлюднив чітку позицію відносно рішення Київради від 20 квітня 2017 року N223/2445 «Про затвердження Порядку розміщення реклами в м. Києві» [6], наголошуючи на необхідності перегляду та удосконалення існуючої системи розміщення реклами на транспорті в столиці, а також доопрацювання існуючих тарифів та приведення їх до виважених економічно обґрунтованих показників, які влаштовуватимуть всі зацікавлені сторони.

На сьогоднішній день до Союзу входять 11 профільних компаній, серед яких — провідні оператори ринку реклами на транспорті в столиці. Згідно Статуту, керівним органом Союзу є Загальні збори його членів, постійно діючим центральним органом є Правління Союзу.

Громадська організація «Союз сприяння розвитку реклами на транспорті в м. Києві» прагне налагодити дружні та плідні контакти з усіма агенціями, що розміщують свій рекламний продукт на столичному транспорті або за межами столиці, органами державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів, профільними громадськими організаціями та широкими верствами населення.

В столиці існують різні агентства, які займаються рекламою на автомобільному транспорті. Найбільші з них, які зарекомендували себе на ринку, є такі компанії, як: «Trans City», «НестІнфо», «PRIISKGROUP», «Нова пошта», ТРЦ «Sky Mall» (Скаймол), ТРЦ «Dream Town» (Дрим Таун).

Сьогодні метрополітен — це головний вид транспорту в мегаполісі, який характеризується розгалуженою мережею і високим пасажиропотоком. Навіть в умовах фінансової кризи реклама в метрополітені залишається однією з найефективніших. На відміну від наземного транспорту ефективність реклами в метрополітені обумовлена низьким «інформаційним шумом», високою адресністю повідомлень (аудиторія пасажирів метро добре вивчена) і відсутністю можливості переключення. І, нарешті, якщо порівнювати співвідношення «ціна — охоплення аудиторії» з будь-яким іншим локальним медіа, то рекламна кампанія в метро буде вигідніше. Наприклад, в київському метрополітені, який за добу перевозить близько 1,47 млн пасажирів, де інформація «проходить» через великий пасажиропотік, існують різноманітні рекламні агентства, такі як: «Inside», «Prado», «777». За допомогу яких агент можна вибрати місце для реклами та визначити її розмір.

Найбільш розповсюджені бренди, розташовані на вагонах метро є такі: одна з найкрупніших південнокорейська компанія «Samsung», найбільша компанія в світі розчинної кави «Nescafe», Українські телекомунікаційні оператори: «Київстар», «МТС», «Life».

Висновки. Отже, реклама на транспортних засобах — найбільш дешевий і динамічний вид реклами сьогодення в Україні. Це ефективний та продуктивний спосіб просування послуг, робіт, товарів, що економить час та сили. Транспорт — це безкоштовна і вигідна рекламна площадка.

Транспортна сітка, охоплюючи все місто, спонукає максимально широку аудиторію стати мимовільними споживачами реклами. Вік, фінансове положення, соціальний статус в даному випадку значення не мають. Тож реклама на транспорті має високу ефективність ще й за рахунок широкого охоплення аудиторії різних верств населення.

Література

1. Боняр С. М. Реклама на міському транспорті / С. М. Боняр // Міжнародн. наук.-практ. журнал «Економіка та держава». — Київ, 2005, № 5. — С. 60–62.

2. Джефкінс Ф. Реклама. Advertising: практичний посібник/Френк Джефкінс; доповнення і ред. Д. Ядіна; пер. з 4 англ. видання О. О. Чистякова. — Київ: Знання, 2008. — 565 с.: іл.

3. Ромат Е. В. Реклама. История, теория, практика / Е. В. Ромат. — СПб, 2003. — 560 с.

4. Постанова КМУ від 29 грудня 2003 р. № 2067 «Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами», Київ.

5. Постанова Київської міської ради від 20 квітня 2017 року N223/2445 «Про затвердження Правил розміщення рекламних засобів у місті Києві».

6. Наказ Департаменту суспільних комунікацій КМДА від 30.11.2012 року No 21 «Про затвердження форм вимог про усунення порушень порядків розміщення зовнішньої реклами, реклами на транспорті територіальної громади міста Києва та/або інформаційних вивісок та акту обстеження до них».

7. Закон України «Про рекламу» від 3 липня 1996 р. No 271/96-ВР (редакція станом на 26.04.2017).

8. Офіційний сайт Всеукраїнської рекламної коаліції. — Режим доступу: http://www.adcoalition.org.ua/

9. Метеленко Н. Г., Хацер М.В: тенденції та перспективи розвитку. Економічний вісник НГУ. — 2009. — № 4, с. 99–107.

10. Объем рекламного рынка Украины 2015 и прогноз объемов рынка 2016. Экспертная оценка Всеукраинской рекламной коалиции [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.adcoalition.org.ua/adv/statistics

References

1. Bonyar S. M. Reklama na miskomu transporti /S.M. Bonyar // Mizhnarodn. nauk.-prakt. zhurnal «Ekonomika ta derzhava». — Kyyiv, 2005, № 5. — S. 60–62.

2. Dzhefkins F. Reklama. Advertising: praktychnyy posibnyk/Frenk Dzhefkins; dopovnennya i red. D. Yadina; per. z 4 anhl. vydannya O. O. Chystyakova. — Kyyiv: Znannya, 2008. — 565 s.

3. Romat E. V. Reklama. Ystoryya, teoryya, praktyka / E. V. Romat. — SPb, 2003. — 560 s.

4. Postanova KMU vid 29 hrudnya 2003 r. № 2067 «Pro zatverdzhennya Typovykh pravyl rozmishchennya zovnishnoyi reklamy», K.

5. Postanova Kyyivskoyi mis'koyi rady vid 20 kvitnya 2017 roku N223/2445 «Pro zatverdzhennya Pravyl rozmishchennya reklamnykh zasobiv u misti Kyyevi».

6. Nakaz Departamentu suspilnykh komunikatsiy KMDA vid 30.11.2012 roku No 21 «Pro zatverdzhennya form vymoh pro usunennya porushen poryadkiv rozmishchennya zovnishnoyi reklamy, reklamy na transporti terytorialnoyi hromady mista Kyyeva ta/abo informatsiynykh vyvisok ta aktu obstezhennya do nykh».

7. Zakon Ukrayiny «Pro reklamu» vid 3 lypnya 1996 r. No 271/96-VR (redaktsiya stanom na 26.04.2017).

8. Ofitsiynyy sayt Vseukrayinskoyi reklamnoyi koalitsiyi. — Rezhym dostupu: http://www.adcoalition.org.ua/

9. Metelenko N. H., Khatser M.V: tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku. Ekonomichnyy visnyk NHU2009 № 4, s. 99–107.

10. Obem reklamnoho rynka Ukrayny 2015 y prohnoz obemov rynka 2016. Ékspertnaya otsenka Vseukraynskoy reklamnoy koalytsyy [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.adcoalition.org.ua/adv/statistics

УДК 657:42

Шкірко Оксана Ігорівна
аспірант кафедри підприємництва та економіки підприємств
Університету митної справи та фінансів
Шкирко Оксана Игоревна
аспирант кафедры предпринимательства и экономики предприятий
Университета таможенного дела и финансов
Shkirko Oksana
Post-Graduate Student of the Department of
Entrepreneurship and Enterprise Economics of the
University of Customs and Finance

Доброва Яна Романівна
Студент
Університету митної справи та фінансів
Доброва Яна Романовна
Студент
Университета таможенного дела и финансов
Dobrova Yana
Students of the
University of Customs and Finance

Збириновська Юлія Сергіївна
Студент
Університету митної справи та фінансів
Збириновская Юлия Сергеевна
Студент
Университета таможенного дела и финансов
Zbirinovskaya Julia
Students of the
University of Customs and Finance

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І АМОРТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ И АМОРТИЗАЦИИ В УКРАИНЕ И ЗА РУБЕЖОМ

PROBLEMS OF ACCOUNTING OF FIXED ASSETS AND AMORTIZATION IN UKRAINE AND ABROAD

Анотація. *У статті розширені теоретичні та практичні аспекти обліку основних засобів. Обґрунтовані шляхи вирішення проблем та дискусійних питань класифікації, оцінки, обліку основних засобів і амортизації в Україні в порівнянні з досвідом зарубіжних країн.*

Ключові слова: *основні засоби, амортизація, первинний облік, оцінка, податковий облік, інформація.*

Аннотация. *В статье расширенные теоретические и практические аспекты учета основных средств. Обоснованные пути решения проблем и дискуссионных вопросов классификации, оценки, учета основных средств и амортизации в Украине по сравнению с опытом зарубежных стран.*

Ключевые слова: *основные средства, амортизация, первичный учет, оценка, налоговый учет, информация.*

Summary. *The article broadens the theoretical and practical aspects of the accounting of fixed assets. The ways of solving problems and discussion questions of classification, estimation, accounting of fixed assets and depreciation in Ukraine in comparison with foreign experience are substantiated.*

Key words: *fixed assets, depreciation, primary accounting, valuation, tax accounting, information.*

Постановка проблеми. Адаптація підприємств до ринкової економіки вимагає своєчасної, релевантної і об'єктивної інформації про стан активів, перш за все основних засобів. Ключовою складовою матеріально-технічних ресурсів будь-якого підприємства виступають основні засоби, оскільки ефективність господарювання, перш за все, залежить від забезпеченості, раціональності та ефективності їх використання. Зважаючи на це, важливу роль в підвищенні ефективності використання основних засобів в Україні займає система бухгалтерського обліку, аналізу та контролю.

Процеси глобалізації світової економіки значно змінюють і національні традиції бухгалтерського обліку шляхом гармонізації до міжнародних стандартів фінансової звітності. Україна однією з перших стала на шлях реформації системи бухгалтерського обліку, який починався в 1999 році з прийняттям відповідного закону, і на сьогоднішній день існує багато дискусійних питань обліку засобів, що вимагає дослідження і розробки шляхів для їх вирішення.

Аналіз останніх публікацій. Серед науковців і практиків ведуться постійні дослідження питань щодо удосконалення обліку основних засобів і амортизації. Зокрема, ці питання висвітлено у працях Голова С. Ф, Максименка А. В, Омельченка О. Ю. Дослідженням питань обліку основних засобів і амортизації присвячено багато праць вчених-економістів, проте окремі питання, присвячені класифікації, оцінці основних засобів та нарахування амортизації, мають дискусійний характер, що і зумовило вибір теми, формулювання мети статті.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану та проблемних питань обліку основних засобів і амортизації в Україні та зарубіжних країнах та розробка шляхів їх вирішення.

Виклад основного тексту. Оскільки «інформація перетворилася в глобальний невичерпний ресурс людства, що вступило в нову епоху розвитку цивілізації інтенсивного освоєння інформаційного ресурсу і великих можливостей в управлінні» [1, с. 522], органи державного управління приділяють велику увагу регламентації бухгалтерського обліку господарюючих суб'єктів.

В Україні нормативна база обліку основних засобів складається з Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [11], Положень (стандартів) бухгалтерського обліку [8] (далі — П (С) БО), Податкового кодексу України [7] і методичних вказівок з роз'ясненнями окремих відомств. Важливо відзначити, що національні та інші П (С) БО, яких станом на 01.06.2014 прийнято 34, розроблені відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі — МСФЗ) та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі — МСБО).

Згідно П (С) БО 7 «Основні засоби» [8], основні засоби — це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва / діяльності або поставки товарів, надання послуг, здавання в оренду другим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

МСБО (IAS) 16 «Основні засоби» [5] має наступне визначення: основні засоби — це матеріальні активи, які:

1) призначені для використання в процесі виробництва або постачання товарів і надання послуг, при здачі в оренду або в адміністративних цілях;

2) використовуватимуться протягом більш ніж одного звітного періоду.

Важливим етапом організації раціонального обліку основних засобів є їх класифікація. У більшості країн вона є типовою і складається з окремих аналітичних рахунків обліку основних засобів. Однак в Україні бухгалтерський облік поділяється на фінансовий і податковий, і одні і ті ж об'єкти обліку відображаються по різному.

Затверджений в кінці 2010 року Податковий кодекс України [7] уніфікував класифікацію основних засобів в податковому та бухгалтерському обліку. Існуючу раніше методику обліку 4 груп основних фондів в податковому обліку замінили на класифікацію основних засобів (п. 146.1 ПКУ) згідно їх обліку на рахунках 10 «Основні засоби» і 11»Інші необоротні матеріальні активи» (табл. 1).

Хоча ця класифікація набагато логічніше і чіткіше існувала раніше, виникає ряд недосконалостей: серед груп основних засобів є об'єкти, на які не нараховується амортизація, які можна було б взагалі винести в окремий об'єкт обліку; сама кількість груп занадто велика і ускладнена з методичної точки зору; деякі групи основних засобів, наприклад, предмети прокату можуть включати в себе багато видів активів, які помилково можуть бути віднесені в декілька груп одночасно.

Однак головне питання, яке виникає при обліку основних засобів як в податковому, так і бухгалтерському обліку, — це визначення мінімального терміну корисного використання, який чітко регламентований Податковим кодексом. Мінімальні терміни за деякими активами істотно перевищують реальний термін експлуатації основних засобів, що

Таблиця 1

Класифікація груп основних засобів та мінімально допустимі строки їх корисного використання (амортизації) в Податковому кодексі України

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, роки
група 1 — земельні ділянки	-
група 2 — капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 — будівлі	20
споруди	15
Передавальні пристрої	10
група 4 — машини та обладнання	5
З них:	
ЕОМ, інші машини для автоматичного оброблення інформації, (крім програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційних системи, комутатори і т.д., вартість яких перевищує 2500 гривень	2
група 5 — транспортні засоби	5
група 6 — інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 — тварини	6
група 8 — багаторічні насадження	10
група 9 — інші основні засоби	12
група 10 — бібліотечні фонди	-
група 11 — малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 — тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 — природні ресурси	-
група 14 — інвентарна тара	6
група 15 — предмети прокату	5
група 16 — довгострокові біологічні активи	7

Джерело: систематизовано автором на основі [7; 8]

ускладнює нарахування амортизації на ці об'єкти [12, с. 111].

Також важливим елементом організації обліку основних засобів є їх достовірна оцінка на дату балансу, без оцінки і калькуляції губляться основні характеристики бухгалтерського обліку як системи, що виробляє інформацію про найважливіші вартісних узагальнених показниках [4]. Оцінка основних засобів у більшості країн ідентична, за винятком включення до первісної вартості відсотків по кредитах на придбання основних коштів. Методологія відображення в обліку основних засобів передбачена п. 30 МСБО 16 [5], в якому сказано, що після визнання активом, об'єкт основних засобів повинен враховуватися за собівартістю за вирахуванням накопиченої амортизації основних засобів і накопичених збитків від знецінення, тобто відбиватися за первісною (Історичної) вартістю.

Однак існує ряд проблем методологічного та практичного плану, який стосується переоцінки основних засобів, що в різних країнах істотно відрізняються (Табл. 2). Оскільки МСБО 16 передбачає переоцінку в разі надійної оцінки справедливої вартості об'єкта основних засобів, то виникає питання визначення цієї справедливої вартості. Цей механізм ні в зарубіжних країнах, ні в Україні чітко не регламентований жодним законодавчим актом. Концепція справедливої вартості ґрунтується на вартості, по якій одні й ті ж товарно-матеріальні цінності можна обміняти між незалежними і зацікавленими учасниками ринку, однак більшість підприємств суб'єктивно підходить до встановлення цієї вартості, усвідомлено завищуючи або занижуючи вартість своїх активів. В результаті цього порушується один з базових принципів обліку — принцип обачності [6, с. 12].

На нашу думку, вирішення цієї проблеми повинно гуртуватися на розробці конкретного П (С) БО або нормативного акту, який би чітко визначав критерії та рамки визначення активних ринків, на яких формується справедлива вартість того чи іншого активу.

Серед найважливіших проблем бухгалтерського обліку України не можна не приділити уваги амортизації, її осмислення, обліку, концепції формування амортизаційної політики. Це обумовлено надзвичайною роллю амортизаційних відрахувань

Таблиця 2

Особливості переоцінки основних засобів в Україні та зарубіжних країнах

Країна	Загальні моменти переоцінки основних засобів
Україна	Підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу (Більше ніж на 10%). У разі переоцінки об'єкта основних засобів на ту саму дату стосується переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт.
Російська Федерація	Комерційна організація може не частіше ніж один раз на рік (на кінець звітного року) переоцінювати групи однорідних об'єктів основних засобів за поточною (відновлювальною) вартістю.
Велика Британія	Переоцінка основних засобів чітко не регламентується, а найчастіше використовується відновна вартість.
Іспанія	Вартість активів може збільшуватися відповідно до лімітів, які встановлюються законом. Це збільшення вартості списують за рахунок резерву з переоцінки.
Італія	Переоцінка основних засобів жорстко регламентована законами. Остання переоцінка 1991 була обов'язковою для всіх суб'єктів.
Франція	Законодавство дозволяє відображати в обліку переоцінку необоротних активів, але відображення прибутку від збільшення вартості активів супроводжується податком на прибуток з доходів.
Швейцарія	У звітності підприємств основні засоби повинні оцінюватися за первісною вартістю придбання за вирахуванням амортизації без права переоцінки. Винятком є підприємства, накопичений збиток яких перевищує половину капіталу.

Джерело: Систематизовано автором на основі [3, 8].

як головного джерела фінансування відтворення основних засобів підприємств.

У Податковому кодексі поняття «Амортизація основних засобів» вживається у такому значенні: це систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [7].

Згідно п. 22 ПСБО 7, об'єктом амортизації є вартість, яка амортизується (окрім вартості земельних ділянок, природних ресурсів та капітальних інвестицій). А вартість, яка амортизується, це — первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості [8].

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі можна зустріти багато різних трактувань поняття «амортизації», але всі вони ведуть до єдиної її сутності — це об'єктивна економічна категорія, яка відображає процес поступового перенесення частини вартості основних засобів і нематеріальних активів на собівартість продукції з метою акумуляції коштів на їх відтворення. Також відзначимо, що амортизація має ще одну важливу функцію — формування собівартості сільськогосподарської продукції, тому посилюється роль глибшого аналізу і контролю над розмірами і методикою нарахування амортизаційних відрахувань. Можна погодитися з думкою А. А. Хачатуряна [13, с. 75], що «концепція стратегічного управління витратами вимагає їх поділу на прогнозні та фактичні і відокремленого обліку. Складно змінити або знизити фактичні витрати, які вже мали місце. На підставі прийнятих рішень щодо вдосконалення якості формуються прогнозні витрати». Саме тому посилюється роль планування і об'єктивного підходу до вибору методу нарахування амортизації.

Головна проблема обліку амортизації в Україні полягає в тому, що вона втратила функцію відтворення основних засобів і є простим елементом витрат. Як зазначив Н. Г. Чумаченко [14, с. 7], принципові розбіжності при визначенні функцій амортизаційних відрахувань виникають зв'язку з тим, що більшість вчених виходить з облікової концепції витрат без урахування економічного, фінансового і правового аспектів амортизації. Більш того, в умовах планової системи управління економікою, основним джерелом інвестицій підприємств було централізоване фінансування капітальних вкладень. У нових умовах самостійності підприємств, керівництво повинно перебудовуватися відповідно до умов ринкових відносин, покладатися, перш за все, на власні можливості. При відсутності централізованого фінансування внутрішнє джерело інвестицій у вигляді амортизаційних відрахувань повинне використовуватися в першу чергу. Однак існуюча нині практика не дає можливості чітко акумулювати засоби для відтворення основних засобів, оскільки сума амортизації відображається на рахунках витрат і на «рекомендованому» позабалансовому рахунку 09 «Амортизаційні відрахування» (табл. 3).

З метою вирішення названої проблеми було б доцільно створити окремий рахунок в складі рахунків грошових коштів, який би відображав кошти амортизаційного фонду, які повинні акумулюватися при отриманні виручки в кінці циклу кругообігу

Таблиця 3

Відображення сум амортизації в бухгалтерському обліку підприємств України

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1. Нараховано амортизацію на об'єкти основних коштів:		131 «Знос (амортизація) основних коштів»
– виробничого призначення	23 «Виробництво»	
– загальногосподарського призначення	91 «Загальновиробничі витрати»	
– адміністративного призначення	92 «Адміністративні витрати»	
– збутового призначення	93 «Витрати на збут»	
– житлово-комунального і культурного призначення	94 «Інші витрати операційної діяльності»	
2. Відображено суму нарахованої амортизації на позабалансовому рахунку	09 «Амортизаційні відрахування»	

Джерело: систематизовано автором на основі [10].

капіталу на підприємстві. І останнім проблемним моментом є первинний облік основних засобів. Проблема в тому, що розроблені і рекомендовані форми документів не враховують специфіки функціонування окремих галузей економіки.

Висновки та пропозиції. Проведене дослідження дискусійних питань обліку основних засобів і амортизації в Україні та зарубіжних країнах свідчить про те, що більшість проблем обумовлюється недосконалою нормативною базою, розробленої на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, яка не в повній мірі гармонізована до реалій української економіки і національної традиції обліку.

З метою вирішення названих вище проблем в Україні, з урахуванням досвіду зарубіжних країн, нами пропонується вживання наступних заходів:

1. Спростити класифікацію основних засобів в податковому обліку, вилучивши зі списку шістнадцяти груп об'єктів, на які не нараховується амортизація, і зменшити загальну кількість груп, об'єднавши деякі з них;

2. Розробити конкретний стандарт обліку або нормативний акт, який би регулював механізм, інструменти та концепцію визначення активних ринків і справедливу вартість окремих видів необоротних і оборотних активів з метою їх достовірної оцінки;

3. Створити окремий рахунок «Кошти амортизаційного фонду», на який можуть перераховуватися кошти в розмірі амортизації одночасно із зарахуванням виручки на розрахунковий рахунок, що дозволить контролювати процес відтворення основних засобів підприємств;

4. Істотно вдосконалити розробку первинних документів і схем документообігу, які враховують специфіку господарювання в окремих галузях економіки країни.

Література

1. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: Аналіз стану і перспективи розвитку / Міжнародний ін.-т менеджменту (МІМ-Київ). — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 522 с.

2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», від 22 травня 1997 року № 283 / 97 — ВР, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

3. Інструкція з бухгалтерського обліку балансової вартості груп основних фондів, затверджена наказом Мінфіна України від 24.07.97 г. № 159 (у редакції наказу від 11.02.98 г. № 30) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

4. Максименко А. В. Проблемні питання обліку основних засобів [Електронний ресурс] / Фінаси, облік і аудит: Збірник наукових праць — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2009_13/ index.html.

5. МСБО 16 «Основні засоби» IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

6. Омельченко О. Ю. Облік основних засобів і операцій по їх оподаткуванню: автореф. Дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. — К., 2006. — 21 с.

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 року № 92 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

9. Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.04.93 р. № 250 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

10. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р зі змінами та доповненнями / Все про бухгалтерський облік. — № 8, 9. — 27.01.2012 року. — С. 5–10.

12. Тютюнник П. С., Жовтопуп М. М. Бухгалтерський облік: конспект лекцій. — М., Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. — 111 с.

13. Хачатурян А. А. Концептуальні питання системи менеджменту якості по обліку витрат на виробництво продукції / Вісник Московського університету імені С. Ю. Вітте. Серія 1: «Економіка і управління». —2013. — № 2. — С. 74–80.

14. Чумаченко Н. Г. Амортизаційні відрахування — суттєве джерело фінансування інвестицій підприємства / Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 8. — С. 6–8.

УДК 336.71

Шпортюк Наталія Леонідівна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту і права
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Шпортюк Наталья Леонидовна
кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры менеджмента и права
Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет
Shportiuk Natalia
Candidate of Science in Public Administration,
Associate Professor, Department of Management and Law
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Александрова Анна Олександрівна
студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
Александрова Анна Александровна
студентка
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета
Alexandrova Anna
Student of the
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКІВСЬКІЙ УСТАНОВІ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ ФИНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА В БАНКОВСКОМ УЧРЕЖДЕНИИ

EFFICIENCY OF ORGANIZATION OF FINANCIAL MANAGEMENT IN BANKING INSTITUTION

Анотація. *У статті розглянуто ефективність організації фінансового менеджменту комерційного банку. Також розглянуто елементи системи фінансового менеджменту у комерційному банку. Дослідили фінансовий менеджмент як науку про управління фінансами банку щодо розроблення і реалізацію управлінських рішень, які пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів банку.*

Ключові слова: *фінансовий менеджмент, фінансовий менеджмент комерційного банку, система фінансового менеджменту, прибуток.*

Аннотация. *В статье рассмотрена эффективность организации финансового менеджмента коммерческого банка. Также рассмотрены элементы системы финансового менеджмента в коммерческом банке. Исследовали финансовый менеджмент как науку об управлении финансами банка по разработке и реализации управленческих решений, связанных с формированием, распределением и использованием финансовых ресурсов банка.*

Ключевые слова: *финансовый менеджмент, финансовый менеджмент коммерческого банка, система финансового менеджмента, прибыль.*

Summary. *The article examines the effectiveness of the organization of financial management of a commercial bank. Also, the elements of the financial management system in a commercial bank are considered. Investigated financial management as a science of financial management of the bank to develop and implement management decisions related to the formation, distribution and use of financial resources of the bank.*

Key words: *financial management, financial management of a commercial bank, financial management system, profit.*

Постановка проблеми. Для економіки України, яка офіційно проголосила та реалізує стратегію європейської інтеграції як головний пріоритет зовнішньої та внутрішньої політики на коротко та довгострокову перспективу, основним завданням є підвищення стійкості та стабільності вітчизняного банківського сектора, який забезпечує фінансову рівновагу в країні та перехід до інноваційної моделі зростання національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням фінансового менеджменту займалися як зарубіжні автори, так і вітчизняні, такі як: Р. Джозлін, Дж. Синки, Пітер С. Роуз, Д. Симонсон, Т. Кох, Е. Дола, Г. Г. Коробової,. Ю. І. Коробова, П. М. Керженцева, Радковскої Н. П., Санамова Ю. В., Продолятченко П. А., Хольнова Є. Г., Жукова Є. Ф., Сінкі Дж., Помориної М. О. Дослідження, що належать цим вченим, присвячені аналізу фінансового управління діяльністю комерційних банків.

Мета полягає в дослідженні поняття «Фінансовий менеджмент», процес планування управління банком.

Виклад основного матеріалу. На даний час особливості фінансового менеджменту банківських установ вітчизняними та зарубіжними вченими було розглянуто менше, ніж саме поняття «Фінансовий менеджмент». Даною причиною є багатостороння діяльність комерційних банків як фінансового посередника в кругообігу грошових потоків. У загальному підході сучасні концепції менеджменту можна звести до трьох видів (підходів): процесний, системний, ситуаційний [1, с. 92]. В. Краснова та Б. Жнякіна зазначають, що фінансовий менеджмент — це система принципів, засобів та форм організації грошових відносин підприємства, спрямованих на управління його фінансово-господарською діяльністю, в яку входять: розроблення та реалізація фінансової політики, інформаційне забезпечення (складання і аналізування фінансової звітності), оцінювання інвестиційних та інноваційних проектів і формування «портфеля» інвестицій, а також поточне фінансове планування та контроль [2, с. 23].

Фінансовий менеджмент являє собою науку про управління фінансами банку щодо розроблення і реалізацію управлінських рішень, які пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів банку.

Планування можна розглядати як основну ланку всього процесу управління банком і головну функцію банківського менеджменту. Планування є багаторівневим процесом, що охоплює всі підрозділи банку і визначає локальні і загальні перспективи розвитку банку.

У своїй праці Рясних Є. Г. визначає фінансовий менеджмент як основну підсистема загального управління господарсько-комерційною діяльністю, вона охоплює сукупність принципів, методів і форм організації управління усіх аспектів його фінансової діяльності, також спрямована на реалізацію стратегічних і тактичних цілей.

Фінансовий менеджмент в банківській сфері має ряд особливостей, які визначаються насамперед у відсутності однакової технології управління економічними процесами.

Фінансовий менеджмент в комерційному банку є одним із складових елементів банківського менеджменту (системи управлінських відносин), в який у свою чергу, входить і такий елемент, як управління персоналом. Але у зв'язку з тим, що фінансовий менеджмент охоплює найбільш значну сукупність керованих структурних об'єктів, він є найважливішим елементом стратегічного управління комерційним банком [3, с. 97].

Однак фінансовий менеджмент у банку необхідно розглядати з урахуванням особливостей банківської діяльності, що пов'язана як із структурою формування ресурсної бази, так і створенням специфічного продукту-платіжних засобів — і організацією системи управління всіма функціями грошей. Він являє собою гнучкий механізм управління, який орієнтований на швидкі зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі господарювання [4, с. 16].

В даний час відбувається трансформація всієї системи банківського управління, яка не може не торкнутися і фінансової складової. Тому ми вважаємо, що парадигма, запропонована А. П. Продолятченко, підійшла б, стосовно до української банківської системи п'ятирічної давності [5, с. 91].

Головною основою фінансового менеджменту є розробка та використання систем і методик планування реалізації фінансових рішень. Тому фінансовий менеджмент в комерційному банку потрібно розглядати його складові елементів. Важливу роль в розвитку банківської установи відіграє головна підсистема фінансового менеджменту в комерційному банку, а саме управління прибутком.

Прибуток є головним фінансовим показником, результативності діяльності банку і представляє собою основне джерело розвитку банку. Тому кожна організація, банківська установа повинна його ефективно використовувати, ми повинні врахувати усіх внутрішні чинники, які мають можливість в подальшому одержувати ще більший прибуток комерційного банку. При цьому, формуючи фінансовий менеджмент комерційного банку, потрібно враховувати, що в формуванні і управлінні прибутком банку беруть участь різні підрозділи, керівні органи, департаменти, управління та відділи.

Поморіна М. А., у своєму дослідженні визначає стратегічний фінансовий менеджмент комерційного банку як процес, що спрямований на забезпечення стабільного довгострокового зростання вартості кредитної організації в ході реалізації стратегії в умовах невизначеності зовнішніх і внутрішніх факторів [6, с. 38].

Отже, основи банківського фінансового менеджменту базуються на загальних положеннях фінансового менеджменту господарюючих суб'єктів, відображаючи тісний взаємозв'язок механізмів управління фінансами господарюючих суб'єктів з механізмами функціонування та інструментами фінансового ринку. Комплексна взаємодія всіх компонентів фінансового менеджменту дозволить підняти управління в банківських установах на кращий, більш новий рівень. Фінансовий менеджмент комерційного банку сприяє мінімізації наслідку впливу різних ризиків. Важливу роль в розвитку банківської установи відіграє головна підсистема фінансового менеджменту в комерційному банку, а саме управління прибутком. Основною є розробка та використання систем і методик планування реалізації фінансових рішень.

Література

1. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Н. М. Давиденко; Акад. муніцип. упр. — Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. — 332 с.

2. Краснова В. В. Фінансовий менеджмент підприємства: навч. посібник / В. В. Краснова, Б. О. Жнякін. — Донецьк: ДонНУ, 2004. — 217 с.

3. Керженцев П. М. Принципы организации. Избранные произведения. М.: Экономика, 1968. — 146 с.

4. Радковская Н. П. Организация финансового менеджмента кредитной организации (банка) / Известия ИГЭА. 2005. № 3–4 (44–45). — С. 16.

5. Продолятченко П. А. Принципы формирования привлеченных финансовых ресурсов кредитной организации / Вестник ИНЖЭКОНА. Вып. 2 (45). 2011. — С. 86–97.

6. Поморина М. А. Концепция финансового управления в системе стратегического менеджмента банка: диссертация доктора экономических наук: 08.00.10 / Поморина М. А., 2009. — 40 с.

УДК 331.101

Шпортюк Наталія Леонідівна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту і права
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Шпортюк Наталья Леонидовна
кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры менеджмента и права
Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет
Shportiuk Natalia
Candidate of Science in Public Administration,
Associate Professor, Department of Management and Law
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Сабадин Марія Олександрівна
студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
Сабадин Мария Александровна
студентка
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета
Sabadin Mariya
Student of the
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ПЕРСОНАЛА БАНКОВСКОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

METHODS OF EVALUATION OF PERSONNEL OF THE BANKING INSTITUTION

Анотація. *В статті розкрито суть методів оцінювання персоналу комерційного банку, які є комплексом науково-методичних інструментів та принципів дослідження процесу менеджменту працівників у банках, що обумовлюють забезпечення збору та фіксації інформації про персонал банківської установи. Визначена роль методів оцінки персоналу, яка полягає в забезпеченні фінансово-економічного прогресу комерційного банку.*

Ключові слова: *методи оцінки, управління персоналом, система оцінки персоналу, банківська установа.*

Аннотация. *В статье раскрыта суть методов оценивания персонала коммерческого банка, которые являются комплексом научно-методических инструментов и принципов исследования процесса менеджмента работников в банках, которые обусловливают обеспечение сбора и фиксации информации о персонале банковского учреждения. Определенная роль методов оценки персонала, которая заключается в обеспечении финансово-экономического прогресса коммерческого банка.*

Ключевые слова: *методы оценки, управления персоналом, система оценки персонала, банковское учреждение.*

Summary. *In the article essence of methods is exposed evaluations of personnel of commercial bank, which are a complex scientifically methodical instruments and principles of research of process of management of workers in jars which stipulate providing of collection and fixings of information about the personnel of bank establishment. Certain role of methods of estimation of personnel, which consists in providing of financially-economic progress of commercial bank.*

Key words: *assessment methods, personnel management, personnel assessment system, banking institution.*

Вступ та постановка проблеми. Динамічності протікання економічних процесів, які відбуваються під час ведення банківської діяльності в умовах ринкової економіки, притаманна мінливість зовнішніх та внутрішніх факторів. Вони нерозривно пов'язані з управлінням персоналом та методами їх оцінки, що робить цей процес головним завданням для забезпечення та підтримки максимізації добробуту засновників, акціонерів та працівників банківської установи в поточному та перспективних періодах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі організації методів управління персоналом банку присвячені роботи, як українських так і зарубіжних науковців. Розробкою теоретичних аспектів управління персоналом та підвищення продуктивності праці банківської установи займалися такі науковці, як А. Алавердов [1], П. Буряк, М. Григор'єва, С. Думлер [3], Т. Мазило, А. Наумов, Н. Сушко [5], А. Череп та ін.

Метою даної роботи є узагальнення та розкриття особливостей методів оцінки персоналу банківської установи.

Результати дослідження. В нинішніх умовах ринкової економіки успішне функціонування комерційного банку на пряму залежить від самих робітників та від рівня досягнень персонального менеджменту. Наразі існує проблема недостатньо кваліфікаційного кадрового персоналу, який не спроможний вирішувати складні поставлені задачі з творчим, нетрадиційним поглядом. Банк, а саме його працівники, обслуговують різні сфери соціального життя, а тим самим мають суттєвий вплив на розвиток економічних та соціальних процесів України, що забезпечують ринкову систему та мають позитивний вплив на економіку в цілому. Отож, для управління персоналом банківської установи неабияке значення займає процес його оцінки та їх методологічних основ.

Сьогодні в управлінні персоналом комерційного банку важливе значення займають процеси оцінки та мотивування. Сучасний аспект вивчення методів оцінки персоналу зводиться до дослідження їх адекватності певним оціночним процесам. Так, оцінювання персоналу — це процедура, що здійснюється з метою виявлення ступеня відповідності професійних, ділових та особистих якостей працівника, кількісних та якісних результатів його трудової діяльності визначених певними вимогами [2, с. 448].

У сучасних банках оцінювання персоналу здійснюється лише в системному режимі. Система оцінки персоналу — науково обґрунтована й організована сукупність заходів щодо оцінки персоналу, спрямованих на досягнення організаційних цілей і підвищення ефективності управління персоналом.

Систему оцінювання персоналу ділять на декілька загальнообов'язкових блоків:
- мета і завдання оцінювання працівників;
- зміст — визначення конкретної групи персоналу (працівника), моральних якостей, поведінки, результатів праці;
- система методів та інструментів оцінки;
- програма оцінювання: встановлення набору процедур за якими організовують оцінку, що включають терміни і періодичність оцінювання, суб'єкт, місце та організаційні засоби [6, с. 638].

Процедура оцінки персоналу в комерційних банках враховує особливість певного виду праці. Таким чином, вирізняють такі складові праці в банку:

1. Альфа-праця, що здійснюється за регламентованою інструкцією, не потребує творчого внеску й відповідає встановленим схемам.

2. Бета-праця, що створює нові духовні чи матеріальні цінності.

Беручи до уваги роль компонентів праці банківських працівників, було розроблено декілька методів оцінювання персоналу комерційного банку в залежності від ознак:
- рівень соціально-економічного функціонування;
- особливості цільових установок оцінювання персоналу банку;
- специфіка розрахунків показників з оцінювання (табл. 1) [5, с. 54].

Як зображено на рис. 1., методи поділяються в залежності від рівня соціально-економічного функціонування на методи загального та специфічного характеру. Чинність загальних методів, обумовлена тим, що всі системи операцій з оцінки банківського

Таблиця 1

Класифікація методів оцінювання персоналу банку

Класифікаційні ознаки	Назва методів
рівень соціально-економічного функціонування	– загальні – специфічні
особливості цільових установок оцінювання персоналу банку	– фактографічні – прогнозні
специфіка розрахунків показників з оцінювання	– методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи оброблення рядів динаміки – математико-статистичні методи (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів)

Рис. 1. Класифікація методів оцінювання персоналу комерційного банку

персоналу повинні бути затвердженими з розвитком об'єктивних законів дійсності.

Докладніше розглянемо специфічні методи оцінювання працівників, а саме методи виявлення інформації:

– метод аналізу документарної інформації: анкетування, біографічні відомості, наявність рекомендаційних листів на посаду;
– метод особистого контакту включає в себе співбесіду, спостереження, факторний метод стандартизованої оцінки;
– ситуаційний метод, під час якого оцінюють дії працівника в різних ситуаціях;
– нетрадиційні методи, до яких входить детектор брехні, морфологічний та графологічний методи.
– Залежно від специфіки розраховування показників у системі методів оцінювання банківського персоналу широко застосовуються також: традиційні методи економічної статистики та математико-статистичні методи. [5, с. 58–59].

Висновки. Таким чином, у сучасних банках нині існує широкий діапазон методів оцінювання персоналу. В контексті окремих конкретних ситуацій банківської діяльності вони можуть використовуватися у різних комбінаціях та варіантах, що обумовлює необхідність кваліфікаційного і коректного управління персоналом, шляхом застосування сучасних методів оцінки управлінських рішень банківських працівників.

Література

1. Алавердов А. Р. Управление персоналом в коммерческом банке / А. Р. Алавердов. — М.: Соминтек, 1997. — 256 с.

2. Банківська справа: підручник для студ. вищ. навч. закл. / І. О. Лютий, А. С. Лютий, В. І. Лютий та ін.; за заг. ред. І. О. Лютого. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. — 384 с.

3. Думлер С. А. Автоматизированные системы управления промышленным предприятием / С. А. Думлер. — М.: Экономика, 1966. — 202 с.

4. Менеджмент організацій] [Текст]: підручник / [Л. І. Федулова [та ін.]]; за заг.ред. Л. І. Федулової; М-во освіти і науки України. — К.: Либіль, 2004. — 448 с.

5. Сушко Н. М. Менеджмент персоналу в банках: Навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 54, 58–59 с.

6. Управление персоналом организации: учебник / под ред. А. Я. Кибанова. — 2-е изд., доп. и перераб. — М.: ИНФРА-М, 2012. — 638 с.

References

1. Alaverdov A. R. Upravlenye personalom v kommercheskom banke / A. R. Alaverdov. — M.: Somyntek, 1997. — 256 s.

2. Bankivsjka sprava: pidruchnyk dlja stud. vyshh. navch. zakl. / I. O. Ljutyj, A. S. Ljutyj, V. I. Ljutyj ta in.; za zagh. red. I. O. Ljutogho. — K.: VPC «Kyjivsjkyj universytet», 2009. — 384 s.

3. Dumler S. A. Avtomatizirovannye sistemy upravleniya promyshlennym predpriyatiem / S. A. Dumler. — M.: Ekonomika, 1966. — 202 s.

4. Menedzhment orghanizacij] [Tekst]: pidruchnyk / [L. I. Fedulova [ta in.]]; za zagh.red. L. I. Fedulovoji; M-vo osvity i nauky Ukrajiny. — K.: Lybilj, 2004. — 448 s.

5. Sushko N. M. Menedzhment personalu v bankakh: Navch. pos. — K.: Centr uchbovoji literatury, 2008. — 54, 58–59 s.

6. Upravlenye personalom orghanyzacyy: uchebnyk / pod red. A. Ja. Kybanova. — 2-e yzd., dop. y pererab. — M.: YNFRA-M, 2012. — 638 s.

УДК 336.71.330.142.22

Шпортюк Наталія Леонідівна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту і права
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Шпортюк Наталья Леонидовна
кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры менеджмента и права
Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет
Shportyuk Natalia
Candidate of Science in Public Administration,
Associate Professor Department of Management and Law
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Самойленко Ірина Олегівна
студент
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
Самойленко Ирина Олеговна
студент
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета
Samoylenko Iryna
Student of the
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

МЕНЕДЖМЕНТ КАПІТАЛУ БАНКУ

МЕНЕДЖМЕНТ КАПИТАЛА БАНКА

MANAGEMENT CAPITAL OF THE BANK

Анотація. *Стаття присвячена аналізу основного завдання менеджменту банківського капіталу та специфіці його здійснення. Розглянуто останні дослідження які стали основоположними в розв'язанні даної проблеми. Акцентовано увагу на управлінні банківським капіталом в умовах розвитку банківської системи України.*

Ключові слова: *управління капіталом, капітал банку, власний капітал банку.*

Аннотация. *Статья посвящена анализу основной задачи менеджмента банковского капитала и специфике его осуществления. Рассмотрены последние исследования, которые стали основополагающими в решении данной проблемы. Акцентировано внимание на управлении банковским капиталом в условиях развития банковской системы Украины.*

Ключевые слова: *управление капиталом, капитал банка, собственный капитал банка.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of the main task of bank capital management and the specifics of its implementation. The last researches that became fundamental in solving this problem are considered. Attention is paid to the management of bank capital in the conditions of development of the banking system of Ukraine.*

Key words: *capital management, bank stock, equity of the bank.*

Постановка проблеми. На сьогодні при дослідженні менеджменту банківського капіталу важливо, брати до уваги не тільки специфіку елементів банківського капіталу як окремих одиниць, а також приділяти велику увагу їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Але ми можемо спостерігати, що в роботах вітчизняних і зарубіжних учених розглядаються лише деякі аспекти формування банківського капіталу. Дослідження, які вони проводять не беруть до уваги особливості функціонування Українських банків на ринкових засадах та в умовах розвитку економіки. На сьогодні майже

немає наукових праць, які б розкривали економічну суть менеджменту банківського капіталу. В економічній літературі та нормативних актах немає однозначного визначення поняття «банківський капітал». Для того щоб дати йому характеристику використовують такі терміни, як «власний банківський капітал», «банківські ресурси», «ресурсна база банку». Не аргументованим є розуміння під банківським капіталом лише його власного капіталу тому, що банки це фінансові посередники, які працюють переважно із запозиченими та залученими коштами. Тому, нерозуміння категорії «банківський капітал» є однією з причин недосконалості організації менеджменту капіталу банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До дослідження різних аспектів проблематики банківського капіталу вдавалися багато провідних вітчизняних і зарубіжних економістів. Серед яких українські учені О. Д. Василік, О. В. Васюренко, А. С. Гальчинський, О. В. Дзюблюк, Т. Т. Ковальчук, А. Г. Мороз, С. В. Мочерний, Д. В. Полозенко, М. И. Савлук, В. М. Федосов. Економісти західних країн: Р. Асхауєр, Б. Бухвальд, Ф. Мішкин, Э. Рід, П. Роуз, Дж. Синк, Тімоті У. Кох. Однак, незважаючи на вагомий внесок учених в розробку теми дослідження, залишились більшість питань які є недостатньо розкритими та які необхідно досліджувати і надалі.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання яке полягає у визначенні мети менеджменту капіталу банків, визначенні ролі капіталу, і в дослідженні структури управління власним капіталом банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Капітал банку (bank capital; capital of a bank) — кошти, спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків, і які перебувають у користуванні банку [1].

Капітал банку у процесі його діяльності виконує такі функції: операційну, захисну та регулюючу.

Головною метою управлінням капіталом банку виступає залучення та постійна підтримка достатнього обсягу капіталу для того, щоб банк міг розширити свою діяльність та створити захист від ризиків. Від величини капіталу залежать і обсяги активних банківських операцій, здатність запозичувати кошти на фінансових ринках, обсяг депозитної бази, та розміри найбільших наданих кредитів. Значущими питаннями залишаються нарощування капітальної бази вітчизняних банків і тоді основною метою менеджменту капіталу є його поповнення.

Основною проблемою з якою стикається менеджмент банку, є залучення та підтримка достатнього обсягу капіталу. Категорію капітал за економічним змістом відносять до коштів власників, які внесені ними на свій ризик. Власники вкладаючи кошти отримують ризик низької дохідності капіталу або збиткової діяльності при якій банк ризикує стати банкрутом, та втратити свої кошти. До капіталу банку відносять: акціонерний капітал, резерви та нерозподілений прибуток, а також можуть відноситись й деякі інші складові згідно з регулюючими правилами даної країни. Найбільшою частиною капіталу за розмірами та за значенням виступає статутний капітал який, сформовано з акціонерного або приватного капіталу внаслідок внесків засновників чи емісії акцій.

Капітал банку виступає в ролі певного щита, який захищає банк від втрат які наступають в наслідок різноманітних ризиків. Банківський капітал є захисником та гарантом для коштів кредиторів та вкладників, тому, що збитки від валютних, кредитних, інвестиційних операцій банку, списують з резервів, що входять до складу капіталу. Величина капіталу банку відіграє вагому роль в рівні довіри та надійності до банку зі сторони суспільства. Це говорить про важливість проблеми достатності капіталу банку та підбору методів його регулювання у міжнародній банківській практиці.

Власний капітал банку — це спеціально створені фонди і резерви, призначені для забезпечення його економічної стабільності та погашення можливих збитків, які перебувають у користуванні банку впродовж усього періоду його функціонування [2, с. 46–51].

Власний капітал банку є своєрідною основою, на якій створена вся система банківських операцій. Якщо ця основа міцна, то вся система банку стає більш надійною. До основних функцій власного капіталу банку відносять захисну, регулятивну та оперативну.

Управління власним капіталом банку передбачає такі етапи:

1. Формування статутного фонду банку;
2. Розподіл прибутку і формування фондів банку;
3. Підтримання власного капіталу на рівні, достатньому для здійснення місії банку [3, с. 234–238].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі дослідженого можна сказати, що головною метою процесу управління структурою банківського капіталу є залучення та підтримка достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності й створення захисту від ризиків. Величина капіталу визначає обсяги активних операцій банку, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, максимальні розміри кредитів, величину відкритої валютної позиції та ряд інших важливих показників, які істотно впливають на діяльність банку.

Однією з важливих проблем, що постають перед менеджментом банку, є залучення та підтримка достатнього обсягу капіталу. Менеджери банків практиці використовуються два методи поповнення капіталу — це метод внутрішніх джерел поповнення капіталу та метод зовнішніх джерел поповнення капіталу.

Література

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III.
2. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності / За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — № 1. — С. 46–51.
3. Юшко С. В., Лугова, А. Критичний аналіз економічної сутності поняття «Капітал підприємства» / С. В. Юшко, А. Лугова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2015. — № 36. — С. 234–238.

References

1. Zakon Ukrajiny «Pro banky ta bankivsjku dijaljnistj» vid 07.12.2000 # 2121-III.
2. Gherasymovych A. M., Aleksejenko M. D., Parasij-Verghunenko I. M. Analiz bankivsjkoji dijaljnosti / Za red. A. M. Gherasymovycha. — K.: KNEU, 2004. — #1. — S. 46–51.
3. Jushko S. V., Lughova, A. Krytychnyj analiz ekonomichnoji sutnosti ponjattja «Kapital pidpryjemstva» / S. V. Jushko, A. Lughova // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. — 2013. — #36. — S. 234–238.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник научных статей

№ 15 (37)

2 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Каминская Т.Г.*

Киев 2017

Издано в авторской редакции

Учредитель/Издатель ООО «Финансовая Рада Украины»
Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 05.12.2017. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура SchoolBookAC.
Условно-печатных листов 10,46. Тираж 100. Заказ № 398.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве
ООО «Центр учебной литературы»
ул. Лаврская, 20 г. Киев
Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции ДК No 2458 от 30.03.2006 г.